

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI

SAN'ATSHUNOSLIK FAKULTETI

“MAKTABGACHA TA'LIMDA MUSIQA TARBIYASI”

fanidan

OQUV USLUBIY MAJMUA

Bilim sohasi:	100000 - gumanitar soha
Ta'lim sohasi:	110000 - pedagogika
Bakalavriat yo'nalishi:	511100 - Musiqa ta'limi

Samarqand

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI
SAN'ATSHUNOSLIK FAKULTETI

Ro'yxatga olindi:

№ _____

« ____ » _____ 2019- yil

“TASDIQLAYMAN” Samarqand

davlat universiteti o'quv ishlari

bo'yicha prorektori:

_____ A.Soleyev

2019- yil “ ____ ” _____

Bilim sohasi:

100000 - gumanitar soha

Ta'lim sohasi:

110000 - pedagogika

Bakalavriyat yo'nalishi:

5111100 - Musiqa ta'limi

“MAKTABGACHA TA'LIMDA MUSIQA TARBIYASI” fanidan

O'QUV-USLUBIY MAJMUUA

(Moodle tizimi rejasi asosida)

Tuzuvchi:

SamDU San'atshunoslik fakulteti, musiqa
ta'limi kafedrası katta o'qituvchisi, B.Boltayev

Kafedra mudiri:

p.f.f.d. Sh.Mustafayev

Fakultet dekani:

dots.J.Kozimov

Ushbu o'quv-uslubiy majmua "MTMgacha ta'limda musiqa tarbiyasi" fani bo'yicha yaratilgan bo'lib, unda mazkur fanning o'quv dasturi, ishchi dasturi va ma'ruza, Imashg'ulotlarining ta'lim texnologiyasi jamlangan.

Mazkur o'quv-uslubiy majmua oliy o'quv yurtlarining musiqa ta'lim yo'nalishi talabalari uchun mo'ljallangan.

Tuzuvchi: **musiqa ta'limi kafedrasida o'qit.B.Boltaev.**

Taqrizchilar : **p.f.n. dots.I.Qudratov**

p.f.n. dots N.Qiyomov

O'quv-uslubiy majmua Sam.DU o'quv-uslubiy kengashining 2019 yil _____dagi ____- sonli qarori bilan tavsiya etilgan.

Fakultet o'quv-uslubiy
kengash raisi:

dots.E.Djalilov

Musiqa ta'limi kafedrasida mudiri:

p.f.f.d. Sh.Mustafayev

Fakultet dekani:

dots. J.Kozimov

Kelishildi. O'quv-uslubiy

boshqarma boshlig'i:

B.Aliqulov

MUNDARIJA

1. SILLABUS (YO'NALISHNING NAMUNAVIY VA ISHCHI O'QUV REJASI, FANNING NAMUNAVIY VA ISHCHI O'QUV DASTURI (tasdiqlangan variantini skaner shakllarini qo'yish talab qilinadi)).....
2. O'TILAYOTGAN FANNING ASOSIY NAZARIY MATERIALI (MA'RUZALAR MATNI).....
3. GLOSSARIY
4. FOYDALANILGAN ADABIYOTLARNING ELEKTRON SHAKLI (disk shaklida ham qo'yishmumkin)...
5. MAVZULAR BO'YICHA TAQDIMOTLAR, MUSTAQIL TA'LIM UCHUN MATERIALLAR (ILMIY MAQOLALAR va BOSHQA MANBALAR).....
6. LABORATORIYA (AMALIY YOKI SEMINAR) MASHG'ULOTLARI MATERIALLARI
7. QO'SHIMCHA MATERIALLAR (VIDEOLAR, KEYS-STADILAR VA BOSHQALAR)....

SO‘Z BOSHI

Mazkur o‘quv uslubiy majmua “MTMgacha ta’limda musiqa tarbiyasi” fanidan “5111100-Musiqa ” ta’lim yo‘nalishi uchun mo‘ljallangan bo‘lib, “Musiqa ta’limi” kafedra professor-rahbarlari tomonidan ishlab chiqilgan. “MTMgacha ta’limda musiqa tarbiyasi” fani o‘quv uslubiy majmuasini yaratishda etakchi xorijiy OTMlari o‘quv dasturlariga asosiy adabiyotlar ro‘yxatiga kiritilgan.

1. Tyutyunnikova T. Uroki muzyki v sisteme Karla Orfa.-M.;2000,
2. Sergeev I.S. Основы педагогической деятельности: Учебное пособие.-СПб.:Питер.-316 стр.-(Seriya «Uchebnoye posobiye»). 2004.
3. Gogoberidze A.G. Teoriya i metodika muzыkalnogo vospitaniya detey doskolnogo vozrasta: A. G. Gogoberidze, V.A.Derkunskaya. — M.: Izdatelskiy sentr «Akademiya», 2005. — 320 s
4. Zimina A.N. Основы музыкального воспитания и развития детей младшего возраста.- M., 2000
5. Радынова О. Настroyeniya, chustva v muzyke. M;2009
6. Zasepina M.B. “Музыкальное воспитание в детском саду.” Moskva.: “Mozayka – Sintez”, 2008. adabiyotlaridan foylalanildi. “Musiqa o‘qitish nazariyasi va metodikasi va MTM repertuari” fani “5111100-Musiqa” ta’lim yo‘nalishi o‘quv rejasiga asosan 8 semestrda 78 auditoriya soatlarda o‘qitiladi.

Ushbu modulni o‘qitishda foydalaniladigan interfaol ta’lim metodlari, ma’ruza materiallari (ma’ruza matni, adabiyotlar ro‘yxati, mustaqil ta’lim mavzulari, glossariy, keyslar banki, nazorat savollari va test savollari) va amaliy mashg‘ulotlar materiallari (amaliy topshiriqlar, namuna, adabiyotlar ro‘yxati, tarqatma materiallar, keyslar banki, test savollari)dan tashkil topgan. Ma’ruza va amaliy mashg‘ulotlar materiallari 8-semestrda ajratilgan holda berilgan.

« MTMda musiqa tarbiyasi » fanining
2019/2020 o'quv yili uchun mo'ljallangan

SILLABUSI

Fanning qisqacha tavsifi				
OTMning nomi va joylashgan manzili:	Samarqand Davlat Universiteti		Spitamen ko'chasi, 166	
Kafedra:	"Musiqiy ta'lim"		San'atshunoslik fakulteti	
Ta'lim sohasi va yo'nalishi:	5111100 Musiqa ta'limi			
Fanni (kursni) olib boradigan o'qituvchi to'g'risida ma'lumot:	Boltaev Baxtiyor Rustamovich.	e-mail:	b-boltayev@umail.uz	
Dars vaqti va joyi:	__-bino __ auditoriya	Kursning davomiyligi:	22.02.2020-30.04.2020	
Individual grafik asosida ishlash vaqti:	dushanba, payshanba va juma kunlari 8. ⁰⁰ dan 14. ²⁰ gacha			
Fanga ajratilgan Soatlar	Ma'ruza amaliy soatlari		Mustaqil ta'lim:	15
	Ma'ruza:	12	amaliy	8
Fanning boshqa fanlar bilan bog'liqligi (prerekvizitlari):	"Cholg'u ijrochiligi va ansambli", "Vokal va zamonaviy musiqa", "Xor va xorshunoslik", "O'zbek xalq musiqa ijodi"			
Fanning mazmuni				
Fanning dolzarbligi va qisqacha mazmuni:	<p style="text-align: center; color: blue;">Mazkur fan : 5111100 – Musiqa ta'limi yo'nalishi talabalari uchun mo'ljallangan bo'lib, unda bo'lg'usi musiqa madaniyati o'qituvchilari egallashi zarur bo'lgan bilim, malaka va ko'nikmalar MTM larda ishlata olish minimumi belgilab berilgan. Dastur ta'lim sohasida olib borilayotgan tub islohotlar, zamonaviy o'qituvchiga qo'yilayotgan talablar, boy mahnaviy, madaniy va musiqiy merosimizga yangicha yondashuvlarni hisobga olib tuzilgan.</p>			

Fanni o`qitishdan **maqsadi** - musiqiy ta'lim yo`nalishi talabalarini musiqa madaniyati o`qituvchisi MTMda amaliy faoliyatiga tayyorlaydi. Metodika ta'lim – tarbiya jarayonida o`qituvchining o`quvchilar bilan ishlash usullarining mazmunini anglatdi. Musiqa o`qituvchisidan iste'dod, qobiliyatlar va ishtiyoqlar mavjud bo`lishini talab etadi.

Fanning **vazifalari** -MTMda musiqa ta'limi va tarbiyasining mazmuni, tashkil qilinishi, turli shakllari va metodlari haqida asosiy ma'lumotlar berish. Musiqa ta'limi va tarbiyasi sohasidagi ilg`or tajribalarni umumlashtirish. Darsdan tashqari musiqiy pedagogik amaliyot bo`yicha metodik adabiyotlarni mustaqil o`rganishga tayyorlash.

Fanning maqsadi - bo`lg`usi bakalavrlarni musiqa madaniyati MTM musiqa mshg`ulotlari faoliyatiga amaliy tayyorlashdan iborat, ushbu faoliyat musiqiy MTM musiqa repertuari, metodika va amaliyot ishlari egallash negizida amalga oshiriladi.

Fanning vazifalari: talabalarni MTMda ta'lim-tarbiya jarayonini tarbiyalanuvchularning musiqa san'ati va uning hayot bilan bog`lig`ligini jonli, yaxlit holda anglab yetishi asosida amalga oshirishga tayyorlash; musiqa repertuari vokal-xor, musiqa tinglash bo`yicha asarlarni MTMda musiqa pedagogikasi va metodikasi tamoyillariga tayangan holda metodist va ijrochi sifatida o`zlashtirish; musiqa madaniyati o`qituvchisining darsga tayyorlanishi va o`z o`zini tayyorlashi o`quvi, MTMda musiqa repertuarini uslubiy va didaktik ishlab chig`ish malaka va ko`nikmalarini shakllantirish; MTMda musiqa repertuari bilan ishlashning ko`rgazmali – axborotli metodi va usullarini egallash; MTMda musiqa repertuari bilan ishlashning ijodiy usullari va metodlarini o`zlashtirib olish; MTMda musiqa repertuarini metodik ijrochilik tomonidan o`zlashtirib olish jarayonida musiqiy fikr yuritish, musqg`iy ijodkorlik, musiqani idrok etish, tasavvur qilish, musiqiy qobiliyatlarini o`stirish; MTMda musiqa repertuarini o`rganish jarayonida bo`lajak musiqa o`qituvchisi malakasini shakllantirish; musiqiy-pedagogik musiqa repertuarini o`rganish jarayonida bo`lajak musiqiy madaniyat o`qituvchisining umumiy, musiqiy va professional madaniyatini shakllantirish.

<p>Talabalar uchun talablar</p>	<p>MTMgacha ta'limda musiqa tarbiyasi o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida</p> <p>bakalavr:</p> <ul style="list-style-type: none"> - MTMgacha ta'limda musiqa tarbiyasi fani tushunchasining mohiyati; - didaktika va musiqa o'qitishning o'ziga xos xususiyatlari; - MTM repertuarining o'quvchilar musiqa madaniyatining shakllanishidagi o'rni; - MTMda musiqa ta'limi mazmuni ; - musiqa o'qitish printsiplari; - musiqa o'qitish metodlari va texnologiyalari; - musiqa mashg'ulotlar tiplari; - musiqiy asarlarni o'qish va ijro etish metodlari; - musiqa o'qitishning zamonaviy texnologiyalari; - musiqa o'qituvchisi shaxsiga qo'yiladigan talablar; - jamoa bo'lib kuylashni o'rgatish metodlari. - musiqiy ritmik faoliyat; - o'quvchilarda ijrochilik va ijodkorlik malakalarini rivojlantirish va musiqiy tarbiya asoslari <i>haqida bilimga ega bo'lishi;</i> <p>MTM repertuari mazmunini bilishi, malaka hosil qilishi va amalda qo'llay olishi;</p> <ul style="list-style-type: none"> - musiqa darslarining barcha shakllarini amalda qo'llash; - har bir sinfda o'quvchilarning yoshiga mos ravishda musiqa o'qitish metodlarini va usullarini tanlash <i>ko'nikmalarga ega bo'lishi;</i> <p>O'quvchilarning bilimi va ijrochilik malakalarini baholash;</p> <ul style="list-style-type: none"> - musiqa darslarida tarbiyaviy ishlarni olib borish; - MTM repertuariga kirgan musiqa asarlarini o'rgatish ko'nikmalariga <i>malakalariga ega bo'lishi kerak.</i>
<p>Elektron pochta orqali munosabatlar tartibi</p>	<p>Professor-o'qituvchi va talaba o'rtasidagi aloqa elektron pochta orqali ham amalga oshirilishi mumkin, telefon orqali baho masalasi muhokama qilinmaydi, baholash faqatgina universitet hududida, ajratilgan xonalarda va dars davomida amalga oshiriladi. Elektron pochtoni ochish vaqti soat 15.00 dan 20.00 gacha</p>

Fan mavzulari va unga ajratilgan soatlar taqsimoti:

Tavsiya etilayotgan mustaqil ishlarning mavzulari;

	<p>Darsda musiqa asarini tinglashga tayyorlash.</p> <ol style="list-style-type: none">1."O'zbekiston respublikasi madhiyasi " O`zbek xalq kuyi3."Baxti erlatoy "T.Toshmatov musiqasi.4."Ayiqcha "m.ikromova musiqasi.5. "Buvijonim-buvijon" S.Abramova musiqasi6.. "Koptok" D.Omonullayeva musiqasi7. "Yosh askarlar qo`shig`i" S.Barnoyev she`ri, S.Jalil musiqasi8. "Qo`g`ichog`im-o`yinchoq" H.Rahimov musiqasi10. "Quyonlar" G'.Qodirov musiqasi.11."Hamma bola yasangan" D.Omonullayeva musiqasi12."Bulbulcham" M.Nasimov musiqasi13."Oq terakmi -kuk terak" M.Otajonov musiqasi14."Vo pole beryoza stoyala" rus xalq qo`shig`i	
	<p>Musiqiy ritmik harakatlarni bajarish asosida musiqa idrokini shakllantirish</p> <ol style="list-style-type: none">1."Olma",2."Do`lancha"2. "Asp bo`laman" O`zbek xalq kuyi.3."Oq terakmi, ko`k terak" Bolalar xalq qo`shig`i.4. "Usmoniya"Musiqaga qadam tashlash ("Marsh").5.Andijon polka	

6. "Lazgi" Xorazm xalq kuyi.	
7. "Gopak" Ukrain xalq kuyi	
8. "Polka" Belarus xalq kuyi	
9. "Chag'alay" Qoraqalpoq xalq kuyi	
10. "Lezginka" Gruzin xalq kuyi	
11. "Qaytarma" Tatar xalq kuyi	
12. "Mavrigi" Buxorcha kuy	
13. "Kalinka" Rus xalq kuyi	
14. Sigancha kuy	
15. "Bar" Turk xalq kuyi	
Jami.	15

Talabalar bilimini baholash tizimi:

t/r	Nazorat turidagi topshiriqlarning nomlanishi	Maksimal yig'ish mumkin bo'lgan ball	JN va ON ballar taqsimoti	
I. Joriy nazoratdagi ballar taqsimoti		35 ball		
<i>Ma'ruza va amaliy mashg'ulotlarda</i>		Maksimal ball 70	<i>JN</i>	<i>ON</i>
1.	Talabaning ma'ruza va amaliy mashg'ulotlardagi faolligi va o'zlashtirish darajasi, daftarlarning yuritilishi va holati	35	0-35	0-35
2.	Mustaqil ta'lim topshiriqlarining o'z vaqtida va sifatli bajarilishi (keys-stadilar, esse, referat, taqdimot va boshqa turdagi mustaqil ta'lim topshiriqlari)			
II. Oraliq nazorat		35 ball		
1.	12 soat ma'ruza mashg'uloti o'tilgandan keyin jadval asosida oraliq nazoratlar yozma ravishda			

	<p>qabul qilinadi. Bunda quyidagi mezonga asoslaniladi: a)Mavzu bo'yicha xulosa va qarorlar qabul qilish, a'lo darajada bo'lsa, o'tilgan mavzu bo'yicha fikrlash yaxshi shakllantirilgan bo'lsa, berilgan asarning shaklini to'g'ri aniqlansa talaba a'lo baholanadi. b)Mavzu yuzasidan mustaqil, keng tushunchaga ega, mavzuning mohiyati, foydali tomonlari haqida keng fikrlay oladi, berilgan topshiriqda ayrim xatolarga yo'l qo'yilganda yaxshi baholanadi. v)Mavzu bo'yicha mazmun va mohiyati to'liq o'rganilgan, tushuncha mavjud, javob berish qoniqarli, berilgan topshiriqda 4-5 ta xatoga yo'l qo'ysa qoniqarli baholanadi. g)Mavzu yuzasidan to'liq tasavvurga ega bo'lmaslik, o'tilgan mavzular asosida fortepianoda chala olmaslik, talaba mavzuni o'zlashtirolmagan, berilgan topshiriqni yecha olmagan talaba qoniqarsiz baholanadi.</p>		
	III. Yakuniy nazorat	30 ball	Semestrning oxirgi ikki haftasida
	Jami:	100 ball	
Asosiy adabiyotlar:	<p>1.G.SHaripova, Sh. Yakubova. MTMgacha ta'lim muassasalarda musiqa o'qitish metodikasi.Toshkent. 2007 2.D.Soipova "Musiqa o'qitish nazariyasi va metodikasi" 3..B.Boltayev "MTM musiqa tarbiyasi" Samarqand-2019 4.."Bolajon" tayanch dasturi :Toshkent.-2016</p>		
Xorijiy adabiyotlar:	<p>1.A. Zimina Osnova muzыkalnogo vospitaniya i razvitiya ditye mladshogo vozrosta. M., 2000 g. 2.M.S.Osenneva"Teoriya i metodika muzikalnogo vospitaniya": "Akademiya" Moskva. 2012 . 3.Gogoberidze A.G. "Teoriya i metodika muzыkalnogo vospitaniya detey doshkolnogo vozrasta": 4.I. Yu. Dyachenko. "Teoriya i metodika muzыkalnogo vospitaniya" 5.RadymovaO. Nastroyeniya, chustva v muzyke. M;2009</p>		
Qo'shimcha adabiyotlar:	<p style="text-align: right;">Elektron ta'lim resurslari</p> <p>1. www.tdpu.uz 2. www.pedagog.uz 3. www.ziyonet.uz</p>		

2. Utiladigan mavzular yuzasidan asosiy nazariy manbalar

1-MTMgacha ta'lim muassasalarida musiqa mashg'ulotlarning maqsad va vazifalari.

1.1 Ma'ruza mashg'ulotda ta'lim texnologiyalari	
<i>Mashg'ulot vaqti-2soat</i>	<i>Tinglovchilar soni: 36 nafar</i>
<i>Mashg'ulot shakli</i>	<i>Ko'rgazmali mashg'ulot</i>
Mashg'ulot rejasi	1. MTMgacha ta'limda musiqa tarbiyasi fanining mazmuni va maqsadi. 2. «Musiqiy ta'lim», «tarbiya metodikasi», « 3. MTMda musiqa mashg'ulotlari boshqa fanlar bilan o'zaro bogliqligi.
<p><u>Darsning ta'limiy maqsadi:</u> MTMda musiqa ta'limi va tarbiyasi mazmuni, tashkil qilinishi, turli shakllar va metodlari haqida asosiy ma'lumotlar berish.</p> <p><u>Darsning tarbiyaviy maqsadi:</u> Ta'lim bilan tarbiyaning o'zviy bog'liqligi, ya'ni bir maqsadga – har tomonlama qamol topgan insonni shakllantirishga yo'naltirilganligini misollar orqali ochib berish.</p> <p><u>Darsning rivojlantiruvchi maqsadi:</u> Tinglovchilarga DT asosida o'quv jarayontini rejalashtirish, musiqa ta'limida zamonaviy texnologiyalarni qo'llashning asosiy yo'nalishlarini tushuntirib berish va bu yo'nalishdagi muammolar echimini topish yo'llarini izohlab berish.</p>	
<i>Pedagogik vazifalar:</i>	<i>O'quv faoliyati natijalari:</i>
1. MTMda musiqa ta'limi va tarbiyasi mazmuni, tashkil qilinishi, turli shakllar va metodlari haqida asosiy ma'lumotlar berish. 2. Musiqa mashg'ulotlarida mavzularni DT asosida rejalashtirishni o'rgatish. 3. Tarbiyalanuvchilarda musiqa mashg'ulotlarida bilim, ko'nikma va	Tinglovchilarning amaliy faoliyatlarini taqomillashtirish, darslarni rejalashtirish va mashg'ulot jarayonini olib borish usullari, musiqiy bilimlarini rivojlanishini yanada o'stirish, topshiriqlarni turli interfaol metodlarda bajarish, boshqotirma, qrossvordli o'yinlar bilan fiqr va

malakalarini hosil qilish haqida tushuncha. 4. Musiqa madaniyati fanidan testlar tuzish haqida tushuncha berish.	mulohazalarni bayon etishga erishish.
<i>Ta'lim berish usullari</i>	Noan'anaviy, interfaol usulida
<i>Ta'lim berish shakllari</i>	Ommaviy, jamoaviy hamda yakka tartibda
<i>Ta'lim berish vositalari</i>	O'quv qo'llanma, slaydlar va axborot texnologiyalari
<i>Ta'lim berish sharoiti</i>	Texnik vositalardan foydalanish va guruhlarda ishlashga mo'ljallangan o'quv xonalar
<i>Monitoring va baholash</i>	og'zaki va yozma nazorat, savol-javob

Reja

1. *Musiqa san'atining hayotdagi o'rni va roli.*
2. *MTMgacha ta'lim muassasalaridagi musiqa ta'lim-tarbiyasining maqsad va vazifalarining ahamiyati*
3. *Bolada musiqiy qobiliyatni rivojlantirish.*
4. *MTM da bolalarni musiqaga o'rgatish bosqichlari.*

Musiqa madaniy hayotimizda keng o'rin tutgan, inson shaxsiyatini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadigan san'at turidir. Musiqa tarbiyasi, nafosat tarbiyasining asosiy va murakkab qirralaridan biri bo'lib, atrofdagi go'zal narsalarni to'g'ri idrok etishga va qadrlashga urgatadi. Musiqa insonni yuksak did bilan qurollantiradi va ma'naviy dunyoqarashini shakllantiradi. Musiqa inson hissiyotiga kuchli ta'sir kursatish imkoniyatiga ega bo'lib, o'quvchilarni nafosat olamiga olib kirish va goyaviy-axloqiy tarbiyalashning muhim vositasidir. Milliy madaniyatimiz bobokaloni Abu-Nosir al-Forobiy «Bu fan tanning sogligi uchun foydalidir», degan edi. Bobomiz Shayx Sa'diy aytgan edi: «Musiqa odam ruhining yo'ldoshidir». Musiqa insonga tez ta'sir etuvchi emotsional hissiyotni faol rivojlantiruvchi vositadir. Inson musiqa bilan ona allasi orqali tanishib, umrbod musiqadan zavq topadi va madad oladi. Musiqa inson ruhiyatining ajralmas qismi bo'lib hisoblanadi. Musiqadan turli ozuqa olish uchun inson yuksak madaniyatli, sof qalb egasi, go'zallikni his eta oladigan, o'z kasbiga, ona Vataniga mehr qo'ygan bo'lishi kerak. Shu bois o'quvchilarda inson ma'naviyatining tarkibiy qismi bo'lgan musiqa

madaniyatini tarbiyalash, musiqa tarbiyasining bosh maqsadi bo‘lib turadi. Bu oliy maqsadni amalga oshirish uchun musiqa rahbarsining oldiga qo‘yilgan vazifalari quyidagilardir:

1. Musiqa san‘atiga bo‘lgan qiziqish va muhabbatni oshirish.
2. Musiqiy faoliyatlar jarayoni badiiy ijodkorlik va his-tuygularni rivojlantirish.
3. Asarlarning badiiy-g‘oyaviy mazmuni vositasida axloqiy-estetik tarbiyalash.
4. Musiqa darslarida kasb-hunar va mehnatga nisbatan o‘quvchilarda ishtiyoq uyg‘otish kabi ishlarni amalga oshirish kerak.

Mazkur maqsad va vazifalarni amalga oshirish rahbarning professional va axloqiy qiyofasiga bog‘liq. Har qanday san‘atkor ham MTMda musiqa darslarni olib borolmaydi. Buning uchun, musiqa rahbari o‘z kasbiga va bolalarga mehr qo‘ygan yuksak madaniyatli, keng dunyoqarashga ega bo‘lgan shaxs bo‘lmog‘i lozim. U pedagogika, psixologiya, bolalar fiziologiyasi, etika va estetika nazariyasi, musiqa nazariyasining amaliy sohalaridan, musiqa o‘qitish metodikasi fanlaridan chuqur bilimga ega bo‘lmoqi kerak. Musiqa rahbari musiqa san‘atining nazariy va amaliy sohalaridan yetarli darajada bilim, ko‘nikma va tajribaga ega bo‘lishi lozim. Ya‘ni u ham cholg‘uchi, xonanda, xor dirijyori, jurnavozchi, musiqa nazariyotchisi va amaliyotchisi sifatida ish ko‘rmog‘i lozim. Musiqa rahbarsining ijodkorligi shundaki, u bir soatlik darsga senariy muallifi, uning ijrochisi va rejissyori sifatida ish tutadi. Shu bois musiqa darsi san‘at darsi deyiladi. MTM hayotida musiqa rahbarining faoliyat miqyosi kengdir. Sinfdan tashqari musiqa tarbiyasi turlarini tashkil etish va boshqarish, MTMda musiqa tarbiyasining ommaviy shakllarini (san‘atkorlar bilan uchrashuvlar, leksiya-konsertlar, shoirlar bilan uchrashuvlar, «Navruz» bayramlari, «Alifbe» bayramlari, «Musiqa haftaliklari», «O‘zbekiston – vatanim manim», «Ilhom chashmalari» ko‘rik tanlovlari, bayramlarni) uyushtirish musiqa rahbarizimmasida vazifadir. Shu bilan birga, MTMdan tashqari musiqa tarbiyasi markazlari (bolalar musiqa MTMlari, o‘quvchilar saroylari, bolalar teatri) bilan aloqada bo‘lib, iqtidorli o‘quvchilarni ularga jalb etish va ularning faoliyatini MTM hayotida qo‘llash ham musiqa rahbarsining zimmasidadir. Istiqloq sharofati bilan yurtimizda «Ozod va obod vatan, erkin va farovon hayot barpo etish» yo‘lidan borar ekanmiz, jamiyatimizning barcha sohalarida tub o‘zgarishlar amalga oshirilmoqda. O‘sib kelayotgan yosh avlodni har tomonlama mukammal inson qilib tarbiyalash hozirgi kunning eng dolzarb muammolaridan biri bo‘lib turgan bir paytda, xususan, talantlarga pedagogik mahorat sirlarini o‘rgatib borish o‘ta zarurligini hayot taqozo etadi. Bo‘lajak musiqa mutaxassisleri yosh avlod ongiga yuksak tuyg‘ularni singdirish, ularda ona-Vatanga muhabbat, go‘zallikga intilib yashash, uni asrash va yaratishga bo‘lgan ishtiyoq uyg‘otuvchi kasb egalari hisoblanadilar. Respublikamiz Birinchi Prezidenti I.A.Karimov bu noyob kasb egalarining imkoniyatlarini chuqur his qilgan holda, yosh avlodga musiqiy ta‘lim berish zarurligiga alohida e‘tibor qaratib, ularga zarur shart-sharoitlar yaratib berish haqida maxsus farmon chiqardi. Unda ta‘kidlanganidek, «Bolalar musiqa va san‘at MTMlarini zamonaviy o‘quv va musiqa anjomlari bilan ta‘minlash» bugungi kun

talablaridan biri bo‘lib hisoblanadi. Bolalar musiqa va san‘at MTMLarining moddiy va texnik bazasini mustahkamlash, ularning faoliyatini yanada yaxshilash bo‘yicha 2009–2014 hamda 2016-2021-yillarga mo‘ljallangan davlat dasturini tayyorlash chora tadbirlari rejalashtirildi. Bu vazifalarni O‘zbekiston Respublikasi prezidenti farmoyishidan kelib chiqqan holda amalga oshirish lozimligi ta’kidlab o‘tildi. Umumta’lim hamda MTMda musiqa fani bo‘yicha davlat o‘quv standartlari va dasturlarini, darslik va metodik, o‘quv qo‘llanmalarini zamonaviy mezonlar asosida takomillashtirish zarurligi ta’kidlanadi. Musiqa savodining ahamiyati va vazifalari MTMgacha ta’lim muassasasida va oilada olib boriladigan barcha tarbiyaviy ishlar, bu oliyjanob fazilatlarni yosh avlodda bog‘cha yoshidan boshlab shakllantirishga bog‘liq. Darhaqiqat, musiqa savodini o‘rganish bog‘cha yoshidan boshlanadi. Ko‘pgina bolalar MTMgacha tarbiya davrida bog‘chaga qatnab, bog‘chadagi musiqa mashg‘ulotlarida dastlabki musiqaviy malakalarni hosil qiladilar. Ko‘pgina qo‘shiqchalar va o‘yinlarni o‘rganib olgan hamda ritm va raqs harakatlari bilan tanishgan bo‘ladilar. Uyda tarbiyalangan bolalar ham muayyan musiqaviy tasavvurga ega bo‘ladilar: radio va televideniya orqali eshittiriladigan bir qancha musiqa asarlari ularga tanish bo‘ladi. Garchi ana shu bilimlar bir tizimga solinmagan bo‘lsa-da, musiqa rahbaribolalarda musiqadan nazariy tushunchalar hosil qilishda o‘sha bilimlarga ma’lum darajada suyanib ish ko‘rishi mumkin. Bolalar muassasalarida musiqa ta’limiga asos solinadi, shuning uchun musiqa rahbari ayniqsa o‘qitish metodikasini yaxshi bilishi, bog‘cha yoshidagi kichik bolalarning yosh va individual xususiyatlarini, ularning musiqa va qo‘shiqchilik imkoniyatlarini chuqur bilishi zarur. Musiqa ta’limini shartli ravishda ikki bosqichga bo‘lish mumkin. Birinchisi, tayyorlov bosqichi. Bundan ko‘zlanadigan asosiy maqsad – bolalarning musiqa o‘quvini o‘stirishdir. Shu vaqt mobaynida bolalar musiqa tovushlarining baland-pastligi va cho‘zimi kabi o‘ziga xos xususiyatlarni ajrata bilishga o‘rganishlari va nota yozuvini o‘rganishga tayyorlanishlari kerak. Ikkinchi bosqichda nota savodi, ya’ni bevosita musiqa tovushlarining grafik usulda ifodalanishi – nota yozuvini o‘rganishga kirishiladi. Musiqa mashg‘ulotlari jarayonida bola hayotiy voqelikni musiqiy obrazlar orqali idrok etib boradi. Bolalar yoshiga mos musiqa asarlari kichkintoylarda unutilmas taassurot qoldiradi, ularning ruhiy dunyosini boyitadi. Bog‘cha sharoitidagi musiqaviy tarbiya badiiy adabiyot va tasviriy san‘at bilan uzviy bog‘langan holda amalga oshiriladi. Ashula aytish usuli, janrdagi musiqa asarlari, xususan, syujetli cholg‘u pyesalarini tinglash, musiqaviy o‘yinlar bilan shug‘ullanish va raqsga tushish jarayonida musiqa mashg‘ulotlari ko‘pincha badiiy so‘z bilan belgilanadi. Bola badiiy obrazlarni yorqin tasavvur etishi va chuqur idrok qila olishi uchun tasviriy san‘at asarlaridan unumli foydalaniladi. Turli metodlardan foydalanib o‘tkaziladigan har bir musiqa mashg‘ulotlari kichkintoylarda badiiy estetik zavq uyg‘otadi, ularning his-tuyg‘ularini rivojlantiradi, ijodiy fikri va nutqini o‘stiradi. Bundan tashqari, musiqaviy o‘yin va postanovkalar, raqslar bolalarda ritm tuyg‘usi, chaqqonlik va harakatchanlik malakalarini rivojlantiradi hamda qomatning to‘g‘ri o‘sishiga yordam beradi. Musiqa uquv qobiliyati asosan quyidagi musiqa uquv turlaridan iborat bo‘ladi: musiqaviy uquvi, musiqaviy tovushlarning baland-pastligini his etish qobiliyati,

tembr uquvi (musiqa tovushlarining bir-biridan farq qiladigan, o'ziga xos jihatlarini ajrata bilish qobiliyati), ritm tuyg'usi va musiqa xotirasi. Bolalar bog'chasida olib boriladigan musiqa tarbiyasining asosiy maqsad va vazifalarini quyidagicha belgilash mumkin:

1. Bolalarning musiqaga qiziqishini oshirish va uni sevrishga o'rgatish.
2. Musiqa asarlari bilan tanishtirish jarayonida bolalarda emotsional his-tuyg'ularini hosil etish yo'li bilan ularning musiqa haqidagi tasavvurlarini boyitib borish.
3. Bolalarni oddiy musiqa tushunchalari bilan tanishtirish, musiqa tinglash, ashula aytish, musiqa bilan harakat qilish, raqsga tushish va bolalarning oddiy musiqa asboblari kuy chalish ko'nikmalarini shakllantirish va ijodiy qobiliyatini o'stirib borish.
4. Bolalar ovozi asrab tarbiyalash, ashula aytishning dastlabki ko'nikmalarini hosil etish, qo'shiqlarni sodda, ravon, erkin, tabiiy va ifodali kuylashga o'rgatish.
5. Musiqa asarlaridan ta'sirlanish, shu asosda bolalarda musiqaviy did va badiiy muhokama yuritish malakalarini rivojlantirish.
6. Turli musiqa mashg'ulotlari jarayonida improvizatsiya qilish musiqadagi badiiy obrazni o'yin va xor ovozlari vositasida ifoda etish, ma'lum musiqaviy mavzuga yangi o'yin o'ylab topish.
7. Musiqaviy tarbiya mashg'ulotlarini bog'cha hayoti bilan bog'lash, bog'chada o'tkaziladigan turli mashg'ulotlarda va marosimlarda o'rganilgan kuy va qo'shiqlardan keng foydalanish, turli ertaliklar, konsertlar uyushtirish vositasida musiqa kundalik hayotimizning ajralmas yo'ldoshi ekanligi haqida bolalarda tushuncha hosil qilish. Musiqa bolaga har tomonlama yordam berib, tevarak atrofni obrazli, emotsional idrok etish va bola xarakterning shakllanishiga ta'sir ko'rsatish uchun musiqa tarbiyasining maqsadidan kelib chiqib, quyidagi vazifalar qo'yiladi:

1. *Bolada musiqiy qobiliyatni rivojlantirish.*
2. *Bolalarni ashula aytish va musiqaviy ritmik malakalarga o'rgatilib, ularda musiqani qabul qilishni his etish va tushunish qobiliyatlarini tarbiyalash.*
3. *Bolada badiiy ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish.*

Musiqiylikning rivojlanishi tufayli bolalar musiqa obrazlarini, ularning atrofidagi qo'shimcha, obrazlarni bolalar yorqin his eta boshlaydilar. Bu esa, o'z navbatida ularning tevarak-atrofni bilishda, estetik baholanishni tarbiyalashda katta ahamiyatga ega. Bolalarni musiqa bilan shug'ullantirishning sababi bola musiqa bilan shug'ullanmasdan, qo'shiq aytish va musiqa – ritmik harakatlar qilish ko'nikmalarini yuzaga keltirib, shu soha bilan bog'liq bilimlarni o'zlashtirishi mumkin. MTMgacha yoshdagi bolalarga va tarbiya berishning o'zaro uzviy bog'langan uchta metodi bor:

1. Ko'rgazmali metod.
2. So'zlab berish metodi.
3. Amaliy faoliyat metodi.

Ko'rgazmali metod.

1. Eshitishga asoslangan ko'rgazmali metod. Bunda bolaga o'rgatish bevosita musiqa bilan bo'ladi. Musiqa eshitish maxsus mashg'ulot paytida yoki

bola tomonidan qo‘shiq va musiqaviy ritmik harakatlarning ijro etilishi. 2. Ko‘rishga asoslangan ko‘rgazmalilik. Musiqa sadolari bilan qo‘shib olib boriladi. Turli o‘yin, raqs, mashq harakatlaridan namunalar ko‘rsatiladi.

So‘zlab berish metodi.

Bu metod bola ongiga mo‘ljallangan bo‘lib, uning faoliyatini ma‘noli va mazmundor qilishga qaratiladi. Bunda pedagogning so‘zi musiqa asarining dasturini tushunib olishda bolaga yordam beradi. Uning tassavvurini jonlantiradi.

So‘zlab berish metodining quyidagi usullari bor:

1. Tushuntirish – yangi asarni tinglash, qo‘shiq aytish, o‘yin va raqslarni qo‘shib, mashq qilish davomida o‘ynalaniladi.

2. Izohlash – izohlar ijro, raqs, mashq harakatlarini, qo‘shiq aytishning turli yo‘llarini ko‘rsatishda qisqa va aniq shaklda beriladi.

3. Ko‘rsatma berish – bolalar o‘yini raqs va mashqlarni bajarayotgan paytda beriladi. Masalan: o‘ng yelka tomondan aylanish kerak, oyoq barmoqlarini pastga cho‘zish kabi.

Amaliy faoliyat metodi. Bu faoliyatda bolalarga qo‘shiq aytish va musiqali ritmik harakatlarni bajarishda shunday rahbarlik qilish kerakki, ular topshiriqni mumkin qadar ta‘sirli va ifodali bajarishga intilsin. Bolalarni o‘rgatish jarayonida yosh xususiyatlarini hisobga olib topshiriqlarni asta-sekin murakkablashtirish mumkin.

Bolalar bog‘chasida bolalarni musiqaga o‘rgatish bosqichlari

1-bosqich: Musiqa asari bilan dastlabki tanishtirish; Yangi qo‘shiqni o‘rgatish jarayonida pedagog turli musiqa asboblarda chaldirib, kuyni o‘zaro taqqoslaydi va shu yo‘l bilan uni xotirasida qoldiradi.

2-bosqich: Qo‘shiq va musiqa ritmik harakatlarini ijro eta olish ko‘nikmalari bo‘lishini shakllantirish.

3-bosqich: Ko‘nikmalar hosil qilish va mustahkamlash. Bunda topshiriqni avtomatik ravishda bajara oladigan qo‘shiq, o‘yin va raqsni mustaqil ijro etadigan darajada musiqa ta‘limini berish, turli metodik usullarning barchasidan foydalanishni taqozo etadi.

Musiqani tinglay bilish va undan estetik zavqlana olish ham katta san‘at hisoblanadi. Kishida musiqa tinglash madaniyati yoshligidan rivojlana boshlaydi. Bog‘chada amalga oshiriladigan musiqa tinglash esa uning poydevoridir. Zotan bola musiqa mashg‘ulotlarining barcha elementlari jarayonida ham musiqa tinglab, uni idrok etadi. Ammo mashg‘ulotning musiqa tinglash qismi oldida o‘ziga xos jiddiy vazifalar turadi. Avvalo shuni eslatish lozimki, kishining kuylash imkoniyatidan ko‘ra tinglash imkoniyati ancha keng bo‘ladi. Masalan: orkestr, xor, yakka cholg‘u ijrosidagi asarlarni kuylab emas, balki faqat tinglab, idrok etish mumkin, xolos. Shuning uchun olimlar musiqaviy tarbiya jarayonida musiqa tinglashga alohida e‘tibor qaratishadi. Chunki kishi musiqa madaniyatining shakllanishi va rivojlanishida musiqa tinglash, malaka, ko‘nikmalari katta rol o‘ynaydi. Musiqa tinglashda bolalarning badiiy idroki yaxshi rivojlanib boradi. Mashg‘ulotning musiqa tinglash qismi oldida quyidagi vazifalar turadi:

1) bolalarni o'z idrokiga mos xalq klassik va zamonaviy musiqa namunalari bilan tanishtirib borish; 2) bolalarning musiqani idrok qilish qobiliyatlarini rivojlantirib borish; Musiqa haqida boshlang'ich ma'lumotlar berishni o'rgatadigan asarlar nomlarini eslashga, ularning mazmuni, xarakteri va ifoda vositalarining farqiga borishga hamda tinglagan asarlariga ma'lum miqdorda badiiy baho bera olishga o'rgatish. Kichik guruh bolalarning diqqati uncha barqaror bo'lmaganligi tufayli ular yorqin yangraydigan kichik-kichik musiqa asarlarini idrok etishga qobil bo'ladilar. Ular ayniqsa, kichik qo'shiqlarni yaxshi idrok etadilar. Chunki, so'z va ohang birligi musiqa mazmunini oson idrok etishga yordam beradi. Xususan, tarbiyachi ashula aytganda uning tanish ovozi va ifodalash intonatsiya mimikasi va ishoralari bolalarni maftun etadi. Shu vaqtda bolalarda hosil bo'ladigan zavqlanish, ajablanish, quvonish holatlarini kuzatish mumkin. Ammo bu holatlar tez uyg'onib, tez so'nadi. 4–5 yoshli bolalarda diqqat e'tiborning bir muncha emotsional turg'unligi vujudga keladi. Ular raqs tipidagi kuylarni jonli, ba'zan jo'shqin holatda idrok etadilar. Yengil, kuychan musiqalarni birmuncha xotirjam idrok etadilar. Bu yoshdagi bolalarda musiqa mazmuni va xarakterini bilishga ayniqsa, unda nima haqida hikoya etilishini bilishga qiziqish paydo bo'ladi. Shuning uchun ularda musiqa xotirasi ancha faol rivojlana borib, tinglagan musiqa haqida o'z taassurotlarini hikoya qilib berish ishtiyoqi paydo bo'ladi.

5–6 yoshli bolalarda esa erkin, ixtiyoriy tarzda diqqat e'tibor shakllanib, musiqani diqqatni yig'ib tinglash, uning ayrim detallarini anglab olish qobiliyati rivojlangan bo'ladi. Ularda musiqaga qiziqish ko'proq sevimli asarlarni takror-takror tinglash jarayonini yaxshi rivojlanadi. Ular musiqadagi umumiy kayfiyatni yaxshi sezib, asarda badiiy obrazning rivojlanib borishini kuzatishni o'rganib boradilar. Yangi asar bilan ilk bor tanishtirishga tarbiyachining qisqa va qiziqarli tushuntiruv so'zi katta rol o'ynaydi. Cholg'u kuylari xarakteri va badiiy mazmuni haqida bolalarga tushuncha berilsa, ular asarni yaxshi idrok etadilar. Asarni 2 – 3 mashg'ulot davomida takroran tinglash shart. Chunki, har bir tinglashda bola uchun asarning yangi-yangi qirralari namoyon bo'ladi va asarga nisbatan ularning muhabbati oshib boradi. Bog'channing tayyorlov guruhlarida bola o'z yoshiga muvofiq musiqa asarini to'la idrok etishga qodir bo'ladi. Bog'chada olingan bilim zaxirasida malaka va ko'nikmasi, musiqa turlari va uning xarakteri farqiga borishga yordam beradi. Shunday qilib, dasturda ko'zda tutilgan va bolaning musiqa madaniyati rivojlanishida kelajakda asosiy rol o'ynaydigan uch faktor amalga oshadi.

1. Musiqaga qiziqish musiqa asarlarini ishtiyoq bilan tinglash va ularni eslash, olingan taassurotlarni o'ylash. 2. Musiqa tinglashga turg'un diqqat-e'tiborni va tinglash madaniyati boshlang'ich elementalining shakllanishi. 3. Musiqiy didining shakllanishi, musiqa asarlariga badiiy baho bera olish. Turli guruhlarda musiqa tinglashning nazariy uslubiy vazifalari:

1. Musiqa tinglash orqali bolalarda his-tuyg'ularini rivojlantirish.

2. Boshlang'ich musiqa tinglash tushunchalarini rivojlantirish.

Musiqa darsida qo'llaniladigan bolalar cholg'u asboblari ikki turga bo'linadi: *kuychan* va *kuychan bo'lmagan* cholg'u asboblari. Kuychan cholg'u asboblarga: metallafon va ksilafon; kuychan bo'lmagan cholg'u asboblarga:

doirachalar, rumbalar, marakasalar, uchburchaklar, qo‘g‘irchoqchalar, shaqildoqlar, barabanchalar, yog‘och qoshiqlar kiradi. Mana shu musiqa asboblardan tuzilgan: 1. Orkestr – turli cholg‘ularda chaluvchi ko‘p sozandalardan tuziladi.

2. Dirijyor – orkestrga rahbarlik qiladi 3. *Ansambl – turli cholg‘ularda chaluvchi* sozandalardan tuziladi 4. Solist – yakkaxon sozanda yoki yakkaxon xonanda bo‘lishi mumkin.

1-mavzu: “Ilk qadam” MTMgacha ta’lim muassasasining Davlat o‘quv dasturining mazmun -mohiyati

Reja:

1. *Dasturning maqsad va vazifalari.*
2. *Musiqaning madaniy hayotimizda tutgan o‘rin.*
3. *Bolalar ta’lim- tarbiyasining o‘ziga xos xususiyatlari.*
4. *Ijtimoiy- hissiy rivojlanish.*

1-bob. Umumiy qoidalar

MTMgacha ta’lim muassasasining davlat o‘quv dasturi (quyida: «MTM davlat o‘quv dasturi») O‘zbekiston Respublikasining ilk va MTMgacha yoshidagi bolalarni rivojlantirish borasidagi Davlat talablariga muvofiq ishlab chiqilgan me’yoriy-huquqiy hujjat bo‘lib, unda MTMgacha ta’lim muassasasining maqsad va vazifalari, o‘quv-tarbiyaviy faoliyatning asosiy g‘oyalari ifodalangan, shuningdek, bolaning ta’limning keyingi bosqichiga o‘tishidagi asosiy kompetensiyalari belgilangan.

Davlat o‘quv dasturi O‘zbekiston Respublikasi hududida joylashgan quyidagi ta’lim muassasalarida qo‘llash uchun majburiy:

- davlat MTMgacha ta’lim muassasalari;
- MTMgacha ta’lim sohasida xizmat ko‘rsatuvchi nodavlat muassasalari;
- MTMgacha guruhlariga ega bo‘lgan «Mehribonlik» bolalar uylari;
- MTMgacha va boshlang‘ich ta’limni nazorat qiluvchi boshqaruv organlari.

1.1. MTMda davlat o‘quv dasturini qo‘llash

Davlat o‘quv dasturi variativ o‘quv dasturlarini yaratishda majburiy tayanch hujjat hisoblanadi. Ta’lim muassasalari MTMgacha ta’lim vazirligi tomonidan tasdiqlangan variativ o‘quv dasturlaridan foydalanish huquqiga ega.

Ta'lim muassasasi Davlat o'quv dasturi asosida o'zining MTM ishchi o'quv dasturini ishlab chiqish huquqiga ega. Ta'lim muassasasining ishchi o'quv dasturi muassasa pedagoglari tomonidan ota-onalarni jalb etgan holda tuziladi va amaldagi qonunchilik tartibida tasdiqlanadi¹.

1.2. MTMning maqsad va vazifalari

MTMning maqsad va vazifalari quyidagilardan iborat:

- bolaning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda ilk va MTMgacha yoshdagi bolalarni rivojlanishiga oid Davlat talablari asosida hamda Davlat o'quv dasturiga muvofiq uning har tomonlama va barkamol rivojlanishi uchun qulay shart-sharoitlar yaratish;
- MTMgacha yoshdagi bolalarning o'quv-tarbiyaviy faoliyatini tashkil qilish va amalga oshirish;
- bolalarning ilk rivojlanishi masalalarida ota-onalar va jamiyatga tegishli bilimlar berishni tashkil etish va amalga oshirish;
- bolalarning ilk rivojlanishi masalalarida oila va jamiyat bilan o'zaro hamkorlikni tashkil qilish va amalga oshirish.

2-bob. MTM ta'lim jarayonining maqsad va tamoyillari

2.1. MTM ta'lim jarayonining maqsadlari

O'quv-tarbiyaviy jarayonning maqsadi bolalarda umumiy kompetensiyalar va rivojlanish sohalari kompetensiyalarini shakllantirish uchun tegishli sharoitlar yaratishdan iboratdir.

2.2. MTMda ta'lim jarayonini tashkil qilish tamoyillari

MTM ta'lim jarayonining tamoyillari quyidagilardan iborat:

- bola huquqlari, o'ziga xos rivojlanish xususiyat va salohiyatlarini hisobga olish;
- ta'lim jarayonida barcha turdagi rivojlanish sohalarining o'zaro bog'liqligi;
- bola salomatligini asrash va mustahkamlash, uning ehtiyojlari, shu jumladan, uning harakatlanish ehtiyojlarini qondirish;
- bolaning ijodiy qobiliyatlarini qo'llab-quvvatlash;
- o'yin orqali ta'lim berish va rivojlantirish;
- bolaning rivojlanishi va ijtimoiy moslashishi uchun qulay muhit yaratish;
- bola uchun xavfsiz muhitni ta'minlash;
- MTMning oila, mahalla va MTM bilan hamkorligi;

¹ Дастурга 1-илова

- milliy madaniy an'analar qadriyatini oshirish va boshqa millatlar madaniyatiga hurmat, boshqa millatlar madaniyatining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish;

Bolaning MTMgacha ta'lim muassasasidagi rivojlanishini qo'llab-quvvatlash jamoaviy ish hisoblanadi va uning amalga oshirilishi uchun MTMgacha ta'lim muassasasi rahbari javobgar bo'ladi.

2.3. Qo'shimcha ta'lim xizmatlarini tashkil qilish

Qo'shimcha ta'lim xizmatlari MTMgacha ta'lim muassasasi tomonidan imkoniyatlardan kelib chiqqan holda bolalar va aholi ehtiyojlariga mos ravishda tashkil etiladi.

Qo'shimcha ta'lim xizmatlari fakultativ hisoblanadi va ularni tashkil qilishda ko'ngillilar (volontyorlar), ota-onalar va homiylar ishtirok etishi mumkin.

2.4. Alohida ehtiyojga ega bo'lgan bolalar uchun mo'ljallangan ta'lim faoliyati

MTMgacha ta'lim muassasasida alohida ehtiyojga ega bo'lgan bolalarni qo'llab-quvvatlash jamoaviy ish hisoblanadi va uni amalga oshirish uchun MTMgacha ta'lim muassasasi rahbari javobgar bo'ladi.

Zarurat tug'ilganda, pedagoglar tarkibi va MTMgacha ta'lim muassasasi rahbariyati, tor ixtisosdagi mutaxassislarni jalb etgan holda, bola (uning rivojlanishi) uchun o'quv-tarbiyaviy faoliyatning individual rejasini tuzadi.

2.5. Ota-onalar bilan hamkorlik

Bolaning har tomonlama rivojlanishini ta'minlash uchun MTMgacha ta'lim muassasasi ota-onalar bilan o'zaro hamkorlikning quyidagi shakllarini tashkil qilishi mumkin:

- ota-onalarning MTMgacha ta'lim muassasasi borasidagi fikrlarini hisobga olish;
- ilk rivojlanish masalalarida ota-onalarga bilim berish;
- ota-onalarni o'quv-tarbiyaviy jarayonda faol qatnashishga jalb etish;
- ota-onalarning muassasa hayotida ishtirok etish borasidagi tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash.

3-bob. MTMgacha yoshdagi bolalarga ta'lim berishda kompetensiyaviy yondashuv

MTMgacha yoshdagi bolalarga ta'lim berishda kompetensiyaviy yondashuv o'sib borayotgan bola shaxsini hayotga tayyorlash, unda hayotiy

muhim masalalarni hal qilish uchun zarur bo'lgan, axloqiy me'yor va qadriyatlarni o'zlashtirish, boshqa insonlar bilan muloqot qilish, «Men» obrazini qurish bilan bog'liq bo'lgan faoliyat usullarini shakllantirishga tayyorgarlikni ko'zda tutadi.

Boshlang'ich muhim kompetensiyalar bolaning faoliyat va axloq subyekti sifatidagi yaxlit rivojlanishini talab etadi.

Kompetensiya bolaning bilim, ko'nikma, malaka va qadriyatlari majmuidir. Boshlang'ich kompetensiyalar, rivojlanish sohasidan qat'i nazar, bola shaxsi shakllanishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

3.1. MTMgacha yoshdagi (6-7 yosh) bolaning umumiy muhim kompetensiyalari

Kommunikativ kompetensiya – muloqot vositalaridan turli vaziyatlarda foydalana bilish ko'nikmasi.

O'yin kompetensiyasi – bolaning o'yin jarayoni va uni tashkil qilishda tajriba, bilim va ko'nikmalardan ijodiy foydalanishi. O'quv-tarbiyaviy faoliyat uchun asos hisoblanadi.

Ijtimoiy kompetensiya – hayotiy vaziyatlarda kattalar va tengdoshlar bilan muloqotda axloq qoidalari va me'yorlariga rioya qilgan holda o'zini tutish mahorati.

Bilish kompetensiyasi – atrofdagi olamni ongli ravishda idrok qilish va olingan bilim, ko'nikma, malaka va qadriyatlardan o'quv va amaliy vazifalarni hal qilish uchun foydalanish.

3.2. Bolaning rivojlanish sohalari kompetensiyalari

Bolaning kompetensiyalari bola rivojining quyidagi sohalarida belgilanadi:

- jismoniy rivojlanish va sog'lom turmush tarzining shakllanishi;
- ijtimoiy-hissiy rivojlanish;
- nutq, muloqot, o'qish va yozish malakalari;
- bilish jarayonining rivojlanishi;
- ijodiy rivojlanish.

3.2.1. «Jismoniy rivojlanish va sog'lom turmush tarzini shakllantirish» sohasi kompetensiyalari

«Jismoniy rivojlanish va sog'lom turmush tarzining shakllanishi» sohasidagi o'quv-tarbiyaviy faoliyat yakunlanganidan so'ng 6-7 yoshli bola:

- o'z imkoniyatlari va yoshi bilan bog'liq jismoniy rivojlanish me'yorlariga mos ravishda jismoniy faollik ko'rsatadi;

- turli harakatchanlik faolligini uyg'un ravishda va maqsadli bajarishni biladi;
- turli hayotiy va o'quv vaziyatlarida mayda motorika ko'nikmalaridan foydalanadi;
- o'z harakatlarini hissiyot va sezgi organlari yordamida boshqaradi;
- shaxsiy gigiyena malakalarini qo'llaydi;
- sog'lom turmush tarzi va ovqatlanish asoslarini biladi;
- xavfsiz hayotiy faoliyat asoslari qoidalariga rioya qiladi.

3.2.2. «Ijtimoiy-hissiy rivojlanish» sohasi kompetensiyalari

«Ijtimoiy-emosional rivojlanish» sohasidagi o'quv-tarbiyaviy faoliyat yakuniga yetganidan so'ng 6-7 yoshli bola:

- o'z «Men»i va boshqa insonlarning hayotiy faoliyat muhitidagi roli to'g'risida tasavvurga ega bo'ladi;
- o'z hissiyotlarini boshqaradi va ularni vaziyatga mos ravishda ifodalaydi;
- o'zgalarning hissiyotlarini farqlaydi va ularga mos ravishda javob beradi;
- kattalar va tengdoshlar bilan vaziyatga mos ravishda muloqot qiladi;
- murakkab vaziyatlardan konstruktiv chiqish yo'llarini topadi.

3.2.3. «Nutq, muloqot, o'qish va yozish malakalari» sohasi kompetensiyalari

«Nutq, muloqot, o'qish va yozish malakalari» sohasidagi o'quv-tarbiyaviy faoliyat yakuniga yetganidan so'ng 6-7 yoshli bola:

- nutqni eshitadi va tushunadi;
- o'z nutqida to'g'ri talaffuz, qulay grammatik shakllar va xilma-xil gap konstruksiyalaridan foydalanadi;
- ikkinchi tilni o'rganishga qiziqish namoyon qiladi;
- ikkinchi tilni egallash bo'yicha dastlabki bilimlarini ko'rsatadi;
- badiiy adabiyot asarlariga qiziqish namoyon qiladi;
- so'zning lug'aviy, bo'g'inli va fonetik tuzilishi to'g'risida tasavvurga ega bo'ladi;
- turli ma'no shakllarini mustaqil ravishda tuzish va so'zlab berishni biladi;
- yozishning dastlabki malakalari va vositalaridan foydalanishni biladi.

3.2.4. «Bilish jarayonining rivojlanishi» sohasi kompetensiyalari

Bilish jarayonining rivojlanishi sohasidagi o'quv-tarbiyaviy faoliyat yakuniga yetganidan so'ng 6-7 yoshli bola:

- bilim olishga faol qiziqishni namoyon etadi;

- o'quv va hayotiy faoliyat uchun axborotni mustaqil ravishda topadi va undan foydalanadi;
- predmetlar, voqyealar va ko'rinishlar o'rtasidagi oddiy aloqalarni tushunadi va ularni yaxlit bir butunlik sifatida idrok qiladi;
- raqamlar, hisob-kitobni biladi va ularni hayotda qo'llaydi;
- makon, shakl va vaqtga mos ravishda ish tutadi;
- elementar matematik hisoblashlarni amalga oshiradi;
- atrof-muhitdagi voqyea-hodisalar va ko'rinishlarni kuzatadi hamda tadqiq qiladi;
- atrof-muhitga nisbatan ehtiyotkorona va g'amxo'r munosabatni namoyon etadi.

3.2.5. «Ijodiy rivojlanish» sohasi kompetensiyalari

«Ijodkorlik» sohasidagi o'quv-tarbiyaviy faoliyat yakuniga yetganidan so'ng 6-7 yoshli bola:

- san'at va madaniyatga qiziqish namoyon qiladi;
- milliy an'analarni qadrlaydi va ularni kundalik hayotning bir qismi sifatida idrok etadi;
- san'atning muayyan turini afzal ko'rishini mustaqil ravishda ifodalaydi;
- olingan bilim va ko'nikmalardan turli hayotiy vaziyatlarda o'z ijodiy rejalarini tuzish va tatbiq qilish uchun foydalanadi;
- insonning dunyoni o'zgartirishdagi yaratuvchanlik rolini tushunadi.

4-bob. O'quv-tarbiyaviy faoliyat

O'quv-tarbiyaviy faoliyat «O'zbekiston Respublikasining ilk va MTM yoshidagi bolalarni rivojlantirishga oid davlat talablari» asosida amalga oshiriladi.

MTMgacha ta'lim muassasasi o'quv va tarbiyaviy faoliyatni o'quv yillari bo'yicha tashkil qiladi.

O'quv yili 2 sentyabrda boshlanadi va 31 maygacha davom etadi.

1 iyundan 31 avgustgacha MTMda yozgi sog'lomlashtirish davri tashkil etiladi.

4.1. O'quv-tarbiyaviy faoliyatni rejalashtirish

O'quv-tarbiyaviy faoliyat guruhning kundalik ish tartibiga tayanadi va unda pedagog tomonidan rejalashtirilgan kundalik harakatlar, bolalar o'yinlari, bo'sh vaqt va o'quv-tarbiyaviy faoliyat turlari navbatma-navbat amalga oshiriladi².

² Дастурга 2-илова

O'quv-tarbiyaviy faoliyat ta'lim va ijtimoiy ehtiyojlar (salomatlik, ovqatlanish va xavfsizlik)ni qondirish maqsadida bolaning yoshi va individual rivojiga asoslanuvchi o'quv rejasiga muvofiq olib boriladi. O'quv-tarbiyaviy faoliyat bola hayoti va uning atrofidagi muhitdan kelib chiquvchi yagona bir butun mavzuga birlashtiriladi³.

O'quv-tarbiyaviy faoliyatni rejalashtirish ta'lim sharoitlariga bog'liq holda integrasiya, xilma-xillik va moslashuvchanlik tamoyillaridan tarkib topadi.

O'quv-tarbiyaviy faoliyatda quyidagi rejalashtirish turlari mavjud:

- yillik mavzuviy;
- haftalik.

Rejalashtirishda faoliyatning maqsadlari, mavzusi, mazmuni va turlari ifodalanadi. Faoliyat turini tanlashda nafaqat o'quv-tarbiyaviy faoliyatning umumiy maqsadlari, balki rivojlanish sohalari bo'yicha maqsadlar, faoliyat mazmuni va turlarini integrasiyalash ham hisobga olinadi.

Rejalashtirishda kun tartibini hisobga olish zarur. Kun tartibi ish sur'atini belgilaydi va bolaga bir faoliyatdan boshqasiga oson o'tishda yordam berishi lozim. Shuni yodda tutish joizki, o'yin MTMgacha yoshdagi bolalarning asosiy faoliyati hisoblanadi. Kun tartibini tuzishda kunduzgi uyqu, dam olish vaqti va sayrga chiqish vaqti hisobga olinadi.

Yillik mavzuviy reja.

Yillik mavzuviy rejada har bir yosh guruhi uchun oy mavzulari va hafta mavzulari aks ettiriladi. MTMgacha ta'lim muassasasi hudud yoki boshqa xususiyatlarni hisobga olgan holda o'zining yillik mavzuviy rejasini tuzishga haqli. Mazkur mavzuviy reja MTMgacha ta'lim muassasasining Pedagogika kengashida tasdiqlanadi⁴.

Haftalik reja

Haftalik reja yillik mavzuviy rejaga asoslanadi va haftaning kichik mavzulari, shuningdek, mazkur mavzu bo'yicha o'tkaziladigan tadbirlarni o'z ichiga oladi.

Haftalik reja barcha rivojlanish sohalari bo'yicha maqsadlarni belgilash, tegishli markazlarni tayyorlash, mashg'ulotlarni hafta mavzusiga mos ravishda taqsimlashga yo'naltirilgan. Hafta mavzusi barcha erkin faoliyat markazlari orqali o'tishi lozim. Haftalik rejada guruhdagi va sayr vaqtidagi didaktik va harakatli o'yinlar rejalashtiriladi⁵. Bolalar bilan olib boriladigan ishning mazmuni va izchilligi faoliyat turi (faol faoliyat / passiv faoliyat; individual faoliyat kichik guruhda, katta guruhda; tarbiyachi rahbarligi

³ Дастурга 3-илова

⁴ Дастурга 3-илова

⁵ Дастурга 4-илова

ostida o'tadigan faoliyat bola rahbarligi ostida o'tadigan faoliyat) va uni o'tkazish joyi (xona ichidagi faoliyat ko'chadagi faoliyat)ni hisobga olgan holda rejalashtirilishi kerak. Haftalik reja xilma-xil va moslashuvchan bo'lishi lozim. Boshqacha aytganda, ob-havo o'zgarishi va bolaning qiziquvchanligini hisobga olgan holda, rejalashtirilayotgan faoliyat boshqasiga almashtirilishi yoki faollik vaqti biroz ko'proq yoxud kamroq vaqtga mo'ljallanishi mumkin. Masalan, agar tarbiyachi bahorgi gullagan bog'ga borishni rejalashtirgan bo'lsa-yu, ob-havo juda yomg'irli bo'lsa, bu tadbirni xonada o'tkazishning imkoni bo'lgan boshqa tadbirga almashtirishi mumkin.

Haftalik reja – bu tarbiyachining ish jurnali va mashg'ulotlar konspekti.

Tarbiyachining ish jurnali quyidagi bo'limlardan tashkil topadi:

- titul varag'i;
- guruhning iliq va sovuq davrdagi kun tartibi;
- ertalabki badantarbiya kompleksi;
- guruhda sentyabrdan avgustgacha bo'lgan ta'lim jarayonini rejalashtirish tarkibiga ertalabki suhbat, sayr, kunning ikkinchi yarmi kiradi;
- haftalik ish tahlili;
- ilovalar.

Mashg'ulotlar konspektlarida maqsadlar, faoliyatning qisqacha ta'rifi, zaruriy jihozlar ifodalanadi. Mazkur konspektlar tavsiyaviy xarakterga ega va tarbiyachi tomonidan ijodiy o'zgartirilishi mumkin.

5-bob. Bolaning rivojlanish sohalari bo'yicha yutuqlari

Mazkur dastur bola rivojiga individual yondashuv, uning shaxsini hurmat qilish, uning manfaatlari ehtiyojlari va rivojlanish darajasini hisobga olish, hissiy qulaylik borasida g'amxo'rlik qilish, erkin ijodiy o'z-o'zini ko'rsatishi uchun sharoitlar yaratishga intilishni ko'zda tutadi. Shu sababli, rejalashtirish bilan bir qatorda, bola rivojlanishini kuzatib borish pedagog faoliyatida muhim ahamiyat kasb etadi. Pedagog bolani va uning o'zini tutishi sabablarini yaxshiroq tushunish, bola rivojini, uning ichki dunyosini ko'rish, qo'llab-quvvatlash, rivojlanish yo'llarini belgilash, ehtiyoj va manfaatlarini aniqlash uchun bola hayotini sistematik kuzatib boradi. Pedagogik kuzatuvlar asosida ta'lim faoliyatini rejalashtirish ishlab chiqiladi va takomillashtirib boriladi. Bolaning individual rivojlanishini kuzatish uchun O'zbekiston Respublikasining ilk va MTM yoshidagi bolalar rivojlanishiga oid Davlat talablarida aks ettirilgan sohalar va soha ostilari hamda kutilayotgan natijalar olingan (malaka va ko'nikmalar).

Bolaning rivojlanish xaritasi 3 dan 7 yoshgacha bo'lgan davrni o'z ichiga oladi, har bir bola uchun individual tarzda yiliga uch marta to'ldiriladi⁶.

MTMgacha ta'lim muassasasidan chiqishda 6-7 yoshdagi bolaning MTMga tayyorlik xaaritasi to'ldiriladi (*faqat MTMgacha muassasa bitiruvchilari uchun*⁶). MTMga tayyorlik deganda bolada umumiy kompetensiyalarni va rivojlanish sohalari kompetensiyalarining shakllanganligi tushuniladi. Bu xarita MTMgacha ta'lim muassasasining har bir bitiruvchisi uchun to'ldiriladi. Unda Davlat dasturiga muvofiq rivojlanishning beshta sohasi (bola kompetensiyalari) bo'yicha kutilayotgan natijalar ifodalanadi.

Tarbiyachiga u yoki bu natija qanday darajada aks etayotganini belgilash taklif etiladi. Rivojlanishning beshta sohasi (bola kompetensiyalari) umumlashtiriladi va tavsiya hamda takliflar ko'rinishida ota-onalarga e'tiboriga havola etiladi.

6-bob. Rivojlantiruvchi muhitni tashkil qilish

MTMgacha ta'lim muassasasida rivojlantiruvchi muhitni tashkil etishda bolalarning o'ziga xos belgilarga ega bo'lgan yoshga doir xususiyatlari va ehtiyojlarini hisobga olish muhim ahamiyat kasb etadi.

Rivojlantiruvchi muhit mazmuni:

MTMgacha ta'lim muassasasining ko'rgazmali-rivojlantiruvchi muhiti mazmuni madaniy-tarixiy qadriyatlar: milliy va mintaqaviy an'analar; tabiat, iqlimdan kelib chiquvchi xususiyatlarga mos bo'lishi lozim;

muhit mazmuni birlamchi dunyoqarash asoslarini shakllantirish, bolaning muvaffaqiyatli ijtimoiy moslashuviga yordam berishi lozim.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar

- 1. MTMning maqsad va vazifalari nimalardan iborat?*
- 2. MTM ta'lim jarayonining maqsad va tamoyillari ?*
- 3. MTMgacha yoshdagi bolalarga ta'lim berishda kompetensiyaviy yondashuv*
- 4. MTM O'quv-tarbiyaviy faoliyat mazmuni?*
- 5. MTMlarda Rivojlantiruvchi muhitni qanday tashkil qilinadi?*

⁶Дастурга 6-илова

⁷ Дастурга 7-илова

Musiqqa mashg'ulotini o'tkazish metodikasi, zamonaviy konsepsiyalari va me'yoriy-huquqiy hujjatlar

Reja

1. Musiqqa mashg'ulotlarini tashkil etish metodikasi
2. Nutqiy nuqsoni bor bolalar bilan ishlash metodikasi

1.1. Musiqqa mashg'ulotlarini tashkil etish metodikasi.

Musiqqa mashg'ulotlarini tashkil etish metodikasi va MTMgacha ta'limning kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan Davlat talablari. MTMgacha ta'lim jarayonida tarbiyalanuvchilarning tayyorgarlik darajasiga qo'yiladigan minimal talablar. Musiqqa mashg'ulotlarini o'tkazish metodikasi fanidan ta'lim mazmunining minimal hajmi. Tarbiyalanuvchilarning musiqqa mashg'ulotlarida egallashi lozim bo'lgan kompetensiyalari. Musiqqa mashg'ulotlari ta'limi dasturi mazmuni, mohiyati va tahlili. Mashg'ulotlar tahlili. «Bolajon» MTMgacha ta'lim muassasalari uchun ishlab chiqilgan dastur – davlat hujjati bo'lib, musiqqa rahbarini ta'limiy tarbiyaviy ishi, bolalarni barkamol tarbiyalab MTM ta'limiga tayyorlashini nazarda tutadi. Musiqqa mashg'ulotlarini rejalashtirar ekan, pedagog bolalarning aqliy, jismoniy, emosional yuklamalarini hisobga olishi kerak va shunga ko'ra o'rgatiladigan repertuar va faoliyat turlarini ketma – ketligini to'g'ri tuzishi kerak.

Har bir musiqqa rahbari xar bir musiqqa mashg'ulotini qiziqarli va bolalar xotirasida uzoq saqlanishi uchun ko'rgazmalardan unumli foydalanishni bilishi zarur. Mashg'ulotni tashkillashda musiqqa rahbari quyidagilarni yoddan chiqarmasligi kerak:

- mashg'ulot bayoni, yangi qo'shiq, raqs xarakatlari, foydalaniladigan cholg'u asboblari uchun tayyorlangan ko'rgazmalar;
- qismlarni bir-biriga uzviy bog'lay olish;
- bolalarni qiziqtirish uchun ularning yosh xususiyatlarini e'tiborga oligan xolda sodda va past ohangda muloqatda bo'lish;
- texnika vositalaridan foydalana olish;
- musiqiy ta'limiy va didaktik o'yinlar yordamida bolalar bilim va ko'nikmalarini mustahkamlab borish;
- musiqaviy xarakatli o'yinlarni atributlar va o'yinchoqlar yordamida tashkillashtirish.

Mashg'ulotni rejalashtirishda quyidagilarga e'tibor berishi kerak:

- Musiqqa tinglashda rasmlardan, bastakor va kompazitor portretlaridan, xilma-xil rangdagi shakllardan foydalanish;

- Ovoz diapozonini kengaytirish mashqlarida musiqali zinacha ko'rgazmali qurollar, tarqatma materiallardan foydalanish;
- Qo'shiq kuylaganda rasmlarga qarab qo'shiq nomini topish;
- Lapanlar va raqslarni ijro etganda atributlar(gullar, lentalar, v.b.) foydalanish;
- Bolalarni ijodiy kobiliyatini rivojlantirishda musiqali xarakterli va obrazli o'yinlarni o'rgatilganda shu o'yinga mos atributlarni tayyorlab fikrlashga o'rgatish, sahnalashtirilgan jarayonda bolalarni mustaqil xarakter qilishlariga imkon yaratadi va katta o'rin egallaydi.

1.2.Nutqiy nuqsoni bor bolalar bilan ishlash metodikasi

Ma'lumki, nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlashda, ularning nutqlarini tiklashda musiqa mashg'ulotlari katta o'rin tutadi. Bunday gurux bolalari bilan musiqa rahbari logoped musiqa rahbari bilan hamkorlikda ishlasa o'z maqsadiga yetadi.

Nutqida nuqsoni bor bolalarning nutqini tiklashda musiqa rahbarlari ko'proq logoritmikaga e'tibor qilishlari ko'zda tutiladi. Bunda:

- to'g'ri nafas olishni yo'lga qo'yish;
- ovozni rivojlantirish ustida ishlash;
- temp va ritm ustida ishlash;
- eshitish va xotirani rivojlantirish;
- umumiy va maxsus motorikani rivojlantirish;
- so'zlarni xarakterlar bilan to'g'ri ishlay olish;
- intonasiya va shu registrlar ustida ishlash;
- o'yinlar.

Yuqorida ko'rsatilgan tavsiyalar mashg'ulot jarayonida o'z samarasini beradi. Bolalarning musiqa tafakkurini rivojlantiradi. Idroki va hissiyotini tarbiyalaydi.

MTMgacha yoshdagi bolalar yorqin va quvnoq ranglarni xush ko'radilar, ularda bu orqali quvnoqlik hissiyotlari rivojlanib boradi.

O'quv materiali murakkabligiga ko'ra xilma – xildir: ko'proq aqliy faoliyatni, diqqatni talab qiladigan vazifalarni mashg'ulotlar boshida berish kerak. Kuylashdan oldin murakkab jismoniy mashqlarni berish mumkin emas, chunki bunday mashqlar bolalarni nafas olishlarini qiyinlashtiradi. Amaliyotga ko'ra faoliyat turlarini quyidagicha berish maqsadga muvofiq.

Mashg'ulot boshida kichik musiqiy – ritmik mashqlar, ular birorta raqs elementlari ham bo'lishi mumkin. Bunday harakatlar bola diqqatini jamlaydi.

Ritmik mashqlardan so'ng bolalar o'tiradilar va musiqa tinglaydilar. Keyin esa qo'shiq kuylashga o'tadilar. Bolalar bir mashq davomida 2 – 3 ta

qo'shiq kuylashadi. Masalan, marsh, raqs, qo'shiq jarayonida musiqa savodidan xabardor bo'ladilar. Bunday mashg'ulotlar **mavzuli mashg'ulotlar** deyiladi.

Yana biri bu **kompleks mashg'ulotlardir**. Bunda bolalar bilan faqat musiqa emas, balki, adabiyot va tasviriy san'at bilan shug'ullanadilar. Bunday mashg'ulotlar asosida uchta san'atni birlashtiruvchi badiiy obraz yotadi. Masalan, «Qish zavqi», «Kuz keldi», «Bahor».

Musiqa mashg'ulotlari – har bir bolaning musiqiy qobiliyatini maqsadga muvofiq va har tomonlama ta'lim – tarbiya beruvchi mashg'ulotlardir. Ularda har xil faoliyat turlari: kuylash, ritmik harakatlar bajarish, musiqa tinglash, musiqa savodi bilan tanishtirish kabi faoliyatlarni uzviy bog'lab olib boradilar. Musiqa faoliyatini bajarish bolalarni faolroq bo'lishlariga asos bo'ladi. Tashkil etiladigan bayramlar ham qiziq va muvaffaqiyatliroq o'tadi.

Musiqa mashg'ulotlari butun guruh bilan bir vaqtda o'tkaziladi. Uning mazmuni va tuzilishi bolalar yoshi va beriladigan vazifalarga bog'liq.

Bir yashar bolalarda mashg'ulotlar qisqa o'tadi.

Ilk yosh guruhida 10 – 13 daqiqa olib boriladi.

Kichik guruhida 15 – 20 daqiqa olib boriladi.

O'rta guruhida 20 – 25 daqiqa olib boriladi.

Katta guruhda 25 – 30 daqiqa olib boriladi.

Tayyorlov guruhida 30 – 35 daqiqa olib boriladi.

Musiqa mashg'ulotlar haftasiga ikki marta o'tkaziladi. Unda guruhning barcha bolalari ishtirok etadi. Musiqa mashg'ulotlari – musiqa tinglash, qo'shiq o'rgatish, musiqiy – ritmik harakatlar bajarish, raqsga tushish, musiqiy – didaktik o'yinlar, bolalar cholg'u asboblari chalishga o'rgatish va musiqaga oid ma'lumotlarni qamrab oladi. Har bir mashg'ulotdan mashg'ulotga sayin bolalarga musiqaviy ta'lim-tarbiya berishning qaysidir vazifasi hal etib boriladi. Musiqa rahbari ushbu ishda rahbarlik qiladi, to'g'ri yo'l ko'rsatib, maslahat va tavsiyalarini berib boradi.

Bolalarni bilim va malakalariga qo'yiladigan talablar har bir guruh uchun faoliyat turiga qarab tuziladi.

Bunday mashg'ulotlarning qiyinligi shundaki, bolalarning diqqatini bir faoliyatdan ikkinchi faoliyatga ko'chirish kerak bo'ladi. Shu ketma – ketlikni reja asosida amalga oshirish murakkabdir. Chunki bolalarning psixologik xususiyatlarini hisobga olsak, ular bugun o'rgangan asarlarini keyingi safar unutishlari mumkin.

Zamonaviy pedagogika ta'lim tizimining maqsadi, yangi toifaga mansub bo'lgan musiqa rahbarining umumiy va kasb kamolotiga erishishdan iborat.

1.3. Bolalar repertuarini tanlashda qo'yiladigan zamonaviy talablar

Mavjud pedagogik vazifalar saqlangan holda O'zbekistonga xos milliy qadriyatlar, an'analar, xalq ijodi, musiqa merosini bolalarni idrok etish qobiliyati darajasida bosqichma – bosqich tadbiriq etish nazarda tutiladi.

Ertalabki badan tarbiya, turli shakldagi mashg'ulotlar, mehnat, sayr, nafosat soatlari, o'yin kulgi, bayramlarga oid asarlarni aniq rejalashtirib, o'z o'rnida va me'yorida qo'llash «Milliy tafakkur» muammosining yechimiga erishishda muhim omil bo'ladi.

Avalam bor musiqa repertuarlari bolajonlarda jonajon Vatanga muhabbat, mehnatsevarlik, tabiatini e'ozlaIII, do'stlik, hamjihatlik, rahm – shafqat kabi xislatlar musiqaviy obrazlar orqali idrok etilishga qaratilgan. Bunda Respublika miqyosidagi ijodkor tarbiyachilarning ilg'or tajribalari natijasi, yangicha ishlash metodikasiga asoslangan musiqiy repertuarlari bolalarning yoshiga mos bo'lgan (bilim va malakalar darajasi, musiqaga munosabati, qiziqishi, qobiliyati, sog'lig'i, kayfiyati, bogchadagi muhit va boshqalar)holatlarni musiqiy faoliyat turlarini hisobga olgan holda besh qismga bo'linadi. o'quv materiallari choraklarga taqsimlangan bo'lib, bolalarning mehr faoliyat turlariga muofiq tanlanishi dastlabki bilim va ko'nikmalarni egallashda, ta'lim maqsadlarni egallashda muhim ahamiyat kasb etadi. Mashg'ulotning tuzilishi o'quv materialllarining mazmunidan kelib chiqish lozim. Bunda asarning tarbiyaviy ahamiyati, ularning badiiy Qoyaviy saviyasi, bolalar yoshiga mosligi, asar mavzusining xilma – xilligi hisobga olinadi.

Ma'lumki, musiqiy faoliyat musiqa tinglash, qo'shiq aytish, musiqiy ritmik harakat, bolalar cholg'u asboblarida chalishni o'rganish kabi turlarga bo'linadi. Har bir faoliyat turi bolaning musiqiy didini rivojlantirishga yordam berib, ma'lum malakani shakllantiradi.

MTMgacha ta'lim muassasalarida musiqa ta'limi va tarbiyasi musiqa rahbari tomonidan olib boriladi. Uning asosiy maqsadi MTMgacha ta'lim muassasalarida bolalarni yoshligidan boshlab ularning dunyoqarashini shakllantirish hamda musiqiy didini o'stirib borish, bolalarga musiqani o'rgatish jarayonida unlarga tabiat, jamiyat, mahalla, ota-ona, ta'lim muassasasi va umuman olganda hayotda o'z o'rnini topishida ilk musiqiy tushunchalarni berishdan iboratdi. Musiqa tarbiyachisi musiqa mashg'ulotlari asosida bolalarga ta'lim va tarbiya berish borasida oldiga qo'yilgan pedagogik maqsad va vazifalarni amalga oshirish uchun eng avvalo, bolalarning musiqiy uquvi va qobiliyatlarini muntazam ravishda o'stirib borish uchun harakat qilishi lozim.

Mutaxassislar tomonidan MTMgacha ta'lim muassasalari tarbiyalanuvchilarining musiqiy uquv va qobiliyatlarini quyidagi faoliyat turlarida ajratgan holda tasnif etadilar. Jumladan, tarbiyalanuvchilarning musiqiy tovushlarni baland-pastligini his etish qobiliyati;

- musiqiy tovushlar rangini bir-biridan farqlanishini bilish;
- bolalarni musiqaga mos harakat bajarishlarini xis etishlariga o'rgatish, qadam tashlab, chapak chalib musiqani xotirada saqlash, his etish va ifodalash;

- musiqa tinglash qobiliyatini o'stirish;
- jamoa bo'lib kuylash;
- aytim so'zlarini ma'no va mazmunini o'rganish uchun ularni mushohada qilish qobiliyatini o'stirish.

MTMgacha ta'lim muassasalarida tarbiyalanuvchilarning musiqiy qobiliyatlarini shakllantirishning yana bir o'ziga xos shakli sifatida mashg'ulotlarda musiqiy faoliyaning barcha shakllarini musiqa rahari tomonidan ishlatish talab etiladi. Garcha, tarbiyalanuvchida musiqa mashg'ulotiga nisbatan qiziqish ortsin. Shuningdek, musiqa rahbari tomonidan amalga oshirilgan ishlar musiqa mashg'uloti jarayonida rivojlanib borsin.

Yuqorida ta'kidlab o'tilgan maqsadlardan kelib chiqqan holda MTMgacha ta'lim muassasalarida olib boriladigan musiqa ta'lim-tarbiyasining asosiy vazifalari etib quyidagilarni tavsiya etish mumkin:

Birinchiidan, tarbiyalanuvchilarni musiqaga bo'lgan qiziqishlarini oshirish borasida o'quv dasturda repertuar tanlashda ularning yoshiga xos jihatlarni e'tiboga olish;

Ikkinchiidan, tarbiyalanuvchilarni musiqiy asarlar bilan tanishtirish jarayonida ularni musiqiy ohangga bo'lgan his-tuyg'ularni hosil qilish yo'li bilan Ona-Vatan, xalq, millatga nisbatan mehr-muhabbatni tarbiyalash, shu orqali ularning musiqa haqidagi tasavvurlarini boyitish;

Uchinchiidan, bolalarni musiqa tinglash, qo'shiq kuylash, musiqa ostida ritmik harakatlarni bajarish, bolalar cholg'u asboblarida jo'r bo'lish faoliyatlari yordamida ijodiy qobiliyatlarini shakllantirib borish;

To'rtinchiidan, bolalar ovozini asrab tarbiyalash, qo'shiqlarni sodda, ravon, erkin, tabiiy va ifodali kuylashga o'rgatish hamda unga odatlantirish;

Beshinchiidan, tarbiyalanuvchilarni musiqiy asarlardan zavq olishlari, shu asosda ularning musiqiy did va badiiy fikr yuritishlarini rivojlantirish;

Oltinchiidan, musiqa mashg'ulotlari jarayonida musiqiy asardagi badiiy obrazlarni o'yin va raqs ifoda etishga o'rgatish;

Yettinchidan, musiqa mashg'ulotlarida bolalarni milliy qadriyatlarimiz bilan tanishtirish, milliy cholg'u sozlar jo'rligida milliy ohang-kuy va musiqiy-ritmik harakatlarni bajarishga o'rgatish;

Sakkizinchidan, musiqa mashg'ulotlari mazmunini MTMgacha ta'lim muassasasi, Vatan, shahar, mahalla, tabiat, jamiyat hayoti bilan bog'lash, ta'lim muassasalarida o'tkaziladigan tadbirlarda o'rganilgan kuy va qo'shiqlar bilan ishtirok etish. Turli ertaliklar, konsertlar tashkil etish kabi vazifalarni amalga oshirish talab etiladi.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, MTMgacha ta'lim muassasalari musiqa mashg'ulotlarida bola hayotini, tevarak-atrofni musiqiy obrazlar orqali idrok etish uchun repertuar tanlash lozim bo'ladi. Olib boriladigan musiqiy tarbiya ishlarini badiiy adabiyot va tasviriy san'at bilan uzviy ravishda bog'langan holda amalga oshirish, musiqiy tarbiyaning ilg'or tajriba va turli metodlaridan foydalanib o'tkaziladigan har bir musiqa mashg'ulotini bolalarga badiiy-estetik zavq uyg'otishini, ularning his-tuyg'ularini shakllantirishda, ijodiy fikrlash qobiyati va nutqini o'stirishda xizmat qilishni ta'minlash lozim. Bundan tashqari musiqiy o'yinlar va raqslardan ham foydalanish bolalarda ritm tuyg'usi, chaqqonlik va harakatchanlikni shakllantirib, qomatning to'g'ri o'sishiga yordam beradi. Bu jarayon bolalarning aqliy va jismoniy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Anashu ishlar MTMgacha ta'lim muassasalarida olib boriladigan barcha musiqiy ta'limni va tarbiyani ishlar yosh avlodda olijanob fazilatlarni bog'cha yoshidan shakllantirishda nafosat tarbiyasining tarkibiy qismi bo'lib xizmat qiladi.

NAZORAT SAVOLLARI

- 1.Musiqa mashg'ulotlarini tashkil etish metodikasi
- 2.Nutqiy nuqsoni bor bolalar bilan ishlash metodikasi
- 3.Tarbiyalanuvchilarning musiqiy qobiliyatini shakllantirish va rivojlantirishga qaratilgan yillik, kunlik, oylik va haftalik mashg'ulot rejasini ishlab chiqishda qo'yiladigan talablar
- 4.MTMgacha yoshdagi bolalar bilan ishlash rangi
- 5.Zamonaviy pedagogika ta'lim tizimining maqsadi

Musiqa mashg'ulotlarida tarbiyalanuvchilar faoliyatini to'g'ri tashkil etish metodikasi

Reja:

- 1.Musiqa rahbariga qo'yiladigan asosiy talablar.
- 2.Musiqa bolalarning estetik idrokini shakllantiruvchi vosita sifatida.

3.1.Musiqa rahbariga qo'yiladigan asosiy talablar.

Musiqiy faoliyat turlari. Tinglash, kuylash, musiqiy ritmik harakatlarni bajarish, cholg'u asboblari bilan tanishtirish va ularga jo'r bo'lish, musiqiy didaktik o'yinlardan foydalanish. Mashg'ulotning ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlari va ularning davlat ta'lim standartlari va kompetensiyalar bilan bog'liqligini ko'rish mumkin.

O'quv maqsadi: Tinglovchilarni musiqiy ta'limning mohiyati va musiqi rahbariga qo'yiladigan asosiy talablar bilan tanishtirish. Musiqiy ta'lim orqali bolalarning estetik idrokini shakllantirish yo'llari bilan tanishtirish. Musiqiy ta'limga bo'lgan ehtiyojlar va ushbu ta'lim shaklining afzallik jihatlari, bolalarni jismonan sog'lom bo'lib o'sishlarida jismoniy tarbiyaning o'rni haqida ma'lumotlar berish.

Musiqa rahbariga qo'yiladigan asosiy talablar: Zamonaviy pedagogika ta'lim tizimining maqsadi, yangi toifaga mansub bo'lgan musiqi rahbarining umumiy va kasb kamolotiga erishishdan iborat. Har qanday pedagogik kasbi murakkab va serqirra jarayondir, shuning uchun bu kasb qaysi sohaga tegishli bo'lmasin, musiqi rahbari oldiga ko'pgina talablarni qo'yadi. Ta'lim – tarbiyaning barcha sohalarining maqsadi barkamol shaxs tarbiyasidir. Lekin bu borada MTMgacha ta'lim muassasalaridagi estetik turkumga kiruvchi fanlar – musiqi, tasviriy san'at, adabiyot va ularning o'zaro aloqadorligi asosiy rol o'ynaydi. Jumladan, MTMgacha ta'lim muassasalaridagi «musiqi» mashg'ulotlarini o'tishda, musiqi rahbarlari ham maxsus bilimlar, ko'nikma – malakalar, pedagogik qobiliyat hamda pedagogik mahoratga ega bo'lmoqlari lozim. Ma'lumki, «musiqi» mashg'ulotlari **beshta musiqiy jarayonni** o'z ichiga oladi.

1. Qo'shiq va ashulla kuylash.
2. Musika savodi.
3. Musiqi tinglash.
4. Musiqi xarakatlarni bajarish.
5. Bolalar cholg'u asboblari bilan jo'r bo'lishdan iborat.

Mana shu jarayon bir – biri bilan uzviy bog'langan holda o'tilishi maqsadga muvofiqdir. Bolalarda yuqori natijalarga erishish uchun musiqa rahbari musiqiy bilimlarni: garmoniya, polifoniya, solfedjio, musiqa nazariyasi, musiqa tarixi, musiqa adabiyoti, musiqiy asar tahlili va yana birorta musiqiy asbobni chalishni bilishi zarurdir. Lekin yuqorida aytilgan bilimlarni egallashning o'zi yetarli emas.

Musiqa rahbari mashg'ulot jarayonida musiqa haqida bolalarga juda qiziqarli, savodli va obrazli qilib, har xil illyustrasiyalarni qo'llagan holda gapirib bera olishi kerak. Biror bastakorning asarini o'rganish jarayonida, shu asar haqida, asarning mualliflari haqida, asar yaratilgan davr haqida to'liq ma'lumot bera olishi zarur.

Asarning ladi, tonligi, tuzilishi, akkordlar funksiyasini va hokazolarni bilishi lozim.

Bulardan tashqari musiqa rahbari oldiga amaliy vazifalar ham qo'yiladi:

1. Berilgan qo'shiqni kuylab bera olishi;
2. Kuyga akkomponiment chala bilishi;
3. Bemalol transpozisiya qila olishi;
4. Dirijyorlik qila olishi kerak va boshqalar...

Musiqa rahbari nafaqat o'z predmetini, balki falsafa, estetika, psixologiya, pedagogikani yaxshi bilishi va o'z ish faoliyati davomida qo'llay olishi shart.

Musiqaning ta'sirchanligini, uning mohiyatini to'liqligicha bolalar ongiga yetkazish pedagogikaning eng qiyin muammolaridan biridir. Musiqa rahbari «Musiqa mashg'uloti»da bolalarda quyidagi fazilatlarni shakllantirishi lozim: Do'stlik, vatanparvarlik, sadoqat, mehr – shavqat, mehnatsevarlik, tashabbuskorlik va hokazo.

Bolalarda yuqorida sanab o'tilgan fazilatlarni shakllantirish uchun musiqiy rahbar bir qator vazifalarni bajarishi kerak:

- 1) Bolalarni musiqani sevish va tushunishga o'rgatish;
- 2) Bolalarning badiiy va estetik didlarini shakllantirish;
- 3) Bolalarda musiqiy qobiliyatni rivojlantirish;

4) Bolalarning musiqa savodi, musiqa tarixi, musiqa adabiyoti, qo'shiq kuylash kabi musiqiy bilimlarini hamda tushunchalarini kengaytirish.

Sanab o'tilgan fazilatlarni shakllantirish uchun, avvalam bor musiqa rahbari mashg'ulotlarni yuqori professional darajada o'tishi zarurdir. Mashg'ulotdan kutilgan natijalarni olish uchun mashg'ulotlarda ta'lim tamoyillariga rioya qilish maqsadga muvofiqdir. Hozirgi rivojlanish jarayonida ko'pchilik MTMgacha ta'lim muassasalari musiqiy markazlar, televizor, radio kabi bir qator yangi axborot texnologiyalari bilan jihozlanmoqda. Bu texnologiyalardan musiqa madaniyati mashg'ulotlarida foydalanish yuqorida keltirilgan shaxsiy fazilatlarni shakllantirishda juda qo'l keladi.

Musiqa mashg'ulotlari bolalarga o'z milliy musiqiy tarixlari, musiqaning elementar nazariyasi, jahon musiqa san'ati namoyondalarining ijodi haqida tushunchalar berish, ularda musiqiy madaniyatni, odobni va nafosatni tarbiyalashda asos soladi.

Musiqa mashg'ulotlari xoh u qo'shiq kuylash bo'lsin, xoh tinglash bo'lsin, xoh nazariy bilimlar bo'lsin – yosh avlodni axloqiy poklik, ma'naviy boylik va jismoniy barkamollikni mujassamlashtirgan har tomonlama yetuk shaxs qilib shakllantirishga asos solar ekan. Pedagoglar musiqa markazini jixozlashda, undan joy olgan barcha jihozlarning imkon qadar yorqin, tabiiy ranglarda bo'lishi, bola e'tiborini tortishi, shuningdek yoshlikdan bolada go'zallikka intilish va muhabbat uyg'otishi, badiiy va estetik didni shakllantirib va taraqqiy ettirib borishiga xizmat kilishiga e'tiborlarini qaratishlari lozim. Bolani o'rab turgan barcha narsa-xonani jihozidan tortib to musika rahbari va tarbiyachining tashqi ko'rinishigacha bolani tarbiyalashini doimo yodda tutish lozim.

Xulosa qilib shuni aytish kerakki, musiqa mashg'ulotlari orqali musiqa rahbari bolalarda yuksak ma'naviy, badiiy va axloqiy madaniyatni, milliy g'urur, vatanparvarlik tarbiyasini, nafosat va badiiy didni o'stirishga, tafakkurlarini kengaytirishga, mustaqillik va tashabbuskorlikni tarbiyalashga xizmat qiladi.

3.2. Musiqa bolalarning estetik idrokini shakllantiruvchi vosita sifatida.

Bolalarni shaxs sifatida tarbiyalash uchun ta'lim, jismoniy va ongli tarbiya uyg'unlikda olib borilishi kerak. Bu maqsadga erishish

uchun bolalarda to'g'ri tashkillashtirilgan musiqiy mashg'ulotlar tashkil etiladi. Estetik tarbiya MTMgacha yoshdagi bolalarda go'zallikni tushunish, uni his qilish, yaxshi va yomonni, badiiy san'at turlarini farqlay olish va ularga ijodkorona yondashishga yo'naltirilgandir. Estetik tarbiyaning eng ko'zga ko'ringan omillaridan biri bu – musiqadir. Bu maqsadlarga erishish uchun MTMgacha yoshdagi bolalarning umumiy musiqiylikni rivojlantirish kerak. Bolalarning umumiy musiqiylikiga nimalar asos bo'ladi: musiqa bolaning estetik tarbiya omili sifatida unga go'zallikni qabul qilish, tushunish qobiliyatlarini rivojlantirish.

Bu masalalarni hal etish uchun umumiy musiqiylikni rivojlantirish zarurdir.

Musiqiy omillar 3 tamoyilga bo'linadi:

1. Musiqaning xarakteri, kayfiyatini his etish, musiqaga emosional munosabat bildirish (musiqaning ifodaviyligi va tasviriyliigi). Bolada musiqani tinglaganda uning xarakteriga mos kayfiyatda bo'lishiga erishish kerak.

2. Eng yorqin musiqiy obrazli asarni tinglash, taqqoslash va baho berish. Bunda musiqa ifoda vositalari, musiqiy asboblarning tembrlari, eshitish madaniyati talab etiladi. Masalan, cholg'u asboblarning yuqori va past tembrlari (skripka – alt, kontrabas – violonchel va boshqa cholg'u asboblari)

3. Musiqaga ijodkorlik munosabatini bildirish. Har bir bola biror musiqiy asarni eshitib o'zicha badiiy tasavvur qiladi va qo'shiqda, o'yinlarda, raqs elementlari bilan hissiy munosabat bildirishi mumkin. Bu bolalarda ijrochilikning ilk namoyishlari, ya'ni ilk urug'lari bo'lishi mumkin.

a) Musiqa – bolalarning aqliy faoliyatining faollashtiruvchi omildir.

b) Musiqa – ahloqiy omil bo'lib, ma'naviyatning ajralmas qismini tarkib toptiradi. Musiqadan an'analarga hurmat, Vatanni sevish va boshqa tarbiyaviy axloqiy fazilatlarni tarbiyalaydi.

v) Musiqa – jismoniy tarbiya omili hamdir.

Musiqa bolalarning his – tuyg'ulariga bevosita ta'sir qilishi orqali ularning ma'naviy qiyofasini shakllantiradi. Musiqa san'atining ta'sir kuchi boshqa – ta'kid va uqtirishlarga nisbatan kuchliroq bo'ladi.

Bolalarni har xil emosional – obrazli mazmundagi asarlar bilan tanishtirar ekanmiz, biz beixtiyor ularni hissiyotlariga ta'sir qilamiz va ularni kechinmalar olamiga olib kiramiz.

Bolani musiqaviy asarlarni idrok etish to'g'risidagi masalaga to'xtaymiz.

Idrok san'ati o'zidan kiyin psixologik faoliyatni namoyon qiladi, qaysiki, intellektual, bilish, emosional momentlarni birlashtiradi. Musiqa san'ati asarlarini tushunish masalasi o'zidan o'zi kelib chiqishi mumkin emas. Uni o'rgatish kerak. Musiqa asarlarini idrok etish hissiyotidan boshlanadi. Musiqa asarlarini idrok etish emosional jonkuyarlikni vujudga keltiradi. Bolaning bu holatida unga tanish mazmun va quvonch-idrok asosida emosiyalarning paydo bo'lishidir. Bolalarda asarni tushunib qabul qilish qobiliyatini tarbiyalash zarur.

Musiqani idrok etish ilk bolalardan shakllanadi. To'plangan emosional musiqaviy taassurotlar qo'shiq aytishga, musiqa asboblarini chalishga, badiiy xalq qo'shiqlarini aytishga olib keladi.

Hissiyot, eshitish, idrokning rivojlanishi asosida bolalarda musiqaviy taassurotlar to'plana boshlaydi. 7 yoshli bola musiqaning mazmuniga qarab qayg'uradi va fikr yuritadi. Biz bola oldiga musiqani idrok etishning payida bo'lishi vazifasini qo'yamiz. Keyin esa tashqi ta'sir etish orqali musiqaviy taassurotlarni yig'indisi vazifasini.

Estetik idrok – bu 2 asosiy komponentlar yig'indisidir: emosionallik va tushunarlilik. Lekin bunga yana hayol va harakat momenti – ritm ham qo'shiladi.

Keyin MTMgacha yoshdagi bolalar tanish musiqani biladilar, marsh, plyaska, alla musiqalarni ajratadilar, musiqaning sokin va quvnoq xarakterini ajratadilar, lekin uni yosh xususiyatlari kuchiga ko'ra so'z orqali ifodalay olmaydilar. 4-5 yoshda bolalar obrazlarni detallashtiradilar, musiqaning kontrast xarakterlarini qisman ajratadilar, musiqa asarlarining ifodaliligi shakl va vositalarini tushunadilar. Pedagogning savoli va talabiga so'z orqali javob qaytaradilar. 6-7 yoshli bolalar quyidagi terminlar orqali: kirish, kuplet, birga aytish bo'lim. temp va boshqalar, differensiyalashtirishlari va umumlashtirishlari mumkin. Ular musiqa asarlarining ifodaliligi xarakter va vositalarini tushunadilar va o'yin obrazlariga qarashadi.

Shunday qilib musiqa idrokini tarbiyalash quyidagicha boradi:

1. Musiqa materialini ajratib olish.
2. Tarbiya va ta'lim metodlarini tizimiylashtirish.
3. Ishning turli bosqichlaridan foydalanish.
4. Musiqa asarlarining turli-tuman tematiklaridan foydalanish (ijtimoiy, tabiat, mehnat, bolalar turmushi, ertaklar).
5. Musiqa asarining obrazlar soni va shakliga qarab asta-sekin murakkablashib borishi.

Musiqani emosional uchun uning tovush materialini qabul qilishni bilish zarur, uni eshitish, ifferensiyalashni bilish kerak. Bu malaka bolalar bilan musiqa asarlarini (oddiylarini) analiz qilish, ular diqqatini musiqa ifodaliliga vositalariga qaratish yo'li bilan rivojlantiriladi. Musiqa asarlarini analiz qilish orqali bola musiqani o'ziga xos tilini ajrata boshlaydi – musiqaning xarakteridagi dunyodagi obrazlar bilan bog'liqlik ular emosional kayfiyatini (lirika, bardamlik, tantanavorlik va boshqalar).

Pedagog bolalarda aktiv faoliyatni vujudga keltirish uchun obrazli va she'riy so'z orqali ashula, o'yin, eshitish uchun pyesa syujetini yoritadi, bolada paydo bo'ladigan hayolni qo'zg'aydi, obrazlarni chaqiradi, uni syujet asosida fikrlash harakati musiqa asarini programmasiga jalb qiladi.

Shunday yo'nalishdan keyin musiqani idrok etish bolada emosional tushunarli bo'ladi.

So'z orqali natijani ifodalash va asarga baho berish musiqa rahbarining mohir rahbarligi ostida asta – sekin badiiy – musiqaviy didni paydo qiladi.

Shunday kilib, badiiy-musiqaviy did quyidagi jarayonda shakillanadi:

1. Musiqa asarini to'laligicha idrok etish.
2. Uning ma'nosini tushunib olish.
3. Agar o'rinli bo'lsa, bajarish.

Amaliyotda u namoyon bo'ladi:

1. Agar bahosida.
2. Badiiy talablarga javob beradigan asarlarni qabul qilishga intilish.
3. Asar tanlashda idrokda badiiylilikni boshdan kechirish va asarlarni ijro etish.

Musiqa janrlari qahramonlik ruhidagi, lirik ohangdagi, quvnoq yumorni va jo'shqin raqsona kuylarni o'ta jiloli tovushlar hamda boy tembri bilan idrok etishga ko'mak beradi. Qo'shiq, raqs va musiqa tinglash faoliyatlari jarayonida bolalar ruhan birlashadilar hamda jamoada tarbiyalanadilar. Bolalar individual shakllanishlari uchun ham ularga jamoada yaxshi muhit yaratilgan bo'lmog'i lozim. Ijrosi yaxshi bo'lmagan, tortinchoq bolalar o'z tengdoshlarining ijrosini ko'rib ruhan tetiklashadilar va faollashadilar, ularga ergashadilar va yaxshi ijroga intiladilar. O'ziga haddan ziyod bino qo'ygan bolalarga ijrosi sust bo'lgan o'rtoqlariga yordam berishni taklif qilib, ularni kamtarinlikka o'rgatish hamda ularning qobiliyatlarini rivojlantirish kerak.

Musiqa mashg'ulotlari bolalarning umumiy madaniyatiga ham ta'sir qilmay qolmaydi. Har xil faoliyatlar bilan shug'ullanish (musiqa tinglash, qo'shiq aytish, musiqiy – ritmik harakatlar bajarish, bolalar musiqiy cholg'ularida ijro etish) bolalardan diqqatni, uyushqoqlikni,

zukkolikni talab qiladi. Bu faoliyatlar davomida bolalarda irodaviylik shakllanib, tortinchoqlik yo'qola boradi. Shu tarzda musiqiy faoliyatlar bolalar shaxsining ma'naviy – madaniy sifatlarini shakllantirish uchun kerakli bo'lgan shart – sharoitlarni ta'minlaydigan va ularning umumiy madaniy saviyasiga asos soladi.

NAZORAT SAVOLLARI

1. Musiqa materialini ajratib olish.
2. Tarbiya va ta'lim metodlarini tizimiylashtirish.
3. Ishning turli bosqichlaridan foydalanish.
4. Musiqa asarlarining turli-tuman tematiklaridan foydalanish (ijtimoiy, tabiat, mehnat, bolalar turmushi, ertaklar).
5. Musiqa asarining obrazlar soni va shaklsiga qarab asta-sekin murakkablashib borishi.
6. Pedagog bolalarda aktiv faoliyatni vujudga keltirish uchun obrazli va she'riy so'z orqali ashula, o'yin, eshitish
7. Badiiy talablarga javob beradigan asarlarni qabul qilishga intilish.
8. Asar tanlashda idrokda badiiylikni boshdan kechirish va asarlarni ijro etish.
9. Musiqa janrlari qahramonlik ruhidagi, lirik ohangdagi, quvnoq yumorni va jo'shqin raqsona kuylar
10. Musiqa mashg'ulotlari asosiy bolalarning umumiy madaniyatiga ta'sir etish vositasi
11. Musiqa – jismoniy tarbiya omili hamdir.
12. Musiqa bolalarning estetik idrokini shakllantiruvchi vosita sifatida
13. Musiqa rahbariga qo'yiladigan asosiy talablar.
14. Musiqabolalarning estetik idrokini shakllantiruvchi vosita sifatida.
15. Bolalarni jismoniy tarbiyalashda musiqaning roli.

Musiqa mashg'ulotlarida integrallashgan mashg'ulotlarni tashkil etish metodikasi

Reja:

1. Integrallashtirilgan ta'lim-tarbiya jarayonida ta'lim maqsadi va vazifasi
 2. Musiqaning boshqa sohalar bilan integrasiyasi
 3. Integrallashtirilgan mashg'ulotlarda musiqali didaktik o'yin psixologiyasi
- 4.1. Integrallashtirilgan ta'lim-tarbiya jarayonida ta'lim maqsadi va vazifasi.**

Shaxsga xos asosiy fazilatlar bolaning ilk yoshlaridan boshlab shakllanishini inobatga olgan holda hozirgi zamon MTMgacha ta'lim muassasalari ta'lim-tarbiya jarayoni ma'nan boy va har tomonlama barkamol shaxsni shakllantirishga yo'naltirilgan ilg'or pedagogik texnologiyalarni izlab topish va amaliyotga tatbiq qilish borasida to'xtovsiz takomillashib borayotganligi bilan xarakterlanadi. E'tirof etilayotgan jihatlar pedagogning, ayniqsa bolalarda ijodiy qobiliyatlarni tarbiyalashda o'ta muhim ahamiyat kasb etadigan musiqa rahbarining faoliyati samaradorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Mamlakatimiz Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek: «Ishning natijaviyligini ta'minlash—bu har bir rahbar xodimning burchi va majburiyatidir». Bu so'zlarni MTMgacha ta'lim muassasalari barcha bosqich xodimlari faoliyatiga taalluqli ekanligini to'la asos bilan aytish mumkin.

MTMgacha ta'lim muassasalari ta'lim-tarbiya jarayoni samaradorligini oshirishni ta'minlashning muxim yo'nalishlaridan biri globallashtirilgan davr axborot oqimlarini faol o'zlashtirish sharoitda xilma-xil san'at turlari asosida bolalar ijodiy qobiliyatlarini o'stirishda integrallashgan mashg'ulotlarni o'tkazish hisoblanadi. Amaliyot bolalarga berilayotgan ma'lumotlar har doim ham sifatli qabul qilinmayotganligini ko'rsatmoqda va o'z-o'zidan MTMgacha ta'lim muassasalari ta'lim-tarbiya jarayoniga nisbatan innovasion metod va yondashuvlarni ishlab chiqishni dolzarb muammo sifatida kun tartibiga qo'ymoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «2017 — 2021 yillarda MTMgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirishga qaratilgan chora-tadbirlar to'g'risida»gi Qarori MTM o'qituvchi va tarbiyachilarini mazkur muammoni bartaraf etish, MTMgacha ta'lim sifatini ko'tarishda yanada faol bo'lishida

huquqiy asos bo'lib xizmat qilmoqda.

Integralashgan musiqa mashg'ulotlarida fanlararo aloqalardan maqsadli foydalanish bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda ulkan imkoniyatlar yaratadi. Yana shuni ta'kidlash kerakki, dunyo ta'lim-tarbiya

amaliyotidaintegrallashgan mashg'ulotlarda fanlararo aloqalardan maqsadli foydalanish juda keng yoyilgan. Tabiiy tarzda har bir pedagog o'z xususiy metodikasini ishlab chiqish asnosida integrallashgan mashg'ulotlarga kichik bo'lsa ham qandaydir yangilik kiritishga harakat qiladi. Integrallashgan

mashg'ulotlarda bolalarning ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish va o'stirishda quyidagi vositalardan foydalanish tavsiya etiladi:

Musiqqa

Tasviriy san'at

Nutq o'stirish

Teatrlashtirish

Jismoniy tarbiya

Integrallashgan mashg'ulotlar MTMgacha ta'lim muassasalarida bola ijodiy qobiliyatlarini o'stirishga qaratilgan zamonaviy ta'lim-tarbiyaning o'ta muhim va istiqbolli metodologik yo'nalishlaridan biri sanaladi. Integrallashgan mashg'ulotlarning bosh maqsadi rang-barang san'at turlari vositasida bola ongi va shu urida dunyoning go'zal va betakror yaxlit obrazini shakllantirish bilan belgilanadi. Yuksak ijodiy natija beradigan integrallashgan musiqqa mashg'ulotlarini o'tkazish ularni samarali qo'llash uchun quyidagi vositalardan maqsadli foydalanishni tashkil qila bilish talab qilinadi.

- musiqqa – tarona, ritm, uyg'unlik, dinamika, intonasiya
- tasviriy san'at– rasm (shakl, hajm, umumiy kompozitsiyada turli predmetlar uyg'unligi)
- nutq o'stirish-ertak, she'r, hikoyalar, suhbat, tomishmoqlar, maqollar, hikmatlar,
- teatrlashtirish– dramalashtirishning ifodali vositalari: harakatlar, jestlar, imo-ishoralar, ovoz, intonasiya, holatlar;
- jismoniy tarbiya-gimnastika, musiqiy – ritmik harakatlar, mashqlar

Turli yosh guruhlarida tashkil qilinadigan integrallashgan mashg'ulotlarda amalga oshiriladigan ijodiy faoliyat turlari bolalarning psixologik, yosh va fiziologik xususiyatlarini to'la mos bo'lishi inobatga olinishi o'ta muhim. Masalan, kichik yoshidagi bolalar bilan o'tkazadigan integrallashgan mashg'ulotlarimda quyidagi faoliyat turlaridan kompleks tarzda qo'llashda:

- nutq o'stirish - ertak, she'r, qo'shiq
- jismoniy tarbiya-musiqiy – ritmik harakatlar, mashqlar

O'rta yoshdagi MTM guruhlarida e'tirof etilayotgan talablar musiqqa ham teatrlashtirish hisobiga yanada boyitiladi:

- musiqqa – ohang, ritm, uyg'unlik -garmoniya, dinamika, intonasiya
- teatrlashtirish -dramalashtirishning ifodali vositalari: harakatlar, jestlar, imo-ishoralar, ovoz, intonasiya, holatlar;

Katta yoshdagi MTM guruhlarida o'tkazadigan integrallashgan mashg'ulotlarimda e'tirof etilayotgan talablar musiqa, tasviriy san'at, nutq o'stirish, jismoniy tarbiya hamda teatrlashtirish vositalaridan foydalaniladi. Integrallashgan mashg'ulotlarni katta guruhlarda amalga oshirishda «Moychechak» metodini qo'llashni tavsiya qilaman. Bu metodni men bolalarni o'zbek milliy cholg'ularida ixro etishda individual tarzda talqin qilaman. masalan, moychechak gulining har bir yaprog'i bilan biror o'zbek milliy cholg'usini belgilayman. Yaproqlardan birini tanlagan bola belgilangan xalq cholg'uning nomi, uning o'ziga xos xususiyatlari haqida ma'lumot berish bilan birga o'sha cholg'uda ijro mahoratini ham namoyish etishga, ya'ni uni chalishga harakat qiladi.

Tayyorlov guruhlarida sanab o'tilgan faoliyatlarning barchasidan to'laqonli foydalaniladi, masalan, «Flomasterlar» metodiga murojat qilamiz. MTMda bolalari musiqa eshitish asnosida qo'llaridagi flomasterlari bilan doska yoki daftarlarida musiqa xarakteriga

mos tuyg'ularini ranglar vositasida ifodalashga harakat qiladilar. Bunda mayin va mahzun ohanglarni to'lqinli chiziqlar, o'ynoqi ritmlarni esa qisqa yoki uzun to'g'ri chiziqlar bilan chizishadi, shuningdek, jamoaviy tarzda musiqa xarakteriga mos ertak aytishlari, qo'shiq kuylashlari hamda turli jismoniy mashqlarni bajarishlari mumkin bo'ladi. «Flomasterlar» metodi bolalarning tassavur va obrazli tafakkurlarini rivojlantirishda katta samara beradi.

MTMgacha ta'lim muassasasi barcha yosh guruhlaridagi integrallashgan mashg'ulotlar samarali hisoblanadi va yuqori natijalar beradi hamda bolalarning mahsuldor faoliyatini ta'minlashga xizmat qiladi. Ular yordamida MTMgacha ta'lim yoshidagi bolalar musiqiy-ijodiy qobiliyatlarini o'stirish bilan bog'liq quyidagi vazifalar ijobiy yoki samarali hal etiladi:

1. Musiqani tushunish-anglash, ritmni his qilish qobiliyatlarini rivojlantirish, atrofdagi hodisalar mohiyatini teran idrok etish, go'zal tasavvurlarni tuyishlarini ta'minlash orqali bolaning musiqaga bo'lgan qiziqishini o'stirish.

2. Emosional hozirjavoblik va harakatlar ifodaliligini o'stirish.

3. Bolalarga mos ijodiy faoliyat turlarida ularning ijodiy faolligini rivojlantirish: ijro orqali obrazlar xarakterini yaratib bera olish; o'zlashtirgan raqs harakatlarini ifodalay bilish, o'zi mutaqil tarzda yangi harakatlar

uyg'unligini kashf etish, kichik hajmdagi qo'shiq yoki naqoratlarni improvizasiya qilish.

4. Mustaqilligini shakllantirish, tashabbuskorlik, kundalik hayotlarida o'zlashtirilgan ko'nikmalarini amaliyotda qo'llash, kuy ijro etish, raqsga tushish, hisoblash va ijodiy tafakkur yuritish.

Integrallashgan jarayon shakllari pedagog, tarbiyalanuvchilar hamda otalar o'zaro yangi munosabatlari va vazifalarida aks etadigan yakuniy

mahsulot bilan xarakterlanadi. MTMdagi bunday integrativ shakllar sifatida hamkorlikdagi ijodiy loyihalar, eksperimentlar, ekskursiyalar, syujetli-rolli o'yinlarni sanab o'tish joiz. Ularni amalga oshirish bir qator muammolarni hal qilish g'oyasini ilgari suradi:

- uzluksiz ta'lim tizimidagi barcha umumiy o'rta ta'lim MTM o'qituvchilari ishtirok etishi mumkin bo'lgan hamkorlikdagi innovasion ijodiy loyihalarni ishlab chiqish;

- metodik qo'llanmalar va yo'riqnomalar majmuasini ishlab chiqish;
- yetakchi mutaxassislarining o'zaro tajriba almashishlarini tashkil qilish.

Musiqqa ta'limida tashkil etilgan integrallashgan mashg'ulotlar bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ularni samarali tashkil qilish esa ko'p jihatdan maktagacha ta'lim jarayonida ishtirok etadigan pedagog, musiqa rahbarining bilimi, tajribasi, talanti, jonbozligi, tashabbuskorligi, qobiliyati va bolajonligiga bog'liq.

4.2. Ta'lim maqsadiga mutanosib bo'lgan ta'lim mazmunining shaxsga yo'naltirilganligini ta'minlovchi yo'nalishlarni kengaytirish.

Ta'lim maqsadi va mazmunining bolalarni rivojlantiruvchi ahamiyat kasb etishi ularning yoshiga mosligi bilan belgilanishini hisobga olish asosiy vazifalardan biridir. Rivojlantiruvchi ta'lim har bir bolaning imkoniyatini hisobga olgan holda o'qitish jarayoni bo'lib, unda o'quvchini har tomonlama rivojlantirish maqsad qilib qo'yiladi. Rivojlantiruvchi ta'lim tizimida bilim, ko'nikma va malakalar bolaning rivojlanganlik darajasini belgilovchi natijalar bo'lib hisoblanadi. Ta'lim maqsadiga mos keladigan ta'lim mazmuni muayyan xalqning tarixiy, xayotiy tajribalari, ilmiy-ma'naviy merosi, fan-texnika yutuqlari, jamiyat hayoti, ishlab chiqarish imkoniyatlarini o'zida mujassamlashtirishi kerak.

Jismoniy rivojlanish. Musiqaviy ritmik faoliyat uchun jismoniy sifatlarni (kuch, chidam, iroda, muvozanatni ushlab va bosh.) rivojlantirish, bolalarning

harakat faolligini oshirishda musiqaviy asarlardan foydalanish. Bolalarning jismoniy va ruhiy sog'ligini saqlash, musiqaviy tarbiya orqali sog'lom turmush tarzi to'g'risidagi tasavvurlarini shakllantirish. Bola hayoti hafsizligini ta'minlash.

Ijtimoiy-hissiy rivojlanish. Musiqa sohasida kattalar va bolalar bilan erkin muloqat qilish; do'stona yondashuv va o'zgarlar fikrini tinglashga o'rgatish.

Nutq o'stirish va savodga tayyorgarlik. Bolaning teatrlashgan faoliyatda og'zaki nutqning barcha komponentlarini rivojlantirish; nutq me'yorlarini to'liq egallashi, musiqiy asarlarni yod olishi va takrorlashi,

kuylashi uchun barcha imkoniyatlarni yaratish.

Atrof-muhitni anglash.

Musiqa madaniyati va musiqa sa'nati to'g'risida tasavvurlarini shakllantirish, o'yin faoliyatini rivojlantirish; vatanparvarlik, rostgo'ylik kabi his tuyg'ularini tarbiyalash. Musiqani sa'nat va ijodiyot sohasida yaxlit dunyo

sifatida qabul qilishni shakllantirish.

Badiy adabiyot bilan tanishtirish. Bolalar ijodini rivojlantirish, turli sa'nat turlariga qiziqishini uyg'otish, "Musiqa" sohasining mazmunini badiy adabiyot asarlari yordamida boyitish, idrok etishni mustahkamlash.

Mehnat. Musiqaviy asarlar yordamida mehnat, kasblar, kattalar mehnati, bilan tanishtirish, mehnat qilish istagini shakllantirish. Mehnat faoliyati davomida kattalar vatengdoshlari bilan munosabat o'rnatish.

4.3. Integrallashtirilgan mashg'ulotlarda musiqali didaktik o'yin psixologiyasi

Musiqa psixologiyasi psixologiya yo'riqlariga asoslanarkan, bu tarmoq bolalarning tabiiy xususiyatlarini, qobiliyatlarini to'g'ri yo'naltiruvchi va musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishga imkon beruvchi musiqa pedagogikasiga uzviy bog'liqdir. Musiqani eshitish qobiliyati, musiqiy xotira, ritmni aniqlash, tekshirish kabi an'anaviy usullar bilan bir qatorda musiqa psixologiyasida musiqiy zehn, musiqiy iste'dod, qobiliyatlarni aniqlash, asarlarni o'rganish va ular ustida ishlash, konsertlarda chiqish uchun tayyorgarlik ko'rish, bolalar va konsert jamoasi bilan o'zaro munosabatlar bolalar bilan ishlashning aniq usullarini topishga yordam beradi.

Shu bilan birga o'yinli texnologiyalardan foydalanishda bir qator psixologik xususiyatlar ham namoyon bo'ladiki, buning oqibatida har bir bola o'zining shaxsiy imkoniyatlarini namoyish eta oladi.

Ijtimoiy xayotda o'zi egallagan o'rinni barqarorlashtiradi. O'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini hosil qiladi. O'yinli texnologiyalar nafaqat nazariy bilimlarini mustahkamlash, ularning amaliy ko'nikma va malakalarga aylanishni ta'minlabgina qolmay, balki bolalarda muayyan ahloqiy, irodaviy sifatlarini ham tarbiyalashga yordam beradi.

Pedagog va psixolog olimlar D.N.Uznadze, L.S.Vigotskiy, A.N.Leontyev, S.A.Shmokov, G.K.Selevko, P.Ya.Galperin, I.Olloyorov, A.Verbiskiy va boshqalar o'yinlarga asoslanuvchi faoliyatning mohiyati, ularning o'ziga xos xususiyatlarini, imkoniyatlari borasida tadqiqot ishlarini olib borganlar.

Ayni vaqtda biz bu borada zarur nazariy va amaliy ma'lumotlarga egamiz. O'yinlarni tashkil etishda quyidagi maqsadlar ko'zda tutiladi.

1. Ta'limiy (didaktik) maqsad.
2. Tarbiyaviy maqsad
3. Faoliyatni rivojlantirishga yo'naltiruvchi maqsad
4. Ijtimoiy maqsad

Musiqali didaktik o'yinlarning umumiy tasnifi

Xulosa qilib aytganda musiqa psixologiyasi – psixologiyaning shunday sohasiki, bolalarning paypaslab sezish, musiqani musiqaviy eshitish qobiliyati eshitish sezgisining chegaralari, musiqaning lad, ritmikasini xis qilish, sozni taktil anglashi, yodda saqlashi, ijro etilishi va undan baxramand bo'lish kabi masalani qamrab oladi. Bolalarning musiqiy iste'dodi va zakovati o'zining cheksiz imkoniyatlari, mo'jizaviy tabiati bilan bizni xayratga soladi va maftun etadi.

NAZORAT SAVOLLAR:

1. MTMgacha ta'lim muasssalari ta'lim-tarbiya jarayoni samaradorligini oshirishni ta'minlashning muxim yo'nalishlari?
2. Integralashgan musiqa mashg'ulotlarida fanlararo aloqalardan maqsadi?
3. Integrallashgan mashg'ulotlarda bolalarning ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish va o'stirishda foydalanadigan vositalar?
4. Integrallashgan mashg'ulotlar MTMgacha ta'lim muassasalarida bola ijodiy qobiliyatlarini o'stirishga qaratilgan zamonaviy talablar?
5. Ta'lim mazmunini integrallashning mohiyati va maqsadi o'z ichiga qaysi jarayonlarni qamrab oladi?
6. Integrallashgan ta'lim mazmunida yosh xususiyatlarini hisobga olish zarurmi?.
7. Pedagogning professional komponentlik darajasiga qanday talablar qo'yladi?
8. O'yinli texnologiyalardan foydalanishda psixologik xususiyatlari
9. Musiqali didaktik o'yinlarning umumiy tasnifi
10. O'yinlarni tashkil etishdan maqsadlar

MTMgacha ta'lim muassasalarida musiqiy tarbiya mashg'ulotlari, bayram tadbirlarini rejalashtirish (yillik o'quv-reja, plan-konspekti yoki mashg'ulot bayoni, tadbir senariysi

Reja:

1. Bayram tadbirlarining tarbiyaviy ahamiyati.
2. MTMda bayram va tadbirlarni tashkil etish.
3. Bayram tadbirlarining ssenariysini ishlab chiqish yo'llari.

MTMgacha yoshdagi bolalar tarbiyasida musiqiy tarbiya alohida ahamiyat kasb etib, muntazam ravishda olib boriladigan tarbiya jarayonining bir

qismini tashkil etadi. Mazkur qo‘llanma MTMgacha ta‘lim musassalarida musiqiy tarbiyani amalga oshirish dasturida belgilangan ertalik va bayramlarni nishonlashga qaratilgan tadbir va bayramlarni tashkil qilish jarayoniga qaratilgan. Musiqa, ayniqsa, milliy musiqa, bola tarbiyasiga benihoya katta ta‘sir ko‘rsatib, ularda yuqori darajadagi badiiy, estetik zavq va didni shakllantiradi, go‘zallikni musiqa orqali idrok etishda yetakchi rol o‘ynaydi. Bolalar bog‘chasida musiqiy tarbiya quyidagi vazifalarni o‘z oldiga qo‘yadi:

- musiqa tinglash;
- vokal ijrochilik;
- milliy musiqa asboblari bilan tanishtirish;
- bastakor hayoti va ijodi bilan tanishtirish;
- musiqa turlari bilan tanishtirish;
- ritmik harakat va raqs asoslari bilan tanishtirish;
- bolalarda ijobiy qobiliyatlarni aniqlash va rivojlantirish;
- musiqa vositalari orqali bolalar tarbiyasini tobora shakllantirish.

Musiqa rahbarlari ushbu vazifalarni amalga oshirar ekanlar, o‘z ish tajribalarida turli faoliyat shakllaridan keng foydalanadilar.

– Musiqa mashg‘ulotlari (vazifa va maqsadiga qarab, turli mavzu va yo‘nalishda bo‘ladi):

- bayram ertaliklari;
- ko‘ngil ochar musiqiy o‘yinlar;
- nafosat soatlari;
- badiiy va adabiy musiqiy kompozitsiyalar;
- musiqiy teatr dramatisatsiyalari;
- yakka hol ish turlari;
- to‘g‘arak ishlari.

Bayram ertaliklariga tayyorgarlik ko‘rilar ekan, avvalambor bu hammaning bayrami ekanligi, bolalar xotirasida unutilmas iz qoldirilishi, ularga zavq, xursandchilik olib kelishini nazarda tutish zarur. Bu jarayonda barcha teng qatnashishi lozim. Masalan, pedagogik jamoa, ota-onalar va mahalla ahli. MTMgacha ta‘lim muassasasida tashkil qilingan bayram ertaliklari umumxalq bayramlarining bir parchasi bo‘lmog‘i zarur. Bolalar bog‘chasida musiqa va o‘yinlar bolaning aqliy, estetik va jismoniy rivojida raqs, musiqali o‘yin va musiqa bilan harakat katta ahamiyatga ega. Musiqa faoliyatining bu turlari bolaning har tomonlama o‘shishiga katta yordam beradi.

Birinchidan, uning musiqa uquvi, ayniqsa, ritm tuyg‘usi va musiqa xotirasi yaxshi rivojlanadi, chunki har qanday harakat turi musiqa ritmi va taktlari ostida bajariladi hamda harakat bilan bog‘liq bo‘lgan musiqa ohanglari bola xotirasida turg‘un saqlanadi. *Ikkinchidan*, yuqorida aytganimizdek, raqs va musiqali harakatlar bolada harakatchanlik, chaqqonlikni rivojlantirib, badanni chiniqtiradi, qomatning to‘g‘ri o‘shishiga yordam beradi. *Uchinchidan*, musiqa asarlari bolada turlicha emotsional hislar uyg‘otadi. Turlicha kayfiyatlar hosil qilib, uning ongida o‘ziga xos obrazlar yaratadiki, bular bolaga harakat sxemalarini badiiy ishoralar bilan ifodalashga yordam beradi. Demak, musiqa bilan harakat bolaning aqliy va estetik qobiliyatini hamda irodasini

rivojlantirishda ham alohida ahamiyatga ega. Masalan, marsh musiqalari bolaga g'ayrat va tetiklik bag'ishlaydi. Marsh musiqalarisiz bayram ertalıkları, hatto bog'chaning oddiy bir kunlik hayotini ham tassavvur qilish qiyin. Raqs kuylari esa bolada ajoyib ichki his-tuyg'ular, kechinmalar hosil etib, beixtiyor raqsga tushishga undaydi va uni behad zavqlantiradi. Musiqa mashg'ulotlarida bajariladigan harakatlarni, ya'ni asosan ikki turga bo'lish mumkin

1) raqs va xorovodlar. Musiqali o'yinlar: o'yin bog'cha yoshidagi bolalar ijodiy faoliyatining eng faol shaklidir. O'yinlarga mo'ljallangan musiqa asarlarining badiiy mazmuni, xarakteri va ifoda vositalari o'yinning sujetiga mos tushishi shart. O'yinning syujeti esa bog'cha hayotidan olingan bo'lishi lozim. Unda bolaning ijtimoiy hayot va tabiat bilan munosabati o'z aksini topishi kerak. Ayniqsa xalq bolalar o'yinlari katta ahamiyatga ega.

Bog'chadagi musiqali tarbiya metodikasida musiqali o'yinning asosan ikki turi tavsiya etiladi: 1) cholg'u musiqa sadolari ostida o'ynash; 2) ashula aytib o'ynash. O'z navbatida cholg'u musiqali o'yin syujetli va syujetsiz o'yinlarga bo'linadi. Syujetli oyinda aniq voqea tasvir etilib, syujetsiz o'yinda esa turli harakat namunalari vositasida musiqa asarining xarakteri va badiiy shakli tasvir etiladi. Ashula aytib o'ynash ko'proq xorovodlar va insenirovkalar bilan bog'liq. Ular o'yinning mazmuniga qarab tuziladi. Ba'zi o'yinlarda bir bola o'yin boshlab, boshqalari unga ergashsa, boshqasida esa, guruh ikkiga bo'linishi yoki juft bo'lib o'yinga tushilishi mumkin. O'yinni davra tuzib, ikki guruhga bo'linib, ijro etish kabi turli shakllarda o'tkazish tavsiya qilinadi.

Musiqa madaniyati darslarida bajariladigan o'yinlar asosan ikki turga bo'linadi:

1. Qo'shiqning mazmuniga mos musiqali ritmik o'yinlar.
2. Raqslar.

Shunday qilib, musiqiy o'yinlar o'z maqsad va vazifalariga ko'ra, didaktik o'yinlarga mansub bo'lib, asosan ritmik harakat vositasida ijro etilishi bilan ifodalanadi. Musiqa ostida jismoniy tarbiyaning ahamiyati Jismoniy tarbiya – sog'lom avlod, sog'lom oila, sog'lom jamiyat uchun bolalikdan qilinadigan amaliy harakatdir. Jismoniy musiqiy harakat, o'yinlar, sport bilan shug'ullanish iroda, chidam, intizom tuyg'ularini shakllantiradi. Bola o'z kuch-quvvati, sog'lomligi, qaddi-qomatining ixchamligi, nafas harakatlarining tog'riligini sezib turadi va bu bilan faxrlanadi. Bu sifatlar sezilmagan holda didni tarbiyalay boradi, bolani go'zallik dunyosiga yetaklaydi. Sportchining har tomonlama uyg'un rivojlangan qaddi-qomati haqiqatdan ham go'zaldir.

Jismoniy tarbiya aslida musiqa tarbiyasi bilan uzviy bog'liqdir. Bayram ertalıkları bog'cha hayotining eng muhim va tarkibiy qismiga aylangan bo'lib, tantanavorlik, xursandlik va shodlik holatini vujudga keltiradi, bolalarning badiiy didini tarbiyalaydi. Bayram ertalıklaridan maqsad, bolalarni nafosat olamiga olib kirish, ularda ajoyib yorqin taassurotlar qoldirish va shodlik baxsh etishdan iboratdir. O'zbekiston Mustaqillikka erishdi. Istiqlol sharofati tufayli qadryatlarimiz, unutilgan, lekin bola tarbiyasida nihoyatda zarur bo'lgan urf-odatlarimiz tiklanmoqda. Shu sababli bayram ertalıkları shaklan va mazmunan

o'zgarimoqda. Bolalar bog'chalarida nishonlanadigan asosiy bayramlar quyidagilardan iborat:

1. O'zbekiston Respublikasi Mustaqillik kuni.
2. Rahbar va murabbiylar kuni.
3. Mehrjon bayrami.
4. Yangi yil bayrami.
5. Vatan himoyachilari kuni.
6. Xalqaro xotin-qizlar bayrami.
7. Navro'z bayrami.
8. Xotira va qadrlash kuni.
9. Gul va qushlar bayrami.
10. Sog'lomjon va polvonjon bayram ertaligi.
11. Bolalarni MTM quchog'iga kuzatish tadbiri.

Har bir bayramning o'z ma'nosi va alohida xususiyati bor. Masalan, 1-sentabrda nishonlanadigan Mustaqillik bayramida vatanni sevish va e'zozlash, unga munosib farzand bo'lib yetishish, uning yutuqlaridan faxrlanish hissi tarbiyalanadi. Bayram katta guruh bolalari bilan o'tkazilib, ular O'zbekiston Respublikasi madhiyasini kuylaydilar. Kichik va o'rta guruh bolalari tomoshabin sifatida qatnashadilar. Ertalikdagi o'yinlar, inseniroykalarida xalqimizning erishgan yutuqlari, mehnatning insonga quvonch baxsh etishi odamlarning bir-biriga mehr-oqibati, qadriyatlarimiz ko'rsatilishi kerak. Musiqa rahbari bayram dasturini tuzishda ijodiy yondashib, zamonaviy bolalar qo'shiqlari bilan bir qatorda, o'zbek xalq qo'shiqlarini ham dasturga kiritishimiz lozim. Mehrjon bayramida mehnat mavsumi yakuniga yetayotganligini ifodalab, «Quyosh bobo»ga minnatdorchilik bildirib, «Bobodehqon» mehnatini, «Ona yer» saxovatini, mehr-muruvvatini, «Kuzjon»ning to'kin-sochinligini ramziy obrazlar orqali chuqurroq idrok etishlariga erishish lozim. Bu bayramni katta, o'rta va kichik guruh tarzida o'tkazish mumkin. Bayram tantanalarida iloji boricha o'zbek milliy asboblarini (karnay, sunray, nog'ora) jalb qilish tavsiya etiladi. Imkoniyat bo'lmasa, fonogrammadan foydalanish lozim. Askiyalar va kichik sahnalashtirilgan ertaklar ham bo'lishi tavsiya etiladi. Qo'shiq, lapar (aytishuv) va askiyalar mazmuni bolalarga tushunarli bo'lishi kerak. Yangi yil bayrami butun dunyoda ramziy qabul qilingan bo'lib, jahon oilalarining eng sevimli bayramidir. Unda chiroyli bezatilgan archa, quvnoq kuy, qo'shiq va o'yinlar Qorbobo, Qorqiz va turli ertak qahramonlari, o'rmon hayvonlari ishtirok etib, bolalar bilan xursandchilik qiladilar.

Navro'z bayramida uyg'onayotgan borliq, tabiat ulug'lanadi. Qadriyat, urf-odat, udumlarni aks ettiruvchi mazkur bayram, tabiat uyg'onishi, yangi mehnat mavsumining boshlanishi, tabiat go'zalligidan zavqlanish va uni asray bilish, ko'kalamzorlashtirish, mehnatni ulug'lash kabi g'oyalarni o'zida mujassam etadi. Qo'shiq-yallalar kuylanadi, o'lan aytishuvlar va turli xil qiziqarli o'yinlar o'tkaziladi. Bu bayramni bog'cha sharoitidan kelib chiqqan holda zalda yoki hovlida o'tkazish mumkin. Qadimda sharq xalqlari o'z sayllariga odamlarni karnay-surnay orqali chorlaganlar. Shuning uchun

bayramning tantanali qismida milliy cholg‘u asboblardan yoki fonogrammadan foydalanish lozim. Badiiy qismda quvnoq qo‘shiqlar yangraydi.

8-mart bayramida bolalar onalari, buvilari, opalari, tarbiyachilariga bo‘lgan mehrlari va ulkan muhabbatlarini qo‘shiq, she‘r, raqs, o‘yinlarida ifodalaydilar. Ularning mehnatlarini e‘zozlab, minnatdorchilik bildirib, o‘z qo‘llari bilan yasagan sovg‘alarini taqdim etadilar. Ular uchun katta, o‘rta va kichik guruhlarda konsert uyushtiriladi. Bayram uchun to‘g‘ri tanlangan qo‘shiq, musiqa, sahna ko‘rinishlari bolalarda xushchaqchaq kayfiyat tug‘dirishda katta ahamiyatga ega. Ular bayramning umumiy xarakteriga, mazmuniga mos bo‘lishi kerak. Agar bog‘chada xalq cholg‘u asboblardan tuzulgan bolalar ansambli bo‘lsa, uni ham bayram dasturiga kiritish kerak. Buyuk siymolar tavallud topgan kunlar uchun badiiy musiqiy nafosat soatlarini tashkil etish, bolalarda milliy g‘urur tuyg‘ularini shakllantirib boradi. Ularning rasmlarini ko‘rsatib, buyuk xizmatlari haqida ma‘lumotlar berish, bolalar yoshiga mos asarlari bilan tanishtirish esa bolalar ma‘naviyatini oshiradi. Shuningdek, bayramlar bolalarni respublikamizda yashaydigan barcha millat va xalqlarning urf-odatlarini, qo‘shiq va o‘yinlari bilan tanishtirish hamda ularga nisbatan hurmat ruhida tarbiyalashda katta o‘rin egallaydi.

Kichik, o‘rta, katta va tayyorlov guruhlarida bayram ertaliklari MTMda olib boriladigan barcha bayram ertaliklari vositasida oliyjanob fazilatlar yosh avlodga bog‘cha yoshidan boshlab shakllantiriladi. Bayram ertaliklari jarayonida bola hayotiy voqelikni musiqaviy obrazlar orqali idrok etib boradi. Bolalar yoshiga xos musiqa asarlari kichkintoylarda unutilmas taassurot qoldiradi, ularning ruhiy dunyosini boyitadi. Bog‘cha sharoitidagi musiqaviy tarbiya badiiy adabiyot va tasviriy san‘at bilan uzviy bog‘langan holda amalga oshiriladi.

O‘rta guruhlarda bayram ertaliklari

1. Mustaqillik bayrami. Bu bayram tadbiri **1-sentabrda** o‘tkaziladi. Tadbir O‘zbekiston Davlat madhiyasining yangrashi bilan boshlanadi. Bolalar Vatanimiz haqidagi she‘rlarni yoddan o‘qib, qo‘shiqlar ijro etadilar.

2. Mehrjon bayrami – Bobodehqon va ona zaminni ulug‘lovchi bayramdir. U 25-oktabrdan 5-noyabrgacha o‘tkaziladi.

3. Archa bayrami. Bu bayramda Qorbobo, Qorqiz va sevimli ertak qahramonlari ishtirok etadilar.

4. 8-mart – Onajonlar bayrami.

5. Navro‘z bayrami 21-martdan boshlanadi.

6. Sog‘lom va polvonjon tadbiri esa 1-iyunda o‘tkaziladi.

Katta va tayyorlov guruhlarida bayram ertaliklari

1. «1-sentabr – Mustaqillik bayrami». Bayram tadbirlari orqali bolalarda vatanparvarlik va baynalminallik tuyg‘ulari tarkib toptiriladi.

2. 1-oktabr – «Rahbarlar va Murabbiylar kuni».

3. Til bayrami. Bu bayram «Til – dil kaliti», «Ona tilim – jonu dilim» nomlari ostida nishonlanadi

4. «Mehrjon bayrami» – hosil bayrami.
5. 8-dekabr – Konstitutsiya kuni. Shu munosabat bilan «Qomusimiz – nomusimiz» tadbiri o‘tkaziladi.
6. «Archa bayrami» ertaligi.
7. 14-yanvar – «Vatan himoyachilari kuni».
8. 8-mart – Xalqaro xotin-qizlar kuni munosabati bilan konsert uyushtiriladi.
9. 21-mart – Navro‘z bayrami. Bu tadbirda, asosan, urf odatlarimiz va qadriyatlarimiz haqidagi sahna ko‘rinishlari va kuy-qo‘shiqlar ijro etiladi.
10. Gullar va qushlar bayrami may oyida o‘tkaziladi. Bolalar O‘zbekiston gullari va qushlari haqida she‘r hamda qo‘shiqlar aydatilar.
11. «Sog‘lomjon va polvonjon», «Sog‘lom tanda – sog‘ aql» tadbirlari 1-iyunda o‘tkaziladi. Bayramda turli estafeta va bellashuvlar uyushtiriladi.
12. MTMga kuzatish bayrami. «Xayr, bog‘chajon – salom,MTM

MTM da utkaziladigan bayram ertaliklari dasturlaridan namuna **Istiqlol bayrami**

Bolalar yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda, O‘zbekiston Respublikasi ijtimoiy hayotidan, Respublika Prezidentining xorijiy mamlakatlar elchilari, mahalla ahli, yozuvchilar, ishchilar, dehqonlar, talabalar bilan uchrashuvlari aks etgan foto-rasmlar terib qo‘yiladi. Bog‘cha musiqa mehmonxonasi to‘riga O‘zbekiston bayrog‘i, gerbi o‘rnatilgan. Davlat madhiyasining matni va notaga tushirilgan musiqasi bosilgan plakat ham o‘ziga munosib o‘ringa joylashtirilgan. Quvnoq musiqa sadosi ostida bolalar kirib keladilar va joylariga o‘tiradilar.

Bog‘cha mudirasi:– Aziz farzandlarim! Ulug‘ bayramingiz – O‘zbekiston Respublikasi Mustaqillik kuni bilan barchangizni chin qalbimdan tabriklayman! Xabaringiz bormi – bog‘chamizga chet ellik mehmonlar kelar ekan. Sizlar mezbon, ularni kutib olasizlar.

Tarbiyachi:– Mehmon kutishni eplarmikanmiz? Qanday bo‘larkan? Biz bayramga atab raqs va qo‘shiqlardan chiroyli musiqali guldasta tayyorlagan edik. Shu tomoshani namoyish etsak, degandik.

Mudira:– Juda yaxshi! Konsert dastingizni mehmonlar e‘tiboriga havola etasizlar. Respublikamiz hayoti, azim shaharlari, aziz insonlari haqida bilganlaringizni aytib berasizlar. (Mudira chiqib ketadi).

Tarbiyachi:– Bolalar, sizlar nima deysizlar?

1-Bola:– Opajon, men yod olgan she‘rimni o‘qib bersam maylimi! (she‘r o‘qiydi). **2-Bola:**– Do‘stlarim bilan birga xalq laparini ijro etaman, keeling o‘rtaga jo‘ralar!(«Yallalo-yallo» lapari ijro etiladi).

Mudira:– (kirib).Qani, mezbonlar, mehmonlarni kutib oling!

(Musiqqa mehmonxonasi arab, turk, fransuz va amerikalik kichkintoylar kirib kelishadi. Bolalar chet tillardan birontasini o'rganishgan bo'lsa, o'sha tilda salomlashadilar. Mezbonlar ularga iltifot ko'rsatib o'tirg'izadilar).

Tarbiyachi:– Hurmatli bolalar, ota-onalar, aziz mehmonlar! Bugun diyorumizning turli burchaklarida, MTM-bog'chalarda, mahalla-xonadonlarda tantanali bayram – O'zbekiston Respublikasining Mustaqillik kuni nishonlanmoqda. Ishchi va dehqonlar, olim va quruvchilar, tikuvchi va shifokorlar – hammalari bayramga munosib tayyorgarlik ko'rib, sovg'alar hozirladilar. Do'stlarimiz ham bayramga tashrif buyurdilar, bu nur ustiga nur bo'ldi. Bugun biz, istiqlolimizni, erkimizni, Mustaqilligimizni sharaflaymiz!

«O'zbekiston – quyoshli diyori» qo'shig'ini kuyladilar. (K.Kenjayevev musiqasi). Mehmonxonaga zangori bantik taqqan, oq futbolka va yashil yubka kiygan qizlar kirib kelishadi. Ular qo'llarida yorug' yulduzchalar tutib, milliy bayrog'imizdagi yulduzchalarni eslatib, qator bo'lib turadilar.

Tarbiyachi:– Rahmat, sizlarga, yulduzchalar. Raqsingizni maroq bilan tomosha qildik. Endi o'zingiz haqingizda to'liqroq so'zlab bering!

«Yulduzchalar»:– Bizlar – o'n ikkitamiz. O'zbekiston Respublikasi milliy bayrog'ida biz ham aks etganmiz. Bayrog'imizdagi uch rangning har biri o'ziga xos teran ma'no tashiydi. («Yulduzchalar» davraga tushib, navbatma-navbat gapirib beradilar).

Tarbiyachi:– (bayroq oldiga kelib).«Yulduzchalar» to'g'ri aytishadi. Bugungi kunda bayrog'imizni dunyodagi aksariyat davlatlar, xalqlar taniydi va biladi. Bayramimizga ishtirok etib, shodligimizni baham ko'rayotgan mehmonlarimizni qutlaymiz. («Mehmonlar» turib ta'zim qiladilar).

«Munajat» kuyi yangraydi.

Tarbiyachi:– (qadimgi kitobni qo'liga olib, varaqlay boshlaydi). Bunday tantanali kunda ota-bobolarimiz, o'tgan davlat arboblari-yu ulug' sarkardalarning nomlarini tilga olmaslikning iloji yo'q. Chunki ular bizning faravon hayotimizni orzu qilib, bunday istiqloлга erishishimiz uchun kurashib, bu yo'lda ijod qilganlar. (Tarbiyachi nomlarini eslagan buyuk siymolar – bolalar birin-ketin musiqali mehmonxonaga kirib keladilar). Beruniy, Al-Xorazmiy, Farg'oniy, Forobiy, Ibn Sino, Bobur, Mashrab, Ahmad Yassaviy, Bahovuddin Naqshband, Najmiddin Kubro, imom Buxoriy, at-Termiziy... (bu yerda shu hududda tug'ilgan shaxslarni yodga olish mumkin). Bolalar ularni odob bilan o'rinlaridan turib, ta'zim bajo keltirib kutib oladilar, hurmat ila davraga o'tqazadilar.

1-bola:– Bugun biz barcha bayramlar ichra eng e'zozlisi – O'zbekiston Mustaqilligini shodon nishonlaymiz!

2-bola:– Farzand bo‘lib maqtayman,
Xursand bo‘lib maqtayman!
Shu o‘lka suvin ichdim,
Dilband bo‘lib maqtayman!
Onajon, O‘zbekiston!
Jonajon, O‘zbekiston!

(P.Mo‘min)

(O‘zbekiston haqida she‘rlar o‘qiladi. Qo‘shiq va raqslar ijro etiladi.)

Tarbiyachi:– Aziz mehmonlarimizni sayohat qildirsak bo‘lar edi, lekin ularni eng avvalo qayerga olib borsak ekan?

Bolalar:– Buxoroga, Xivaga, Samarqandga, Surxondaryoga, Toshkentga, Qo‘qonga, Andijonga...

Tarbiyachi:– O‘zbekistonning eng chiroyli va qadimiy shaharlarini tanladingiz-ku. **ammo ularga qanday borishni aytmadingiz!**

Bolalar:– Sehrli «qo‘qon arava»da!

Tarbiyachi:– Xayolimdan ko‘tarilibdi, to‘g‘ri aytasiz, sehrli aravaga chiqib, biz mehmonlar bilan bir zumda istagan joyimizga yetib borishimiz mumkin. Qani, ayting sehrli so‘zlarni!

O‘rta «sehrli arava» chiqadi va bolalar mehmonlar bilan birga yo‘lga otlanadilar.

Bolalar:

– Ezgulikdadir qudrat,
Dilda yo‘q gina-kudrat,
Yo‘l tanobin tortamiz,
Termizjonga boramiz!

Shu tarzda «sehrli so‘z»larning oxirgi satri o‘zgarib, istalgan viloyatga borish mumkin. U yerda mehmonlarni raqs tushib, qo‘shiqlar aytib –tantanali ravishda kutib olishadi. «Andijon polkasi», Xorazm «Lazgi»si ijro etiladi va hokazo.

Tarbiyachi:– Bolalar, men mehmonlarimizning bir siridan ogoh bo‘ldim – ular sizlarga chiroyli sovg‘a tayyorlab kelishgan ekan. U nima ekan deb o‘ylarsiz? Mana, ko‘ring! (Mehmonlar ijrosida arabcha, turkcha va zamonaviy raqslar). Sovg‘alar sizlarga ma‘qul bo‘ldimi? Mehmonlarimizga chin dildan «RAHMAT» aytamiz-a?! Rahmat sizlarga, bizlarni juda xushnud etdingiz!

Bayramimiz yana davom etadi.

O‘zbek xalq kuylari sadosi ostida musiqa mehmon-xonasiga «Humo» qushi uchib kirib, jozibali raqs ijro etadi. Unga milliy libosdagi qizlar jo‘r bo‘ladilar va o‘yin so‘ngida tarbiyachi oldiga Humo qushini yetaklab keladilar.

Bolalar:– Qarang, bog‘chamizga Humo qushi uchib keldi! **Tarbiyachi:**– Bu xushxabaringiz uchun rahmat! Humo qushi gerbimizdan joy olib, O‘zbekiston

yurtining baxt-saodat ramzini bildiradi, posboni sanaladi. Uni sevib, ardoqlang, aziz bolajonlar! Mehr-oqibatli, mehnatsevar bo‘lib kattalarni hurmat qilib, yurtimizning boyligiga boylik qo‘shib, Humo qushini abadul-abadga saqlang! (*Qo‘shiq ijro etiladi*).

Barcha bolalar bayroq oldiga kelib, tantanavor holda turib O‘zbekiston Respublikasi madhiyasiga jo‘r bo‘ladilar.

Tarbiyachi:– Rahmat, dilbandlarim! Sizlar porloq diyorumizning ertangi kunisiz! O‘zbekiston istiqlolining baxtli egasisizlar! Bayram davom etadi, bizni bog‘ va tomoshagohlar kutuyapti! Yuring, shahar (qishlog‘imiz) ahliga qo‘shilib, umumxalq sayliga chiqaylik! Quvnoq musiqa sadolari ostida mehmonlar va mezbolar chiqadilar.

1-oktabr – «Ustoz va Murabbiylar kuni».

Boshlovchi: Assalomu alaykum, hurmatli mehmonlar! Sizlarni umumxalq bayrami – «Ustoz va murabbiylar kuni» bilan chin yurakdan tabriklaymiz!

Sizdan boshlanadi asl tafakkur,
Munis muallimlar, sizga tashakkur!

(*Abdulla Oripov*)

Bola: Boshda fikr nuri – gavhar,
Bolalarga ustoz sarvar.

Qalbi toza gullar qadar,

Hamma: Bu ustozlar, ustozlar!

Bola: Ishimizda gar sezsa nuqson,
Yuragida turar to‘fon.

Tunlar bedor qiynaladi jon,

Hamma: Bu ustozlar, ustozlar!

Bola: Ishi bilan dili birdir,
Do‘st-u yorga shirin tildir.

To‘lqin ursa Amu-Sirdir,

Hamma: Bu ustozlar, ustozlar!

Bola: Mustaqillik xush zamona,
Xush zamonga u parvona.

Yurtim, elim, deya yona,

Hamma: Bu ustozlar, ustozlar!

«Bog‘cha opa, bo‘lmang xafa» qo‘shig‘ini kuylaydilar. Gul va sharlar bilan «Bayramingiz muborak» raqsini ijro etadilar. **Boshlovchi:** Prezidentimiz Islom Karimov farmoniga binoan, 1997-yil 1-oktabrni «Ustozlar va murabbiylar kuni» – umumxalq bayrami, deb ehlon qilindi.

Bolajonlar, ustoz deganda ko‘z oldingizga qanday insonlar namoyon bo‘ladi?

Bola: Bizlarga odob va axloqni o‘rgatuvchi opamiz.

Bola: Bizlarga turli xildagi aqliy va milliy o‘yinlar o‘rgatuvchi opamiz.

Bola: Ular bizga tinmay bilim beradilar, hisob-kitobni o‘rgatadilar.

Bola: Ulug‘larni eslashni,

Hikmatlarni yodlashni,
Vatanni e'zozlashni,
Ham qo'ynida yayrashni,
Bulbul bo'lib sayrashni,
O'rgatadi opamiz.

Boshlovchi: Barakalla, juda to'g'ri topdingiz. Ustoz ana shunday ulug' zotdir. Bugun qalbimizdan ona kabi joy olgan ustozlarga qancha shirin so'zlar, she'rlar aytsak, shuncha kam.

Bola: Assalom, aytamiz sizga azizlar!
Ming kalom aytamiz, sizga ustozlar.
Assalom so'ziday aziz bo'lingiz,
Eng quvnoq, eng shodon inson bo'lingiz.

Bola: Bugun bayram tantana,
Bayramingiz muborak.
Aziz ustoz, murabbiy,
Ayyomingiz muborak!

Bola: Tongda turib opajon,
Bizni deya shoshasiz,
Bizni ko'rib uzoqdan,
Qaynoq quchoq ochasiz.

Bola: Sizdan oldik ko'p bilim,
O'rgatingiz tolmasdan.
Onalarni sevishni,
Unga ko'mak berishni.

Bola: Bu olamni asrashni,
Odam bo'lib yashashni.
Bog'da gulzor yaratib,
O'rgandik bog'bon bo'lishni.

Bola: Bog'larimiz oralab,
Gullar terdik saralab.
Gullarning eng sarasin,
Sizga berdik dastalab.

«Qari navo» o'zbek xalq kuyiga raqs ijro etadilar.

Boshlovchi: Aziz bolajonlar, ustozlarning burch va vazifalari sizlarga ta'lim-tarbiya berish bo'lganidek, shogirdlarning ham o'z ustozlari oldida burch va vazifalari bor. Qani, ana shu burch haqida kin aytadi?

Bola: Ustozlarga itoatli bo'lish, nasihatlariga rioya qilish.

Bola: Ustozning dushmani bilan do'st tutinmaslik.

Bola: Ustozning qarindosh-urug'larini hurmat qilish.

Bola: Ustozning quvonch va qayg'usiga sherik bo'lish.

Bola: Ustoziga hamisha rost so'zlash.

Bola: Ustozini xafa qilmaslik, uning sirlarini saqlay bilish.

Bola: Ustozi oldida xokisor bo'lish.

Bola: O‘zining yomon odatlarini tark etish.

Boshlovchi: Barakalla, bolajonlar, javoblaringiz meni mamnun etdi. Men buvijonimdan eshitgan bir rivoyatni aytib beraman. (Rivoyat aytadi.)

Boshlovchi: Aziz ustozlarni ulug‘lovchi qanday maqollarni bilasiz?

Bola: Ustoz – otangday ulug‘.

Bola: Ustoz ko‘rmagan shogird, olam sirini bilmaydi.

Bola: Ustozlar aqli – donolar naqli.

Bolalar «Yurtim» qo‘shig‘ini kuylaydilar (G.Qo‘chqorova musiqasi).

Boshlovchi: Mana shunday mashuliyatli kasb egalari bo‘lmish ustoz murabbiylar, jajji bolajonlarga bor mehrini berib, sabr-toqat bilan mehnat qilayotgan tarbiyachilar, butun xalqimizning har bir kuni bayram bo‘lsin!

Mehrjon – bayram sayli

Zal bayram ko‘rinishida bezatilgan. Bolalar musiqa sadolari ostida zalga kirib keladilar.

1-boshlovchi:

– Kuz keldi o‘lkam bo‘ylab,

Mardlik qo‘shig‘in kuylab,

Bizning go‘zal yurtimizda,

To‘kin-sochin yo‘lida.

Kuz bizga keldi.

Shirin-shakar mevalar.

Sabzavot, qovun, tarvuz,

Oppoq paxta, bug‘doy kon.

Hadya qildi bizlarga,

To‘kin-sochin dasturxon.

2-boshlovchi:— Aziz mehmonlar va qadrli bolajonlar, sizlarni Mehrjon – hosil bayrami bilan tabriklaymiz! Mehrjonning fasllar orasida alohida o‘rni bor. Yurtimiz noz-ne‘matlarga mo‘l-ko‘lligi paytida, ayni pishiqchilik pallasida bayram qilinadi. Bahorda Navro‘z bayramini keng nishonladik. Bugun esa, Navro‘zning birodar ukasi, Mehrjon bayramini nishonlayapmiz. Ular zaminning ikki ko‘zidir.

Bola:– Bugun, Navro‘zga esh to‘y,

Hosil to‘ydir, Mehrjon.

Mehrdan turilgandir,

Hosil to‘yim, Mehrjon.

Bola:– Navro‘z ila Mehrjon

Yetsin manguilik davom.

Zamin qosh-ko‘zi ular,

E'tiqod shudir mudom.

Bola: – Salom, sayri kuzimiz,
Chetda qolmang odamlar.
Bugun Navro'zga esh to'y,
Hosil to'yim, Mehrjon.

Bolalar «Vatanim» qo'shig'ini kuylaydilar. (F.Nazarov musiqasi).

Chaman-chaman bog'larga,
Sayroqi bulbullarga,
Toshqin daryo ko'llarga,
Joydir go'zal Vatanim.
Ko'kni quchgan kuylarga,
Boydir go'zal Vatanim.
Yagonadir chiroying,
El bag'ridk bag'ring kng,
Sen hayot, ilxom berding,
Yor bo'l, go'zal Vatanim.
Porlar g'olib bayrog'ing,
Kundik yorug' chirog'ing,
Boylikka kon har yog'ing,
Bor bo'l, go'zal Vatanim.

Katta guruh bolalari qo'llarida barglar bilan doira bo'lib turadilar. «Oltin barglar» qo'shig'ini kuylaydilar. Qo'shiqning so'z va musiqasiga mos harakatlar bajaradilar.

Boshlovchi: – Bolalar, men sizlarga topishmoq aytaman, sizlar esa topishmoqni qunt bilan tinglab, o'ylab topishingiz kerak. Topishmoqning nomi, «Bu qanday fasl?» db nomlanadi. Kunlar borgan sari qisqaradi. Dehqonlar yrga ekkan sabzi, piyoz, kartoshka, karam va paxtalarni yig'ib-terib oladilar. Qaldirg'och, turna, mayna va boshqa qushlar issiq o'lkalarga uchib ketadilar.

Olmaxonlar yong'oq yig'adilar. Qani, aytinglar-chi, bu o'zgarishlar qaysi faslda ro'y bradi?

Bolalar:– Kuz faslida.

Boshlovchi:– Juda to'g'ri topdingiz. Xalqimiz bu faslda sabzavot va mevalardan mo'l-hosil yig'ib-trib oladilar. Shuning uchun, Mehrjon bayrami kuz faslida nishonlanadi. Shu payt eshik taqillab, «Kuz» kirib kladi. U boshiga kuzgi barglardan chambarak taqqan, egnida yashil ko'ylak, ko'ylakka kuz barglari qadalgan.

Kuz:– Assalomu alaykum, hurmatli mehmonlar. Salom, aziz kichkintoylar! (Bolalar salomi). Hammangizni ulug' ayyom Mehrjon bayrami bilan tabriklayman!

Bola: – Salom snga oltin kuz!
Seni xushlab kutdik biz.
Sen juda yaxshi kelding,
Sovg'alarga nima keltirding?

Bola:– Keldi kuz chog'i,
Mevalar pishdi,
Daraxtlar shoxi
Egilib tushdi.

Bola: – Oldik ko'p hosil,
O'rik, olma, nok.
Shakardek asal
Uzum qildi tok.

Bola: – Bizning polizda
Qovun-tarvuz ko'p.
Yetildi kuzda
Suyib yedik xo'p.

Bola:— Sen olma va asalni
Ob keldingmi ham donni?
Sabzi, piyoz, karamni,
Qovun, tarvuz, uzumni?

Kuz:– Rahmat, sizga bolajonlar. Kuz faslini juda sevar ekansizlar.
Meni derlar oltin kuz,
Xirmonda hosil to'kin.
Tayyorlanar barcha xalq,
Katta bayramga bu kun.

Turli sabzavotlarning atributlarini taqqan bolalar yarim doira bo'lib, turib oladilar.

1-sabzi:– O'zim sariq,
Bargim yashil.
Osh bo'lmaydi
Mensiz asli.

2-sabzi: – Uy ro'zg'orda tengim yo'q,
Sabzi tansiq, beg'ubor.
Shu palovni palov qilgan,
Vitamin ham desangiz.
Arzigudek karsillatib,
Non o'rniga yesangiz.

Tarvuz:– Yum-yumaloq tarvuzcha,
Yeb ko'ringlar to'yguncha.

Piyozi:– Hamma mendan qochishar,
To‘g‘rasang ko‘z achishar.
Sen ko‘p qayg‘urma, ham kuyma,
Biz chapak chalaylik, sen o‘yna.

Quvnoq musiqa sadosi va qarsak ostida «piyozi» raqsga tushadi.

1-karam:– Qat-qat to‘nimiz bor,
Qarich-qarich bo‘yimiz bor,
Biz ham karam
To‘nimiz taram,
Rangimiz barikaram.

2-karam:– Bizni hamma sevadi,
Karam sho‘rva qiladi.

Sabzavotlar o‘yinga tushadilar va uch qator bo‘lib turib oladilar.

Boshlovchi:– Bizning polizimizda,
Hosilimiz juda ko‘p.
Ammo har kim kirolmas,
Qorovuldan o‘tolmas.
U tartibni sevadi,
Har qatorni biladi.

Ketmon ko‘targan Vali qorovul qo‘lini peshonasiga qo‘yib, uzoqqa tikiladi
«poliz» tomon keladi. O‘z ekinlarining tagini yumshatib, tekislab qarab qo‘yadi.

Vali:– Juda qiyin mning ishim,
Og‘riyapti biqinim, blim,
Endi ozroq dam olay,
Mana bu yrga yotaqolay.
Bir oz mizg‘igani yotadi.

Boshlovchi:– Hozir Vali banddir juda.
Ishlaydi u tun-u kunda,
Uxlab qoldi charchab juda,

Shu payt xo‘roz paydo bo‘lib, ekinzorning ichiga kirib ketadi.

Xo‘roz: – Mana men xo‘rozjon, xo‘roz,
Ku-ku-ku.
Qorovul yaxshi polizda,
Ovqat bo‘lsa yonida.

Xo‘roz tarvuzni olib ketadi, so‘ngra g‘oz kirib keladi.

G‘oz:– Mana men, g‘oz-g‘ozvoy,
Hech kim yo‘qmi, hoy-hoy?
Qanday yaxshi polizda,
Ovqat bo‘lsa yonimda.

G'oz piyozni olib ktadi, so'ngra echki kirib keladi.

Echki: – Mana men echkijon, echki,
Me, me, me.
Qanday yaxshi polizda,
Ovqat bo'lsa yonimda.

Echki sabzini olib ktadi. Shu payt sakrab-sakrab quyuncha kirib keladi.

1-quyon:– Kelib qoldi omadim,
Polizga tushib qoldim.
Keling shalpang quloqlar,
Sabzi, karam yeb qoling.

Yana bir quyuncha kirib keladi.

1-quyon: – O'rtoqjon qaragin, polizda katta-katta, sersuv karamlar o'sib yotibdi, kel mazza qilib yeymiz. Ular bittadan karamni ushlab, raqsga tushadilar, shu payt Vali qorovul uyg'onib qoladi.

Vali:– Ha, endi qo'lga tushdinglarmi? Endi mendan qochib qutulolmaysizlar. Quyonlar tutqich bermay karamlarni olib qochib ketadilar. Vali jahli chiqib kelib to'nkaga o'tiradi.

Vali: – Qani karam, qani sabzilar? Piyozlar yo'q, ko'katlar ko'rinmaydi. Sho'rim quridi, endi nima qilaman? Polizda hech nima qolmabdi-ku? Xo'roz bilan echki kirib keladi.

Xo'roz: – Qu-qu-qu! Xafa bo'lma, azizim Vali. Sen hushyor bo'la olmading. O'z ishingga bo'sh qarading. Endi bunday qilmagin. Biz sening oldingga bayramni birga o'tkazgani keldik.

Echki: – Ammo sen bilib qo'ygin,
Bunday uxlab qolmagin.
Qo'riqlashmi istaging?
Postingda hushyor turgin.

Vali:– Ko'p rahmat, unutmayman. Endi sizlar bilan o'ynayman.

Boshlovchi:– Voy, qanday yaxshi bo'ldi, kelganlaringiz. Biz bolalar bilan Mehrjon bayramini nishonlayotgan edik. Marhamat, mehmonimiz bo'linglar!

She'r:«Kuz keldi»

Kuz keldi bizlarga oltin kosada.
Sharbat ola keldi, bol ola keldi.
Savat-savat qilib shirin mevalar,
Omborlar liq to'la don ola keldi.
Keng vodiylar bilan, dala bilan bir,
Paxta ola keldi, shon ola keldi.

«Oltin kuz» qo'shig'ini kuylaydilar.

Qanday mehnat biz qildik,

Hosilingni biz yig‘dik,
Bog‘laringda mevalar
Polizlarda qovunlar.

Naqorat:

Oltin kuz, oltin kuz,
Mevalaring hosil kuz.
Sariq barglar to‘kildi,
Xuddi oltin sochildi,
Quyosh tillo nurlarin
Dalalarga sochvordi.

Naqorat:

Olma-gilos daraxtda,
Asal-asal arida.
Keling-keling, mxmonlar,
Bor hosilga baraka.

Naqorat:

– Kuzimizning guzalligin,
Og‘aynilar ko‘rganmisiz?
Tokdan husayni, yrdan qirqma,
Shoxdan bhi uzganmisiz?
Uzum uzib, sharbat siqib,
Shinniga o‘t yoqqanmisiz?
Gala, gala shoda-shoda,
Duv-duv yong‘oq qoqqanmisiz?

She‘r:

Bola:– Go‘zal mening Vatanim,
Mning aql-u boyligim.
Paxtalarning konidir,
Jonim uning jonidur.

«Paxtoy» qo‘shig‘ini kuylab, qizlar «Paxta» raqsini ijro etadilar.

Qiz:– Vatanimga boyliksan,
Ochilganda oydeksan,
Muncha ham chiroylisan,
Paxtajon, paxta!

Kuz: – Bolajonlar, siz she‘rlarni, qo‘shiqlarni yaxshi aytar ekansizlar. Raqsga ham chiroyli tushar ekansiz. Men miriqib tomosha qildim. Qani aytinglarchi, topishmoq aytsam topasizlarmi?

Boshlovchi: – Bizning bolalar, juda topag‘on. Ayting topishmog‘ingizni.

Kuz: – Agar men sizga aytsam,

To'ni yashil beqasam.
To'ni ustida oq yo'l,
Hosili sersuv, mo'l-ko'l
Yulduzchadek guli bor,
Urug'i ichra qator
Chanqoqni bosar biling.

Bola: – Aytaymi, bu – bodring.

Kuz:– Voy, birpasda topdingiz.
Yana bitta topishmoq aytaman.
Rangidir to'g' gunafsha,
Qovurilar hamisha.
Tani silliq, uzunchoq,
Ichi urug'li oppoq.
Lazzati o'ziga xos,
Bir dona yedim paqqos.
Dedim, dehqonga jon-jon.

Bola: – Nomi esa, – baqlajon!

Kuz:– Bolajonlar, judayam topog'on ekansizlar, meni xursand qildinglar.

Boshlovchi:– Oltin kuz, bizning bolalar raqs ijro etadilar. Marhamat tomosha qiling!

Kuz:– Voy, qanday yaxshi.

Katta guruh bolalari «Andijon polka» raqsini ijro etadilar.

Kuz:– Aziz bolajonlar, sizlar bilan bayramni juda maroqli o'tkazdim. Men yana bog'chalarga borib, jajji do'stlarimni bayram bilan tabrikelashim kerak. (Xayrlashib, chiqib ktadi).

1-boshlovchi:– Dilimday baxtiyor, O'zbekistonim,
Yashnagan paxtazor, O'zbekistonim,
Ming yasha, bo'lma xor, O'zbekistonim.
Qo'lda baxtnomang bor, O'zbekistonim,
Hosil bayraming muborak, O'zbekistonim!

2-boshlovchi:–Ishsvar qo'llaring paxta ekadi,
Dovrug'ing chki yo'q, ko'kka tadi.
Quvonchdan yuragim irg'ib tpadi,
G'alaba kuyin chal, O'zbekistonim,
Mo'l hosilga to'l, O'zbekistonim!

«Chamandagi gullarmiz» qo'shig'ini kuylaydilar. (P.Mo'min, N.Norxo'jav musiqasi).

1-boshlovchi:– Aziz bolajonlar, hurmatli mehmonlar! Mehrjon bayramiga bag'ishlangan ertaligimiz ham o'z nihoyasiga yetdi. Hammangizni yana bir bor

bayram bilan qutlaymiz! Sizlarga sihat-salomatlik, quvnoq kayfiyat, bir-biringizga nisbatan Mehr-oqibat tilaymiz.

Bolalar musiqa sadolari ostida zaldan chiqib ktadilar.

Bolalar bog'chasida «Navro'z» bayramini nishonlash

Bayram ertaliklari bog'cha hayotining eng muhim va tarkibiy qismiga aylangan bo'lib, tantanavorlik, xursandlik va shodlik holatini vujudga keltiradi, bolalarning badiiy didini tarbiyalaydi.

Navro'z bayramida uyg'onayotgan borliq – tabiat ulug'lanadi. Qadriyat, urf-odat, udumlarimizni aks ettiruvchi mazkur bayram tabiat uyg'onishi, yangi mehnat mavsumining boshlanishi, tabiat g'ozalligidan zavqlanish va uni asray bilish, ko'kalamzorlashtirish, mehnatni ulug'lash kabi g'oyalarni o'zida mujassam etadi. Qo'shiq-yallalar kuylanadi, o'lan aytishuvlar va turli xil qiziqarli o'yinlar o'tkaziladi. Bu bayramni bog'cha sharoitidan kelib chiqqan holda, zalda yoki hovlida o'tkazish mumkin. Qadimda sharq xalqlari o'z sayllariga odamlarni karnay-surnay orqali chorlaganlar. Shuning uchun bayramning tantanali qismida milliy cholg'u asboblardan foydalanish lozim. Badiiy qisimda quvnoq qo'shiqlar yangraydi.

«Navro'z – bahor bayrami»

Zal bayramona bezatilgan. «Chamanda gul» (o'zbek xalq musiqasi) kuyi yangraydi. Zalga quvnab, o'rta guruh bolalari kirib keladilar.

Boshlovchi:

Maysa boshin ko'tardi yerdan,
Gul bahordan bermoqda darak.
Qushlar qo'shiq, soz, kuy bilan,
Gul bahordan bermoqda darak.

(M Abdusamatova)

Assalomu alaykum, shirin shakar o'g'il-qizlarim! Atrofga bir nazar tashlang. Qanday chiroyli! Tabiat yashil libosga o'rangan. Yilning eng chiroyli faslida qir-adirlarda chuchmoma, boychechak, lolaqizg'aldoqlar ochilgan. O'lkamizda bahor kezmoqda. Bu faslda qanday bayramni nishonlaymiz?

Bolalar: Navro'z bayramini nishonlaymiz.

Boshlovchi: Juda to'g'ri, Navro'zni har yili zo'r quvonch, katta tayyorgarlik bilan kutib olish elimizning eng yaxshi odatlaridan biri bo'lib qolgan. Qo'shiqlar aytib, raqsga tushganlar. Xursandchilik qilganlar.

Karnay-surnay sadosi yangraydi. Beqasam chopon kiyib, beliga qiyiqcha bog'lagan, oyog'iga etikcha kiygan bola ot (butaforiya) minib zalga kiradi.

Bola: Ho-oy , bolalar-u, bolalar! Eshitmadim demanglar! Bugun bog'chamizda Navro'z bayramiga bag'ishlangan katta sayl bo'ladi. Hammangizni saylga taklif etaman (*Jarchi chiqib ketadi*).

Boshlovchi: Voy, qanday yaxshi bolalar. Mana, biz ham saylda qatnashadigan bo'ldik. Endi navbat, sizlarga. Marhamat bolalar!

1-bola: Biz bahorda chiqamiz,
Dalalarga, bog'larga.
Gul-lolalar ochilgan
Ko'm-ko'k maysazorlarga.

2-bola: Bir tomonda qizchalar
Gullar terib o'ynashar.
Bir tomonda qushchalar
Bizni qutlab sayrashar.

3-bola: Dalalarda ochildi
Gunafshalar, lolalar.
Bizga uchib kelishdi
Mayna, bulbul, sahvalar.

4-bola: Qo'llarida soz bilan,
Gul-g'uncha pardozi bilan.
Uchib turna g'oz bilan,
O'kamizga bahor keldi.
Bahorni kuting bog'da,
Bog' emas, dala joyda.
Qushlar sayragan chog'da
Sevimli bahor keldi.

Bolalar «Gullar» qo'shig'ini kuylaydilar (J.Najmiddinov musiqasi) qizlar gullar bilan raqsga tushadilar.

Boshlovchi: Rahmat, qizlar, juda chiroyli raqsga tushdingiz.

1-bola: Bahor keldi. Gul bahor, Etagida gul tutib.

Bizga intiq lolazor, Qirlar bag'rida kutib.

2-bola: Atrof to'la har xil gul, Chuchmoma-yu, binafsha.

Bizning ko'klamlar butkul Chiroylidir hamisha.

3-bola: Binafshaxon, binafsha, kulishlaring chiroyli.

Bog'imizda ochilib, turishlaring chiroyli.

Bolalar tarafma-taraf bo'lib, «Bizdan sizga kim kerak?» aytim o'yinini aytishuv tarzida qo'llaydilar. (Y.Qurbonov she'ri, M.Nasimov musiqasi).

Shu payt momoqaldiroq gumburlaydi.

Boshlovchi: Bolajonlar, eshityapsizmi, momoqaldiroq gumburlayapti. Hozir yomg'ir quyadi. Tezroq panaga o'tamiz.

«Yomg'ir yog'aloq» o'zbek xalq bolalar qo'shig'ini kuylaydilar.

Boshlovchi: Mana, bolalar, yomg'ir ham yog'ib o'tdi. Qarang, quyosh charaqlab chiqdi. Voy, eshik taqillayapti. Qaray-chi, kim ekan?

(Kamalak qizchani boshlab kiradi.) Bolajonlar, kamalakoy mehmon bo'lib kelibdi. Kiraver, kamalakoy!

Kamalak: Assalomu alaykum, bolalar!

Hamma: Vaalaykum assalom, kamalakoy.

Boshlovchi: Kelganing juda yaxshi bo'ldi-da, kamalakoy. Bizning bog'chamizda Navro'z sayli bo'lyapti. Bolalar, kamalakning ko'ylagiga qaranglar, juda rang-barang ekanmi?

Bolalar: Oq, qizil, sariq, yashil. Lentasi ham turli rangda ekan.

Kamalak: Sizlarni, Navro‘z – bahor bayrami bilan tabriklayman! Sizlarga gulchambarlar, tol bargidan sochbargaklar keltirdim, mana taqib olinglar. Bolalar boshlariga gulchambarlar, sochbargaklarini taqadilar, kamalaklar bilan birgalikda qo‘shiq kuylaydilar, o‘rtada ikkita qiz raqsga tushadi. «Qo‘shig‘imiz avjida» aytim-o‘yinini ijro etadilar. (F.Komilov she‘ri, T.Azimov musiqasi.)

Qoshig‘imiz avjida,
Laylum, lalalum.
O‘rtaga tush Mayjuda,
Laylum, lalalum.
Bizlarga jo‘r bo‘linglar,
Laylum, lalalum.

She‘r: «Chuchmoma».

Bola: Xipcha belli ey, ko‘kat,
Qaysi bog‘ning gulisan?
Ochig‘ini bizga ayt,
Qaysi fasl sunbulisan?
Men o‘tloqning qiziman,
Onam bahor, chuchmoma.
Men bahor, yulduziman,
Men chuchmoma, chuchmoma!

«Baxtiy erkatoiy» hazil qo‘shig‘ini kuylaydilar (T.Toshmatov musiqasi).

Boshlovchi; Bolalar, endi musobaqa o‘ynaymiz. Avval qizlar, so‘ngra o‘g‘il bolalar musiqaga mos raqsga tushadilar. Marhamat, qizlar! Qizlar «Asp bo‘laman» o‘zbek xalq musiqasiga, o‘g‘il bolalar esa «Chertmak» o‘zbek xalq musiqasiga raqsga tushadilar.

Boshlovchi: Qani kamalak, ayt-chi, kim raqsga yaxshi tushdi?
Qizlarmi yoki o‘g‘il bolalar?

Kamalak: Qizlar ham, o‘g‘il bolalar ham musiqaga mos raqsga tushdilar. Rahmat, do‘stlarim. Endi men boray. Shu payt patnida ko‘k somsalar ko‘tarib, «Cho‘pon bola» kiradi.

Cho‘pon bola: Assalomu alaykum!

Hamma: Assalomu alaykum!

Cho‘pon bola: Meni tanidingizlar-a? Men cho‘pon bola bo‘laman! Dadam, oyim, akalarim bilan anavi qirda yashaymiz, o‘sha yerda qo‘y boqamiz. Uzoqdan sizni saylga chiqqaningizni ko‘rib qoldik. Oyimlar ko‘k somsalar yopib, sumalak pishirib, sizlarga berib yubordilar.

Boshlovchi: Cho‘pon bola, sen juda vaqtida kelding-da. Mana, kamalak ham shu yerda.

Cho‘pon bola: Juda yaxshi. Hammamiz birgalikda ko‘k somsa yeymiz. «Chamanda gul» kuyi yangraydi. Hammalari gilamchaga o‘tirib, ko‘k somsa va sumalakdan tanavvul qiladilar.

Kamalak: Bolalar, sizlarga katta rahmat. Sayl menga juda yoqdi. Endi har yili Navro‘z bayramini sizlar bilan birga nishonlayman. Xayr, bolalar!

Cho‘pon bola ham xayrlashib, chiqib ketadi.

Hamma: Xayr kamalak, xayr cho‘pon bola.

Bolalar uchtdan, to‘rttdan bo‘lib, to‘p-to‘p bo‘lib, qizlarning boshida gulchambar, sho‘x-shodon quvnashib, sayl haqida gaplashib, chiqib ketadilar.

Bolalarning MTMda musiqiy faoliyatini tashkil etish va jihozlash MTMgacha yoshdagi bolalarning musiqaviy tarbiyasi va rivojlanishi mashg‘ulotlarda, kundalik hayotda takomillashadi. Bolaning o‘zidagi musiqaga bo‘lgan qiziqishini tarbiyachi yoki gubernor musiqani bolaning kundalik hayotida ertalabki badantarbiyada, mashg‘ulotda aniq qilib beradi. Tarbiyachi yoki bolalar hayotini shunday tashkillashtirishi kerakki, ular turli xil qiziqarli bo‘lishi shart. O‘qitish jarayonida olgan bilimlarini esa bolalar hayotida mustaqil bajara olsinlar. Shu maqsadda pedagog, musiqa bolalar hayotida o‘z o‘rnida ishlata olishni yo‘llarini o‘ylab topishi kerak. Shunday lahzalarni ko‘rib chiqamiz:

1. Sayr vaqtida musiqa.

Musiqa har xil holatda bolalarga har xil ta‘sir qilishi mumkin. Masalan, o‘rmon yo‘laklarida shodon qadam tashlab kelayotgan bolalar o‘zlariga tanish bo‘lgan sho‘x-shodon kayfiyatda kuylab borishmoqda. Atrofni kuzatish paytida musiqa atrof-muhitni yanada go‘zal qilib ko‘rsatadi, atrof-muhitga yanada qiziqish uyg‘otadi. Shunday holatlarda maydonchada bolalar chumchuqlarga non ushoqlarini berib boqqanda, ularning diqqatini sho‘x bir chumchuqcha tortadi, u boshini aylantirib, oyoqlarida u yoq bu yoqqa quvnoq sakraydi. Tarbiyachi B.Giyenkonig «Chumchuq» ashulasini aytadi. «Chiriq-chiriq, chirq-chiriq, bog‘otda sayrar chumchuq».

<i>Musiqa mashg‘ulotlarining tarbiyaviy vazifa va maqsadlari</i>	<i>Musiqa mashg‘ulotlarining ta‘limiy vazifa va maqsadlari</i>
Bolalarda harakat uyg‘unligini oshirish, ritmga mos qadam tashlash, yengil yugurish, oyoq to‘pillatish va qo‘llar bilan mashqlar bajarishga o‘rgatish.	Bolalarning musiqiy-ritmik ko‘nikmalarini rivojlantirish.
Asarni mazmuniga ko‘ra qismlarga ajrata olish hamda harakatda ifodalash malakalarini oshirish.	Musiqa ohangini his etish va musiqa tinglash madaniyatini shakllantirish.
Quvnoq va g‘amgin musiqa ohanglarini farqlashga, ketma-ket tovushlarni kuylashga	Bolalarda musiqani his etish, kuylash va tinglash qobiliyatlarini

o'rgatish.	rivojlantirish.
Davr bilan hamohang, faslga mos qo'shiqlarni kuylashga o'rgatish.	Musiqqa jo'rligida ovozning sof va jarangdorligini rivojlantirish.
O'zbek xalq raqs elementlarini musiqqa jo'rligida o'rgatish va ijodiy qobiliyatlarini tarbiyalash.	Raqs san'atiga bo'lgan qiziqishni oshirish.
Bolalarni milliy cholg'u asboblari bilan tanishtirish. Zarbli va torli asboblarda ijroga o'rgatish.	O'zbek milliy cholg'ulariga bo'lgan qiziqishlarini oshirish.
O'yin davomida harakat ijodkorligini oshirish.	Bolalar faolligi hamda jamoaviyligini oshirish.

Musiqqa mashg'ulotlari

o'rta guruhda – 20-25;

katta guruhda –25-30;

tayyorlov guruhida – 30-35 daqiqa davomida olib boriladi.

Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:

NAZORAT SAVOLLARI

1.MTMgacha ta'lim muassasasida bayram ertaliklari va o'yin kulgi kechalari.

2.Musiqali ta'limiy o'yinlardan bayram ertaliklari va ko'ngil ochish soatlarida foydalanish.

3.Musiqqa mashg'ulotlarda fasllar, bayram va tadbirlarga oid musiqqa asarlari ustida ishlash.

4.Bayram va tadbirlar ssenariysini ishlab chiqish va o'tkazish

5.Katta MTMgacha yoshdagi bolalar bayramini tashkil etish

6.Musiqali ta'limiy o'yinlardan bayram ertaliklari va ko'ngil ochish soatlarida foydalanish uslubiyoti

7.Bayram ertaliklari ssenariylarini tuzish.

8.Bolalarning qo'shiq aytishlari, raqsga tushishlari va she'rlarni yoddan atish metodikasini shakllantirish

9.MTMgacha ta'lim muassasasi musiqqa rahbarlari va tarbiyachi pedagoglari ijodiy yondoshuvi

Musiqash mashg'ulotlarida qo'shiq o'rgatish metodikasi, yangi ashulani o'rgatishdagi asosiy jarayonlar (vokal, jamoa bo'lib ijro malakalarini o'stirish).....

Reja :

1. *Musiqash mashg'ulotlarining maqsad va vazifalari.*
2. *Tarbiyalanuvchilarga qo'shiq o'rgatish metodikasi.*
3. *Tarbiyalanuvchilarda vokal jamoa malakalarini o'stirish.*

Musiqash bolaga har tomonlama yordam berib, tevarak-atrofni obrazli, emotsional idrok etish va bola xarakterining shakllanishiga ta'sir ko'rsatish uchun musiqash tarbiyasining maqsadidan kelib chiqib, quyidagi vazifalar qo'yiladi:

1. Bolada musiqash qobilyatni rivojlantirish.
2. Bolalarni ashula aytish va musiqashviiy ritmik malakalarga o'rgatilib, ularda musiqashni qabul qilishni his etish va tushinish qobilyatlarini tarbiyalash.
3. Bol ada badiiy ijodiy qobilyatlarni rivojlantirish.

Musiqashviiylikning rivojlanishi tufayli bolalar musiqash obrazlarini, ularning atrofidagi qo'shimcha obrazlarni yorqin his eta boshlaydilar. Bu esa, o'z navbatida ularning tevarak-atrofni bilishida, estetik baholanishni tarbiyalashda katta ahamiyatga ega. Bolalarni musiqash bilan shug'ullantirishning sababi bola musiqash bilan shug'ullanmasdan, qo'shiq aytish va musiqash – ritmik harakatlar qilish ko'nikmalarini yuzaga keltirib, shu soha bilan bog'liq bilimlarni o'zlashtirishi mumkin.

MTMgacha yoshdagi bolalarga tarbiya berishning o'zaro uzviiy bog'langan uchta metodi bor:

1. Ko'rgazmali metod.
2. So'zlab berish metodi.
3. Amaliy faoliyat metodi.

Ko'rgazmali metod

1. Eshitishga asoslangan ko'rgazmali metod. Bunda bolaga o'rgatish bevosita musiqash bilan bo'ladi. Musiqash eshitish maxsus mashg'ulot paytida yoki bola tomonidan qo'shiq va musiqashviiy ritmik harakatlarning ijro etilishi.

2. Ko'rishga asoslangan ko'rgazmalilik. Musiqash sadolari bilan qo'shib olib boriladi. Turli o'yin, raqs, mashq harakatlaridan namunalar ko'rsatiladi.

So'zlab berish metodi

Bu metod bola ongiga mo'ljallangan bo'lib, uning faoliyatini ma'noli va mazmundor qilishga qaratiladi. Bunda pedagogning so'zi musiqash asarining dasturini tushunib olishda bolaga yordam beradi. Uning tasavvurini jonlantiradi.

So'zlab berish metodining quyidagi usullari bor:

1. *Tushuntirish* – yangi asarni tinglash, qo'shiq aytish, o'yin va raqslarni qo'shib, mashq qilish davomida foydalaniladi.

2. *Izohlash* – izohlar ijro, raqs, mashq harakatlarini, qo'shiq aytishning turli yo'llarini ko'rsatishda qisqa va aniq shaklda beriladi.

3. *Ko'rsatma berish* – bolalar o'yini raqs va mashqlarni bajarayotgan paytda beriladi. Masalan: o'ng yelka tomondan aylanish kerak, oyoq barmoqlarini pastga cho'zish kabi.

Amaliy faoliyat metodi

Bu faoliyatda bolalarga qo'shiq aytish va musiqali ritmik harakatlarni bajarishda shunday rahbarlik qilish kerakki, ular topshiriqni mumkin qadar ta'sirli va ifodali bajarishga intilsin. Bolalarni o'rgatish jarayonida yosh xususiyatlarini hisobga olib, topshiriqlarni asta-sekin murakkablashtirish mumkin.

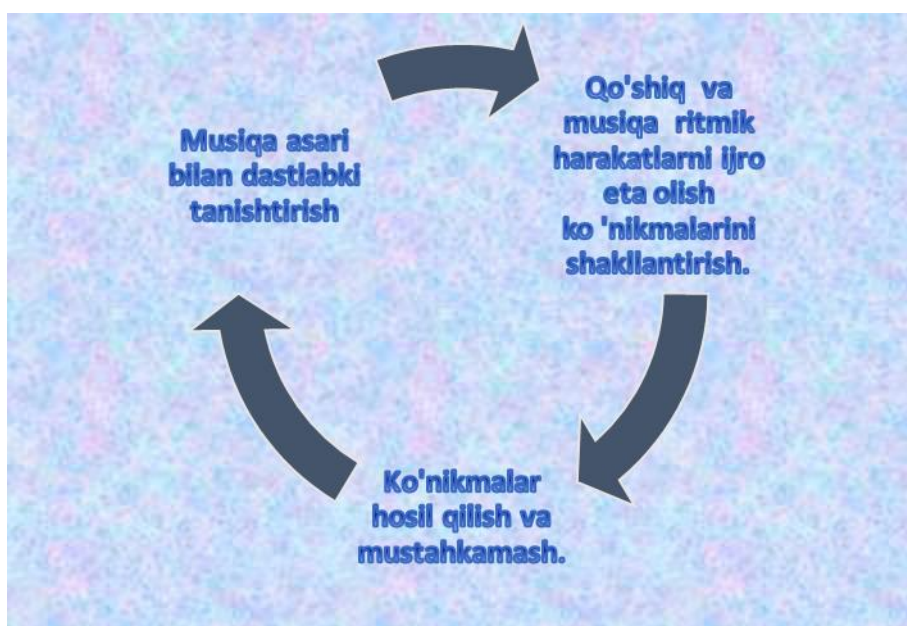
Bolalar bog'chasida bolalarni musiqa o'rgatish bosqichlari

1-bosqich: Musiqa asari bilan dastlabki tanishtirish.

Yangi qo'shiqni o'rgatish jarayonida pedagog turli musiqa asboblarida chaldirib, kuyni o'zaro taqqoslaydi va shu yo'l bilan uni xotirasida qoldiradi.

2-bosqich: Qo'shiq va musiqa ritmik harakatlarini ijro eta olish ko'nikmalarini shakllantirish.

3-bosqich: Ko'nikmalar hosil qilish va mustahkamlash. Bunda topshiriqni avtomatik ravishda bajara oladigan qo'shiq, o'yin va raqsni mustaqil ijro etadigan darajada musiqa ta'limini berish, turli metodik usullarning barchasidan foydalanishni taqozo etadi. Qo'shiq har tomonlama bolani kamolga yetaklaydi. Bolardagi musiqiy qobiliyatni rivojlantirishga hamda bolaning barkamol yetuk avlod kishisi sifatida o'sishiga yordam beradi. Bolalar bog'chasida o'rgatiladigan har bir qo'shiq mazmuni va xarakterini ongli tushunishga o'rgatish kerak bo'ladi. Avvalambor, tarbiyachi biror bir she'rni yod olishni dasturdan foydalangan holda o'rgatadi. Har bir tanlangan she'r bolaning qiziqishlari, bolaning ishlari, guruhlari hamda fasllarga qarab bayramlarning turlariga qarab o'rgatiladi

Musiqa mashg'ulotlarida musiqa tinglashning ahamiyati

7-mavzu: MUSIQA MASHG‘ULOTLARIDA MUSIQA TINGLASHNING AHAMIYATI

Reja:

1. *Musiqash mashg‘ulotining bolalar hayotidagi o‘rni.*
2. *musiqash tinglash faoliyati haqida tushuncha.*
3. *Bolalar ijodida musiqash tinglash faoliyati.*

Turli guruhlarda musiqash tinglashning nazariy uslubiyati. Musiqashni tinglay bilish va undan estetik zavqlana olish ham katta san‘at hisoblanadi. Kishida musiqash tinglash madaniyati yoshligidan rivojlana boshlaydi. Bog‘chada amalga oshiriladigan musiqash tinglash esa uning poydevoridir. Zotan bola musiqash mashg‘ulotlarining barcha elementlari jarayonida ham musiqash tinglab, uni idrok etadi. Ammo mashg‘ulotning musiqash tinglash qismi oldida o‘ziga xos jiddiy vazifalar turadi. Avvalo shuni eslatish lozimki, kishining kuylash imkoniyatidan ko‘ra tinglash imkoniyati ancha keng bo‘ladi. Masalan: orkestr, xor, yakka cholg‘u ijrosidagi asarlarni kuylab emas, balki faqat tinglab, idrok etish mumkin, xolos. Shuning uchun olimlar musiqashviy tarbiya jarayonida musiqash tinglashga alohida e‘tibor qaratishadi. Chunki kishi musiqash madaniyatining shakllanishi va rivojlanishida musiqash tinglash, malaka, ko‘nikmalari katta rol o‘ynaydi. Musiqash tinglashda bolalarning badiiy idroki yaxshi rivojlanib boradi. Mashg‘ulotning musiqash tinglash qismi oldida quyidagi vazifalar turadi:

1) bolalarni o‘z idrokiga mos xalq klassik va zamonaviy musiqash namunalari bilan tanishtirib borish;

2) bolalarning musiqashni idrok qilish qobiliyatlarini rivojlantirib borish;

Musiqash haqida boshlang‘ich ma‘lumotlar berishni o‘rgatadigan asarlar nomlarini eslashga, ularning mazmuni, xarakteri va ifoda vositalarining farqiga borishga hamda tinglagan asarlariga ma‘lum miqdorda badiiy baho bera olishga o‘rgatish.

Yengil, kuychan musiqashlarni birmuncha xotirjam idrok etadilar. Bu yoshdagi bolalarda musiqash mazmuni va xarakterini bilishga ayniqsa, unda nima haqida hikoya etilishini bilishga qiziqish paydo bo‘ladi. Shuning uchun ularda musiqash xotirasi ancha faol rivojlana borib, tinglagan musiqash haqida o‘z ta‘urotlarini hikoya qilib berish ishtiyoqi paydo bo‘ladi. 5–6 yoshli bolalarda esa erkin, ixtiyoriy tarzda diqqat e‘tibor shakllanib, musiqashni diqqatni yig‘ib tinglash, uning ayrim detallarini anglab olish qobiliyati rivojlangan bo‘ladi. Ularda musiqashga qiziqish ko‘proq sevimli asarlarni takror-takror tinglash jarayoni yaxshi rivojlanadi. Ular musiqashdagi umumiy kayfiyatni yaxshi sezib, asarda badiiy obrazning rivojlanib borishini kuzatishni o‘rganib boradilar. Yangi asar bilan ilk bor tanishtirishga tarbiyachining qisqa va qiziqarli tushuntiruv so‘zi katta rol o‘ynaydi. Cholg‘u kuylari xarakteri va badiiy mazmuni haqida bolalarga tushuncha berilsa, ular asarni yaxshi idrok etadilar. Asarni 2– 3 mashg‘ulot davomida takroran tinglashi shart. Chunki, har bir tinglashda bola uchun asarning yangi-yangi qirralari namoyon bo‘ladi va asarga nisbatan ularning muhabbati oshib boradi. Bog‘chaning tayyorlov guruhlarida bola o‘z

yoshiga muvofiq musiqa asarini to'la idrok etishga qodir bo'ladi. Bog'chada olingan bilim zaxirasida malaka va ko'nikmasi, musiqa turlari va uning xarakteri farqiga borishga yordam beradi. Shunday qilib, dasturda ko'zda tutilgan va bolaning musiqa madaniyati rivojlanishida kelajakda asosiy rol o'ynaydigan uch faktor amalga oshadi.

1. Musiqaga qiziqish musiqa asarlarini ishtiyoq bilan tinglash va ularni eslash, olingan taassurotlarni o'ylash.

2. Musiqa tinglashga turg'un diqqat-e'tiborni va tinglash madaniyati boshlang'ich elementlarining shakllanishi.

3. Musiqiy didining shakllanishi, musiqa asarlariga badiiy baho bera olish. Turli guruhlarda musiqa tinglashning nazariy uslubiy vazifalari:

1. Musiqa tinglash orqali bolalarda his-tuyg'ularini rivojlantirish.

2. Boshlang'ich musiqa tinglash tushunchalarini rivojlantirish. Musiqa tinglash alohida metodlar orqali o'tkaziladi.

Musiqa orqali bog'lash		Musiqa jarayonini mustahkamlash
	Musiqa tinglash	
Musiqa orqali kayfiyat oshirish		Musiqiy his-tuyg'ularni rivojlantirish

MTMgacha yoshdagi bolalar tarbiyasida musiqiy tarbiya alohida ahamiyat kasb etib, muntazam ravishda olib boriladigan tarbiya jarayonining bir qismini tashkil etadi. Mazkur qo'llanma MTMgacha ta'lim musassalarida musiqiy tarbiyani amalga oshirish dasturida belgilangan ertalik va bayramlarni nishonlashga qaratilgan tadbir va bayramlarni tashkil qilish jarayoniga qaratilgan.

Musiqa, ayniqsa, milliy musiqa, bola tarbiyasiga benihoya katta ta'sir ko'rsatib, ularda yuqori darajadagi badiiy, estetik zavq va didni shakllantiradi, go'zallikni musiqa orqali idrok etishda yetakchi rol o'ynaydi. Bolalar bog'chasida musiqiy tarbiya quyidagi vazifalarni o'z oldiga qo'yadi:

- musiqa tinglash;
- vokal ijrochilik;
- milliy musiqa asboblari bilan tanishtirish;
- bastakor hayoti va ijodi bilan tanishtirish;
- musiqa turlari bilan tanishtirish;
- ritmik harakat va raqs asoslari bilan tanishtirish;
- bolalarda ijobiy qobiliyatlarni aniqlash va rivojlantirish;
- musiqa vositalari orqali bolalar tarbiyasini tobora shakllantirish;

Musiqqa rahbarlari ushbu vazifalarni amalga oshirar ekanlar, o‘z ish tajribalarida turli faoliyat shakllaridan keng foydalanadilar;– Musiqqa mashg‘ulotlari (vazifa va maqsadiga qarab, turli mavzu va yo‘nalishda bo‘ladi);

- bayram ertaliklari;
- ko‘ngil ochar musiqiy o‘yinlar;
- nafosat soatlari;
- badiiy va adabiy musiqiy kompozitsiyalar;
- musiqiy teatr dramatisatsiyalari;
- yakka hol ish turlari;
- to‘g‘arak ishlari;

Bayram ertaliklariga tayyorgarlik ko‘rilar ekan, avvalambor bu hammaning bayrami ekanligi, bolalar xotirasuda unutilmas iz qoldirilishi, ularga zavq, xursandchilik olib kelishini nazarda tutish zarur. Bu jarayonda barcha teng qatnashishi lozim. Masalan, pedagogik jamoa, ota-onalar va mahalla ahli. MTMgacha ta‘lim muassasasida tashkil qilingan bayram ertaliklari umumxalq bayramlarining bir parchasi bo‘lmog‘i zarur. Musiqani tinglay bilish va undan zavqlana olish ham katta san‘at hisoblanadi. Insonda musiqqa tinglash madaniyati yoshlikdan rivojlana boshlaydi. Bola, musiqqa madaniyati darslarining barcha faoliyatlari jarayonida, musiqani tinglab, uni idrok etadi. Ammo musiqqa darslarining musiqqa tinglash qismi oldida, o‘ziga xos jiddiy vazifalar turadi. Avvalo, shuni eslatish lozimki, insonda kuylash imkoniyatlariga ko‘ra, tinglash imkoniyatlari ancha keng bo‘ladi. Masalan: milliy cholg‘u asboblari ansambli, orkestr, xor, yakka cholg‘u, cholg‘u ijrosidagi asarlarni kuylab emas, balki faqat tinglab idrok etish mumkin. Shuning uchun ham musiqqa tinglash jarayonida tarbiyalanuvchilarning badiiy idroki yaxshi rivojlanib boradi.

Musiqqa madaniyati mashg‘ulotlarida musiqqa tinglash uchun quyidagi talablarga ko‘ra asarlarni tanlash tavsiya etiladi:

- -tarbiyalanuvchilarning idrokiga mos xalq, mumtoz va zamonaviy musiqiy asarlarni tinglash.
- tarbiyalanuvchilarning musiqani idrok etish va musiqiy asarda tasvir etilgan badiiylikni his qilish qobiliyatlarini rivojlantirish.
 - musiqqa haqida boshlang‘ich ma‘lumotlar berish, tinglangan asarlar nomlarini eslash, ularning mazmuni, xarakteri va ifoda vositalarining farqini bilish hamda tinglangan asarga ma‘lum darajada baho bera olish.
 - musiqiy asarlarni ishtiyoq bilan tinglash va eslash, olgan ta‘suratlar haqida o‘ylash va fikr bildirish.
 - musiqqa tinglashda turg‘un diqqat-e‘tiborni va tinglash madaniyatini, boshlang‘ich elementlarni shakllantirish.

Musiqiy didni shakllantirishga oid qiziqarli, mazmunli asarlarni tinglash. Bog‘cha tarbiyalanuvchilarning diqqat-e‘tibori uncha barqaror bo‘lmasligi sababli, ular yorqin yangraydigan kichik hajmdagi musiqiy asarlarni idrok etishga qodir bo‘ladilar. Ular, ayniqsa, kichik hajmdagi qo‘shiqlarni yaxshi idrok etadilar, chunonchi, so‘z va ohang birligi musiqaning mazmunini oson idrok etishga yordam beradi. Shuning uchun musiqqa rahbari qo‘shiq aytganda yoki biror cholg‘u asarini ijro etganda, uning tanish ovozi, sof ohangi, ifodali

ijrosi, mimikasi va ishoralari o'quvchilarni maftun etishi lozim. Shundagina, bolalarda bo'ladigan zavqlanish, ajablanish, quvonish, qayg'urish, o'ylanish kabi holatlarni kuzatish mumkin.

Yangi asar bilan ilk bor tanishtirishda rahbarning qisqa, lo'nda, mazmunli, qiziqarli kirish so'zi, musiqa tinglash jarayonida ham muhim rol o'ynaydi. Musiqiy asarni tinglashdan oldin o'quvchilarga ma'lumot berilsa, ular asarni to'liq idrok etishga harakat qiladilar. Musiqiy asarni ikki-uch mashg'ulot davomida tinglash shart. Chunki, har bir tinglashda bola uchun asarning 9 yangi qirralari namoyon bo'ladi va unga nisbatan qiziqishi va muhabbati ortib boradi. Yildan yilga o'quvchilar o'z yoshiga, bilim va malakalariga muvofiq, musiqiy asarni to'la idrok etishga qodir bo'ladilar. O'quv yili davomida tarbiyalanuvchilar 12–14 ta asar tinglaydilar.

Har bir qo'shiq pedagogik maqsadlarni amalga oshirishni ko'zda tutib tanlanadi. Qo'shiqlarni tanlashda davomiylik, izchillik, ilmiylik va oddiylikdan murakkabga qarab borish tamoyiliga rioya qilinadi. Unda har bir yangi qo'shiq oldingisidan hosil etilgan vokal xor malakalarini mustahkamlaydi va ularni rivojlantiradi. Qo'shiq o'quvchilar ruhiyatiga, badiiy-g'oyaviy mazmuni, yil, chorak mavzulari, yil fasllari, bayramlari, tarbiyalanuvchilari yoshiga mos bo'lishi kerak.

Qo'shiqlarni quyidagi talablarga ko'ra tanlash tavsiya etiladi:

-qo'shiqlarning tarbiyaviy ahamiyati, siyosiy g'oyaviy mazmuni, musiqiy tuzilishi va xarakterining bolalar yoshiga mosligi;

-qo'shiq matnining osonligi, badiiy yuksakligi bolalarning lug'at boyligi va ularning nutqini o'stirish uchun xizmat qilishi;

-qo'shiq ohangi, uning xarakteri, lad va tessiturasini, ovoz diapazoni o'quvchilar yoshiga mos bo'lishi;

-qo'shiqning badiiy xususiyati va ifodaviyligi, bolalar idrokiga mosligi, garmonik tuzilishi va ohangdoshligi;

Cha-man, cha-man o-chi-lar ba-hor cho-g'i gul-lo-la
Gul-ni yax-shi ko'-ra-di kat - ta ki-chik har bo - la
Ket-gan qush - lar u-zoq-dan ya-na biz - ga qay-ta-di
Kur-tak och-gan shox-lar-da say-rab qo'-shiq ay-ta-di.

O'zbek xalq milliy cholg'u asboblari va bolalar cholg'u asboblari tasnifi

Reja:

1. O'zbek cholg'ulari to'g'risida.
2. Bolalar cholg'u asboblari va ularning tahrifi.
3. Milliy cholg'ular guruhlarini tashkil etish.

Musiqashg'ulotlarida bu faoliyat turi eng qiziqarli jarayonlardan biridir. Bu faoliyat bolalarni ijodkorlikka undaydi. Bolalar cholg'u asboblarida jonli tovushli o'yinchoqlar sifatida har bir bolani qiziqtiradi. Chapak va bolalar cholg'u asboblarida ritmik jo'r bo'lish, musiqaning xarakter va obrazlarni chuqurroq his etishda, ularga mos emotsional tuyg'ular hosil qilish, ayniqsa, bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Musiqashg'ulotlarida bolalar cholg'u asboblaridan foydalanish ijobiy natijalar berish bilan birga bolalarning mashg'ulotga intiluvchanligi, qiziqishi va musiqiy o'quvini (xotirasi, ritmni his qilish tuyg'usini, nutqini) o'stiradi. Bu borada ko'plab pedagogik olimlar metodik qo'llanmalar yaratganlar. Ilmiy ishlar va tadqiqotlar olib borganlar. Misol qilib, N.A.Vetluginaning «Musiqiy alifbo», N.G.Kononova «Obucheniye doshkolnikov igr na detskix muzыkalnyx instrumentax» kitoblarini ta'kiblab o'tish mumkin. Undan tashqari Mustaqillikka erishilgandan so'ng o'zbek xalq cholg'ularida ijroga katta e'tibor qaratildi va aynan bolalar yoshiga mos keladigan o'zbek xalq cholg'ulari yasatildi. Bu asboblarning kattalar ijro etadigan asboblardan farqi – bu asboblarning shakl jihatdan kichkina. Bolalarning qo'liga to'g'ri keladi, ya'ni ijro vaqtida bolalarga qiyinchilik tug'dirmaydi. Endi bu asarlarni hayotga tadbiiq etish uchun ma'lum bir o'quv qo'llanma talab etilardi. Bu borada O'zbekiston Davlat Konservatoriyasi professor-rahbari A.Leviyev «O'zbek xalq cholg'ularida ijrochilik» nomli kitobini hayotga tadbiiq etdi. Bu kitobning o'ziga xosligi shundaki, birinchidan, o'zbek kompozitorlarining bolalar uchun yozgan qo'shiqlaridan foydalanilgan. Bu bolalarda tanish bo'lgan qo'shiqlarni cholg'ularda ijro etib kuylashlariga katta turtki bo'ladi. Ikkinchidan, aynan o'zbek xalq kuylaridan namunalar keltirilganligidir. Bu bog'cha bolalarida yoshligidan o'zbek xalq kuylarida mehr-muhabbat hissini, ularga hurmatini uyg'otadi. Bolalar o'zlari o'zbek xalq kuylarini cholg'uda ijro etishsa, anchagacha eslarida qoladi. Uchinchidan, bu cholg'ular tafsifi, uni ijro etish malakalari va ko'nikmalari batafsil yoritib beriladi. Lekin bu kitobning murakkab jihati — bolalarda mashg'uloti jarayonida qo'llash qiyinchilik tug'diradi. Bu masalani bartaraf etish uchun mashg'ulotdan tashqari vaqtda qo'llash kerak. Yod bo'lgan kuy va qo'shiqlarda bayram ertaliklardan va tantanalarda bolalar ijro etishsa o'zlarini kichkina sozandalar deb his qiladilar. Turli tantanalarda ijro etilgan kuy va qo'shiqlar anchagacha xotirada muxrlanib qoladi. Bolalar cholg'u asboblarda jo'r bo'lishda, avval, bolalar chapak chalib, ritmik jo'r bo'ladilar. Musiqashg'ulotlarida bolalar kuy ritmini to'g'ri his etib ijro etishlari uchun, bolalarga stol ustida terib qo'yilgan cholg'u asboblarida chalib, musiqaga jo'r bo'lishi xaqida batafsil so'zlab berishi lozim. So'ng biror cholg'uda kuyni o'zi ijro etib chapak bilan jo'r bo'lishini ko'rsatadi. Keyin barchani kuyga chapak chalib, jo'r bo'lishni taklif etadi va ijro jarayonini diqqat bilan kuzatib, bolalar cholg'u asboblarini tarqatish uchun ilg'or va zehnli bolalardan birini tayinlaydi (birinchi marta ilg'or bolalarni tanlashdan maqsad kuy chiroyli va to'g'ri bo'lib ijro etilsa keyin qolgan bolalar ham o'z tengdoshlari ijro etganlaridek chalishadi). Birinchi ijrodagi yutuq va kamchiliklarni bartaraf qilish uchun yana bir takrorlab chiroyli, to'g'ri ijro

etilishi kerak. So'ngra musiqa raxbari ijro etmagan bolalarga cholg'u asboblari jo'r bo'lishni taklif etadi. Shu tarzda guruhdagi barcha bolalar galma-gal cholg'u asboblari jo'r bo'lishga undab, ularning qiziqishini oshiradi. Cholg'ularda chalishga hamma intiladi, albatta. Shuning uchun berilgan asarni bolalar xato qilmay musiqani his etishga va xotirada saqlashga harakat qiladilar. Keyinchalik ijrochilik turlari murakkablashtiriladi. Ayni shu holda guruhni 2 jamoaga bo'lib, 1-jamoa chapak chalib, 2-jamoa esa ovozda usul berish bilan yoki cholg'u asbobida ham jo'r bo'lishlari mumkin. Bu usulning yana bir foydalitmoni shundaki, bolalarda jamoa bo'lib kuylash malakalarini, ko'povozli kuylashning ilk malakalarini rivojlantiradi. Ijro etishning yana bir turi — bolalar doyrada usulni aniq va tekis chalib turadi. «Bum»ga 1-jamoa bolalari, «bak»ka esa 2-jamoa bolalari jo'r bo'lishadi. Buni iloji bo'lsa magnitofon tasmasiga yoki yozuvga yozib olib bajarisa ham bo'ladi. Shuningdek, kuyni dinamik belgilari va ifoda vositalarini ko'rsatib turish uchun kartochkalardan foydalansa ham bo'ladi. Bunday mashg'ulotlar – qiziqarli o'tadi, bolalar bilim vako'nikmalari mustahkamlanadi va musiqiy qobiliyatlari har tomonlama rivojlanishni ta'minladi. Musiqa mashg'ulotlarida bolalar cholg'u asboblari qo'llashi, tarbiyachidan katta mashuliyat, ijodkorlik va topqirlikni talab etadi. Bolalar musiqa cholg'ulari xarakteristikasi Bolalar musiqiy o'yinchoqlari va musiqiy cholg'ularda tovush hosil bo'lishi va tovush sifatiga ko'ra ma'lum guruhlarga bo'linadi. Bolalar musiqa cholg'ulari asosan ikkita guruhga, ya'ni tovush balandligiga ega bo'lgan (melodik) hamda urib chalinadigan (melodik bulmagan) cholg'ularga bo'linadi.

1. Urib chalinadigan (melodik bo'lmagan) ritmik cholg'ular: doyra, nog'orachalar, kayrok, klaves, bloklar, tamburin, baraban, marakas, uchburchak, rumba, yog'och qoshiqlar, tarelkalar. SHu cholg'ularning bahzilarining tavsifini keltiramiz: Klaves – palisandr daraxtidan tayyorlangan ikkita tayoqcha, bir biriga urib ovoz chiqariladi. Ularni ushlaganda (bosh va ko'rsatkich barmoqlar yordamida) yog'och uchali bush bulishi kerak. Baraban –ikki tarafi teri bilan koplangan temir tsilindr. Tovush yog'och tayoqchalar yordamida markaziga urish orqali hosil kilinadi. Marakas – ikkita plastmass shar, ularning ichida toshchalar harakatlanadi. Bu cholg'uning tovushi og'irroq bo'lgani uchun bolani tez charchatadi. SHuning uchun extiyot bo'lib foydalanish zarur. Qo'lda ushlab, mayin harakat bilan silkitib tovush hosil qilinadi.

Uchburchaklar –chalish paytida osib qo'yiladi yoki chap qo'lda tasmachasidan ushlab turiladi va o'ng qo'lda metall tayoqcha bilan uriladi. Tez tempda

tayoqchani uchburchakning ichki ikki yoniga urib «tremalo» ijro etish mumkin. «Nozik», «yaltiroq», qisqa tovushga ega. Tarelkalar – barabanchaga mustahkamlanadi yoki chap qo'lda ushlab turiladi. Ikkita yog'och tayoqcha bilan barobar yoki alohida-alohida chalish mumkin. 2. Melodik cholg'ular: tovush balandligiga ega bo'lgan metallofon, ksilofon, metallofon va ksilofon alg't (S1-S2), metallofon va ksilofon soprano (S2-S3), qo'ng'iroqchalardan iborat: Bu cholg'ularning asosiy sozlanish tonalligi – Do major. Almashtiriladigan plastinkalar yaqin tonalliklarda ijro etish imkoniyatini beradi.

Eng pastki tovush doimo tonika bo‘ladi. Ijro paytida cholg‘ular o‘quvchining bel qismi balandligida bo‘lishi lozim. Tayoqchalarni bosh va ko‘rsatkich barmoqlar orasida yengil ushlash kerak. Bunda qo‘llar tirsakdan bilaklargacha erkin holatda bo‘lishiga e‘tibor tortiladi. Avval bolalarga tovushni ikki qo‘l bilan hosil qilish taklif qilinadi. Bunda ikkala qo‘lning balandligi bir xil bo‘lishi lozim.

Har bir cholg‘uning o‘z tayoqchalari bor:

-ksilofonda – qattiq probkali tayoqchalar bilan chalinadi.

-metallofonda rezina tayoqchalar bilan ijro etiladi.

-ko‘ng‘iroqchalarda –yog‘och tayoqchalar bilan ijro etiladi.

Bulardan tashqari cholg‘ularning boshqa turlari ham mavjud. Tovushsiz cholg‘ular. Bularga musiqiy cholg‘ularni ifodalaydigan o‘yinchoqlar kiradi. Masalan, tovushsiz fortepiano, royal va boshqalar. Bular bolalarga o‘yinni qiziqtirish uchun xizmat qiladi. Musiqiy o‘yinlar esa ijodiy va musiqiy eshituvni rivojlantiradi. Tovush balandligi aniq bo‘lmagan cholg‘ular – baraban, shaqildoq, uchburchak, nog‘ora, safoyl, quticha, kastaneta. Faqat bir tovushni beruvchi o‘yinchoq —cholg‘ular. (bular ritmni chalish uchun qulay bo‘ladi) – surnaycha, nay, rojki, sverelig va boshqalar. Ma‘lum bir kuynigina ijro eta oladigan cholg‘u o‘yinchoqlar. Masalan musiqiy shkatulka, musiqiy quticha. Bularni chalish mexanik tus oladi. Xromatik va diatonik tovushqatorli o‘yinchoq-cholg‘ular – metallofon, pianino, royal, klarnet, saksofon, lab garmoni, bayan va boshqalar. Urma zarbli cholg‘ular. Yog‘och qoshiqlar. Bu cholg‘u bolalar bog‘chalarining ansambllarida, musiqa mashg‘ulotlarida va bayram tantanalarida ijro etiladi. Bu cholg‘u bolalarning ritmik hissini rivojlantiradi. Uchburchak – ansambl, orkestr va qo‘shiqalarda jo‘r bo‘ladi. Tovush asbobga yengil urilishi bilan hosil bo‘ladi. Musiqiy bolg‘acha – ikki tomonlama plasmassadan yasalgan bolg‘asimon cholg‘u. Bolg‘a dasta va havo to‘ldirilgan tovush chiqaradigan asosdan tashkil topgan. Bu o‘yinchoq – cholg‘u kichik guruh bolalarida kata qiziqish uyg‘otadi. Undan tashqari o‘rta guruh bolalarida ritmni his qilishga o‘rgatadi. Qo‘ng‘iroqlar. Bu cholg‘ular shakl jihatidan kata-kichik bo‘ladi. Bu bolalarda musiqiy eshituv qobiliyatini rivojlantiradi. Turli shakldagilari turli balandlikka egadir. Masalan kattaligi jihatidan turli bo‘lgan uchta qo‘ng‘iroqlarni qo‘llashdan maqsad bolalar tovushlarni yuqori va pastlarini farqlay oladilar. Orkestrlarda katta qo‘ng‘iroqlar mavjud. Bu ayrim kuylarda pastki tovushni alohida ijro etish uchun belgilangan. Metallofon. Bu asbob yog‘och tayoqchalar va tayoqchalarga ulargan metal plastinkalardan iborat Musiqiy zina – yetti bosqichdan tashkil topgan tovushqatorni eslatadigan zina. Zinaning asosi yog‘och yoki metall. Bu cholg‘u ikkita tayoqcha bilan ijro etiladi. Bu bolalarda notalarning joylashuvi va yuqoriga yo‘nalishini ko‘rsatib beradi. Bu cholg‘uda ijro etish katta va MTMga tayyorlov guruhbolalariga mo‘ljallangan. Urma klavishli cholg‘ular. Pianino, royalg‘. Bu cholg‘ular katta va MTMga tayyorlov guruhbolalariga mo‘ljallangan. Bu asboblarni mashg‘ulot davomida va mashg‘ulotdan tashqari vaqtda ham foydalanish mumkin. Mashg‘ulot davomida musiqiy didaktik o‘yinlar jarayonida tadbiiq etilsa, bolaning mashg‘ulotga qiziqishi oshadi.

Damli cholg'ular Damli cholg'ularga klarnet, saksofon kabilar kiradi. Ularda ijro etishni individual tarzda o'zlashtiriladi. Damli garmonika. Bu asbobda tovush hosil qilish uchun puflab klavishlarini bosish bilan chalinadi. Asbob 6-7 yoshli bolalarga mo'ljallangan. Triola asbobi. Rang-barang klavishlarga ega bo'lgan bolalar musiqa cholg'usi. Bu asbobda puflash bilan birga klavishlarini bosib tovush chiqariladi. Bu asbob yoqimliliigi bilan boshqa asboblardan farq qiladi. Doyrada ijro etishdagi holat. Doyrada belni bukchaytirmasdan, o'tirib, kiflarni erkin, boshni to'g'ri tutib, tirsaklar tanadan sal nariroqda ushlagan holda chalinadi. Doyra ikki qo'l bilan, notani ko'rib turish uchun qo'llarni tanadan sal chaproqqa qayirib ushlab chalinadi. O'ng qo'l: bosh barmoq doyra gardishini tashqi tomoniga, qolgan panjalari esa doyraning pardasi (membranasi)ga zarb urish uchun erkin holatda ushlanadi.

Chap qo'l: bosh barmoq gardishni ichki tomonida turadi, qolgan barmoqbar esa tovush chiqarish uchun xizmat qiladi. Doyraning vazni asosan chap qo'lga tushadi. Doyra chalish usullari Doyra muayyan bir tovush baland-pastligiga ega bo'lgan urma cholg'u asbobi guruhiga kiradi. Doyra turli-tuman ritmik va dinamik imkoniyatlarga ega bo'lib, doyrachi ikki qo'l va barcha barmoqlarning zarblaridan faydalanadi. Kichik nog'oralar kichik nog'oralar ma'lum bir sozda sozlanmaydi, lekin uni olovda yoki elektr isitgich oldida qizdirilganda tovushning jarangdorligi kuchayadi. Ikkala kichik ko'zalar sozi bir-biriga nisbatan taxminan kvartaga tushadi. Bu asboblarga yog'och tayoqcha bilan urib tovush chiqariladi. Nog'oraning birmuncha chuqqurroq tovushi o'ziga xos tus bilan ajralib turadi. Nog'ora partiyasini yozish uchun bitta chiziqdan foydalanadi. Nota cho'zimlari chiziqning ustiga yoki ostiga yoziladi. Chiziqning ostiga yozilgan notalar pastroq sozdagi ko'zachaga uriladi, ustiga yozilgani esa yuqori sozdagi ko'zachaga uriladi.

Safoyil – jarangdor cholg'u bo'lib, 2 ta yog'och dastachalarga mahkamlangan, 2 ta katta buralgan xalqalardan iborat. Har bir katta xalqaga 15 tadan kichik xalqachalar o'tkazilgan. Bu xalqachalarning jaranggi o'ng yetkaga urib yoki havoda tez-tez harakat bilan oldinga silkitishdan kelib chiqadi. Safoyil partiyasi bitta nota chizig'ida yoziladi. Qutichalar qattiq daraxt turidan yasilib, har xil yiriklikda bo'lishi mumkin va unga yog'och cho'plar bilan urib chalinadi. Qutichani chap qo'lida ushlab, o'ng qo'l bilan yog'och cho'plarini qutichaning o'rta qismiga o'rib chalinadi. Ba'zan bir juft yog'och cho'p bilan ham ijro etiladi. Bunda quticha stul ustiga qo'yib chalinadi. Kichik guruhlarda cholg'ularni ijro etishga o'rgatishmalakalari Musiqa cholg'ularida ijro etishga o'rgatish kichik yoshdan boshlanadi (2-3 yosh). Bolalar musiqa cholg'ularining tovush balandligini farqlay olishga erishish kerak. SHiqildoq va bubenlarni farqlashi kerak. Bolalar bilan ishlash jarayonida musiqiy o'yinchoqlardan foydalaniladi. Masalan surnaycha va boshqa o'yinchoqlar asboblarga nisbatan qiziqish uyg'otadi. Bolalar bilan turli didaktik o'yinlarda cholg'ularni qo'llash mumkin. Masalan, urma zarbli cholg'ular bolalarda katta qiziqish uyg'otadi. Bolalarda ritmni his qilish tuyg'usini rivojlantirish aynan shu yoshdan boshlash kerak. Turli zarbli urma cholg'u o'yinchoqlardan foydalanib, ritmning aniqijrosiga erishish maqsadga muvofiqdir. O'rta yoshda ijro etish o'rta guruh

bolalarida ijro etishga zarbli cholg'ularga yana bir yangi cholg'u qo'shiladi. Bu metallofondada ijro. Bu cholg'uda bolalarning hissi, xotirasi va eshitish qobiliyati rivojlanadi. Bolalarga cholg'uni musiqa mashg'uloti davomida tanishtirish kerak. Lekin unda ijro etish va ma'lum bir kuyni o'rgatish esa mashg'ulotdan tashqari o'tkaziladi. Metallofondada ijro etishga o'rgatishdan oldin uning tayoqchasini to'g'ri ushlashga, u bilan to'g'ri foydalanish, tovush chiqarish ustida ishlash kerak. Masalan, tayoqchani qo'lini qattiq zo'riqtirib va qisib ushlasa talab etiladigan tovush chiqmaydi. Biror bola ijro etishga taklif etiladi. Uni bolalar kuzatib turishadi. Bola qo'lidagi tayoqchani qisib ushlayotganini musiqa rahbari tushuntirib beradi. Katta guruh katta guruh bolalariga ijro etishni o'rgatar ekanmiz ular oldiga yanada murakkabroq masalani qo'yamiz. Ularga tanish bo'lgan qo'shiqlarni va kuylarni yakka va orkestrda ijro etishga o'rgatamiz. Bu davrda bolalar musiqa asboblarning barchasini qo'llasak bo'ladi. Aynan shu davrda bolalarga ijodkorlik malakalarini ham shakllantirish mumkin, chunki bolalar cholg' u asbob haqida yetarli darajada malaka va ko'nikmalarga ega. Ular faqat ritm yoki jamoa bo'lib bir notani ijro etardilar. Endi bu davrda har bir cholg'uning individual partiyasini ijro etishlari talab qilinadi. Bu bolalarda o'zlarini partiyalarini ijro etish bilan bir qatorda yonidagi o'rtog'ini ham ijrosini tinglay olish maqsadda tutiladi.

MTMga tayyorlov guruhi MTMgacha tayyorlov guruhi bolalari ijrosiga alohida e'tibor beriladi. Bu davrga kelib bolalar cholg'u asboblari bilan batafsil tanishadilar. Uning imkoniyatlarini to'liq o'rganib chiqadilar. Bolalar nafaqat musiqa rahbari, balki o'zlari musiqiy ansambl tuza oladilar. Bu davrda ijroga har bir mashg'ulotda 5-10 daqiqa sarflash kerak. Bu jarayon tizimiylikni va izchillikni talab qiladi. Qo'lanilayotgan asarlar murakkablashib boradi.

O'rgatish vazifalari.

MTMgacha yoshdagi bolalar tarbiya dasturiga ko'ra cholg'ularda ijrochilikka o'rgatish ishlarini katta, o'rta va MTMgacha tayyorlov guruhlarida olib borish ko'zda tutiladi. Dastur mazmuniga ko'ra quyidagi vazifalar belgilangan:

1. Bolalarda kattalar ijro etgan asarlarni idrok etishi;
2. Bolalarda cholg'u malakalarini oshirish. Bolalar quyidagilarni bilishlari lozim.

1. Cholg'ular nom iva ularning ko'rinishlari.
2. Cholg'ularning jaranglash xarakteri.
3. Cholg'ulardan foydalanish yo'llari.
4. Turli cholg'ularda baland va past joylashuvi.
5. Notalar nomlarini va ularni asboblarda joylashuvini.

Bolalar quyidagilarni o'rganishlari lozim:

- a) Turli cholg'u asboblarda ijro etishning oddiy usullarini;
- b) Puflab chalinadigan asboblarda nafasni to'g'ri sarflash;
- v) Uchburchak va tarelkalar (shu jumladan barcha urma -zarbli cholg'ular)ni chalganda tovushni pasaytira olish;

g) Ansamblni his qilish, ansambl tempiga e'tibor berish va shu tempda ijro eta olish;

d) Ritmik va melodik mashqlarni erkin ijro etish va improvizatsiya qila olish. Bolalarga cholg'u asboblarida ijro etishga o'rgatishda bir qancha bosqichlardan olib boriladi. Bulardan: 1) cholg'u asbobini tashki ko'rinishi bilan tanishtirish; 2) bir necha mashg'ulotlar davomida ijro asari bolalarga tanishtiriladi; 3) cholg'u guruhlariga bo'lib o'rgatiladi; 4) umumiy mashg'ulotlarda boshqa cholg'ular bilan tanishtiriladi. 5) urib chalinadigan cholg'ularga kamroq mehnat talab etiladi. SHuning uchun 1-mashg'ulotda 2-3 ta cholg'u asbobini tanishtirish kerak. Bolalar cholg'ularida ijroga o'rgatish metodlari Asboblar turli guruhlariga bo'linganligi uchun ularning har biriga individual yondoshmoq lozimdir. Musiqa cholg'ularida ijro etish metodikasida puxta o'ylab chiqilgan dastur asosida olib boriladi. Ulardan:

-asarning ifodali ijrosi, ijro usullarini ko'rsatish va tushuntirish;

-bolalarga asboblarni mustaqil ushlab ko'rish, uni ko'zdan kechirishga berish;

-ular oldiga murakkab bo'lmagan ijro vazifalarini ko'yish;

Bu metodlarni uyg'unlikda qo'llash maqsadga muvofiqdir.

Asarga qo'yilaligan talablar.

1. Bolalar yoshiga va bilim darajasiga mosligi.

2. Badiiy va tasavvurga boyligi.

3. Tarbiyaviy ahamiyatga egaligi.

4. Ijroning qulayligi, yengilligi va ravonligi.

5. Ritm jihatdan aniqligi.

Endi 2ta asarni ijrometodini ko'rib chiqamiz.

1. N.Norxo'jaevning «Navro'zim – sho'x sozim»

2. O'zbek xalq kuyi «Yallama-yorim»

«Navro'zim – sho'x sozim»

X.Raxmat she'ri N.Norxo'jayev musiqasi

Asar qo'shiq bo'lib, katta guruhbolalariga mo'ljallangan.

Asarda barcha asboblar (rubob, soz, tanbur, qonun, doyra, nog'ora, safoyl, quticha) ishtirok etadi.

1. Asarning kirish qismini fortepiano jo'rligida doyrava nog'ora ijro etishadi. Qolgan asboblar ijro etishmaydi. Bunda bolalarga o'zlari ijro etgunlariga qadar do'stlarini ijrosini diqqat bilan tinglashga undaydi.

2. Asosiy qismda barcha cholg'ular o'z partiyalarini ijro etishadi. Bu jarayonda bolalarda birga boshlashni va tempdan oldin shoshib yoqi orqaga cho'zib qolishni bartaraf etishga qaratilshgan, ya'ni bolalar o'zlari ijro etatgan asbobdan tashqari yonida turgan o'rtog'ining chalishini eshita olishi va kamchiliklarini ayta olishga erishish kerak.

3. Asarda berilgan uzun va qisqa cho'zimli notalarni tekis ijro etishlari.

4. Bu asarda safoyl va quticha fundament, ya'ni asos vazifasini bajaradi.

5. Asar qo'shiq bo'lganligi uchun guruhning bir qism bolalari cholg'ularda ijro etishsa, bir qismi esa ko'ylashlari mumkin. Bu qo'shiq bayram

tadbirlari repertuaridan keng joy olishi mumkin. «Yallama yorim»(O‘zbek xalq kuyi) Kuy MTMga tayyorlov guruhi bolalari ijrosiga mo‘ljallangan. Asarni faktura jihatdan murakkabligi uchun 4-5 mashg‘ulot darayonida o‘rganiladi. Asarni o‘rganish jarayonida musiqa rahbari asboblarni guruhlarini mashg‘ulotdan tashqarii yig‘ib tayyorlashi kerak, chunki mashg‘ulot davomida bolalar bilan ijro ustida ishlasa qolganlari zerikadi va kutishdan charchashadi. Bu o‘rganish jarayonini va bolalar qiziqishini sustlashtiradi. Asarni o‘rganishda mashg‘ulotlarni aniqvazifalarga yo‘naltirib o‘tiladi:

1-mashg‘ulot. Musiqa rahbari asarni ifodali va qiziqarli qilib ijro etadi. Musiqa rahbari bolalardan: «Bu asarni ijro etishda qanday asboblardan foydalansa bo‘ladi yoki «Bu asar qanday janrga mansub?» - degan savolni o‘rtaga tashlaydi. Bu bolalarda raqs janri haqida ham ma‘lumotga ega bo‘lishlari mumkin. 2-mashg‘ulot. Musiqani yana bir bor ijro etgandan keyin baxs boshlanadi. Bolalar o‘z tasavvurlari va fikrlash qobiliyatlaridan va dunyoqarashlaridan kelib chiqib turli javoblarni berishlari mumkin. Shunda musiqa rahbari bolalar fikrini jamlab yakuniy bir fikrga, ya’ni bu «xalq» kuyi ekanligiga keltiradi. 3-mashg‘ulot. Musiqa rahbari fortepiano jo‘rligida doyrada ijro etishga harakat qiladi. Unda usul hissi kuchli bo‘lgan bolani ijroga taklif qiladi. Asar 2-3 marta ijro etilgandan keyin bolalar xotirasida qoladi. Kuyni ovozda taxminiy ijro eta olganlaridan keyin qolgan zarbli urma cholg‘ularni ijroga qo‘shsa bo‘ladi. 4-mashg‘ulot. Mashg‘ulotdan oldin asboblarni sozlab bolalarga o‘rgatish kerak. Chunki bolalar hayajonlanib, ijro etishlari qiyinlashadi. 2-3 marta orkestr cholg‘ulari (rubob, soz tanbir, dutor, tanbur, qonun) birgalikda ijro etishlari yaxshilangandan keyingina urma zarbli cholg‘ularni birlashtirsa bo‘ladi. Mashg‘ulot davomida yaxshi ijro etishganidan so‘ng biror bir cholg‘uga boshqa bolalarni ishtirok ettirsa bo‘ladi. Chunki har bir bola ijro etib ko‘rishga o‘zini orkestr cholg‘uchisi sifatida ko‘rishni xoxlaydi. 5-mashg‘ulot. Orkestr jo‘rligida qolgan bolalarga raqs elementlarini o‘rgatilsa, ular raqsga tushishadi, ya’ni bayram tadbirida bir guruh bolalar ijro etishsa, ikkinchi guruhbolalari raqsga tushishadi. Bunda bolalar bayram vaqtida zerikishni his qilishmaydi va hammalari ishtirok etadilar. Xulosa qilib aytganda, bolalar cholg‘ularida ijro etishga o‘rgatish va uni hayoti davomida qo‘llash bolalarga katta zavq ulashadi. Ular o‘zlarini sozanda sifatida ko‘radilar.

Musiqa mashg‘ulotlarida bolalarga musiqalar xarakteriga xos harakatlar, o‘zbek xalq raqs elementlari va ritmik harakatlar ustida ishlash

Reja:

1. *Musiqada ritmik harakatlar.*
2. *O‘zbek xalq raqslari.*
3. *Ritmik harakatlar ustida ishlash.*

Istiqlol sharofati bilan O‘zbekiston Respublikasida keyingi yillarda katta o‘zgarishlar ro‘y berdi. Jumladan, MTMgacha tarbiya muassasalari uchun «Tayanch dastur», «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonun, «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» va Davlat ta’lim standartlari joriy etildi. Ushbu qohun va dasturlarning asosiy maqsadi yosh avlodni har tomonlama rivojlanishga ularni aqlan yetuk, jismonan baquvvat, ma’naviy pok qilib tarbiyalab, voyaga yetkazishdan iborat.

Ritmikaning asoschisi shvetsariyalik olim musiqashunos kompozitor E.Jak-Dolkros shunday degan edi: «Ritm harakatlar asosida yashamoq kerak». Musiqiy o‘yin va mashg‘ulotlar bolalarning uch yoshdan yetti yoshgacha tavsiya etiladi. Ritmik harakatlar bolalar bog‘chasida boshlang‘ich guruhlarda va musiqa MTMlarida, uy sharoitida yanada chuqurroq o‘rganilishi mumkin.

O‘quvchilarning aqliy, nafosat va jismoniy rivojida raqs, musiqali o‘yinlar va musiqaga mos harakatlar bajarish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda musiqa madaniyati darslarida, musiqaga mos harakatlar bajarish quyidagi vazifalardan iborat:

-o‘quvchilarning musiqiy uquvi, ayniqsa, xotirasi, ritm tuyg‘usi musiqaga mos harakatlar yordamida yaxshi rivojlanadi. Har qanday harakat turi musiqiy asarning sur‘ati va ritmi ostida bajariladi, harakat bilan bog‘liq bo‘lgan musiqiy ohanglar bola xotirasida turg‘un saqlanadi;

-raqs va musiqiy harakatlar bolada harakatchanlik, chaqqonlikni rivojlantirib, qomatining to‘g‘ri o‘shishiga va badanini chiniqtirishga katta yordam beradi;

-musiqiy asarlar o‘quvchilarda turlicha emotsional hislar uyg‘otib, turlicha kayfiyatlar hosil etib, ularning ongida o‘ziga xos obrazlar yaratadiki, bolalar asar mazmunini turli harakatlar va ishoralar bilan ifodalashga harakat qiladilar.

Demak, musiqaga mos harakatlar o‘quvchilarning aqliy va nafosat qobilyatini rivojlantirish bilan birgalikda irodasini ham rivojlantiradi.

Musiqiy asarlardan marsh, raqs va o‘yinlar o‘quvchilarga tez ta’sir etadi, shuning uchun ham quvnoq raqs, qiziqarli musiqali o‘yinlar har bir bolaning e’tiborini o‘ziga tortadi.

Ritmika bolalarda musiqiy harakatlarni, estetik tarbiyani oshirishda katta ro‘l o‘ynaydi. Bog‘cha yoshidagi bolalar ilk yoshdan boshlab sakraydi, o‘ynaydi, lekin bu bolaning ritmik harakatlandi, degani emas. Bu davrda bolalar musiqa ostida emotsional harakatlanadi, eshitish qobiliyati o‘sadi. Musiqa ostida harakatlanib, tarbiyachilar bilan birgalikda kichik-kichik qo‘shiqlar ham kuylanadi.

Harakat turlari uchga bo‘linadi.

1. Asosiy harakatlar: yurish, yugurish, sakrash.

2. Gimnastik harakatlar: predmetlar bilan, ya’ni lenta, obruch, bayroqchalar va koptok bilan.

3. Raqs harakatlari: musiqa ostida ritmik harakatlar haqida nazariy bilimga ega bo‘lish mumkin.

MTMda va bog‘chada o‘tkaziladigan har bir ertalikni, turli tadbirlarni musiqasiz tasavvur etib bo‘lmaydi. Jumladan, musiqali ritmik harakatlarning

ham o‘z o‘rni bor. Bunda bola ritmni his qiladi, qomatleri chiroyli bo‘lib, to‘g‘ri yurushni, musiqa ostida harakat qilishni o‘rganib boradilar. Hozirgi milliy qadriyatlarimiz, urf-odatlarimiz, o‘zbekchiligimiz o‘z o‘rnini topayotgan bir vaqtda bolalarga o‘zbek milliy musiqasi, qo‘shiqleri, ritm harakatlarini o‘rgatish juda muhimdir.

Chamanda gul. (O‘zbek xalq kuyi)

Tez sur’atda katta guruh uchun

Bu raqsda to‘rtta yoki oltita qiz ishtirok etadi. Asosiy harakat sakrama, qo‘llar yuqorida «Shamol» harakati bilan ikki qator bo‘lib, ikki tomondan chiqadilar.

1-4-taklar:

1-harakat: ikki tomondan chiqishib, doira hosil qiladilar. Qizlar navbatma-navbat o‘tirib bir-birlarining atroflarida aylanadilar.

5-8-taklar:

2-harakat: qizlar doira bo‘lib yurib, birinchi qatorga saflanadilar. Qizlar o‘z joylarida turib, 4 tomonga, pastga qarsak chalib, so‘ng qo‘llarini yuqoriga ko‘taradilar. Bu harakatlar o‘ng va chap tomonga bajariladi.

9-12- taklar:

3-harakat: 1,3,5-qizlar qo‘llarini «chiroqcha» qilib, oldinga chiqadilar vayana o‘z joylariga qaytadilar. Bu harakatlar 2,4,6-qizlarda takrorlanadi.

1-4-taklar:

4-harakat: qizlar 3 kishidan bo‘lib, qo‘l ushlab aylanadilar. Qizlar doira bo‘ylab yurib, bir qatorga saflanib, salom berib, chiqib ketadilar.

Do‘loncha. (O‘zbek xalq kuyi)

Katta va tayyorlov guruhlari uchun

O‘rtacha tez

1- holat: bosh uchun.

Oyoqlar yelka kengligida, qo‘llar belda, bosh o‘ng va chap tomonga i martadan aylantiriladi.

2- holat: yelka uchun. Oyoqlar yelka kengligida, qo‘llar yelkada. Avval o‘ng, so‘ngra chap yelka oldinga va orqaga to‘rt marta aylantiriladi.

3- holat: qo‘l uchun.

4 marta «koptokni yuqoriga ot» harakati bajariladi.

4- holat: bel uchun.

Oyoqlar yelka kengligida, qo‘llar belda, 1 deganda, oldinga egiladilar, 2 deganda, dastlabki holat, 3 deganda, orqaga egilib, 4 deganda, dastlabki holatga keladilar (4 marta).

5- holat: tizza uchun.

O‘ng qo‘l tirsagi chap oyoq tizzasiga, chap qo‘l tirsagi, o‘ng oyoq tizzasi tekkiziladi.

6- holat: oyoq uchun.

Qo‘llar belda, oyoqlar juft holatda ikki marta sakrab, 3-4 hisobida o‘ng va chap oyoq birin-ketin oldga va orqaga harakatlanadi.

7- holat: nafas uchun.

Qo‘llar orqadan yuqoriga ko‘tarilib, oldga tushuriladi va yengil nafas olinadi.

Qashqarcha. (O‘zbek xalq kuyi)

Tayyorlov guruhi uchun

O‘rtacha tez

1- holat: bosh uchun.

Oyoqlar yelka kengligida, qo‘llar belda, bosh o‘ng, chap, yuqori va pastga qaratiladi.

2- holat: yelka uchun:

Oyoqlar yelka kengligida, qo‘llar pastda, yelkalar ikki marta o‘ng, ikki marta chap tomonga aylantiriladi.

3- holat: qo‘l uchun.

Oyoqlar yelka kengligida, qo‘llar oldinda, yuqoriga, o‘ngga birin-ketin harakatlantiriladi, song dastlabki holat.

4- holat: bel uchun.

Qo‘llar belda, oyoqlar yelka kengligida, ong va chap tomonga ikki martadan egiladilar.

5- holat: tizza uchun.

Oyoqlar yelka kengligida, qo‘llar tizzada, yarim egilish — o‘ng va chap tomonga egiladilar.

6- holat: oyoq uchun.

Qo‘llar belda, oyoqlarni navbat bilan oldinga, yonga, orqaga uzatib, dastlabki holatga keladilar.

7- holat: nafas uchun.

Qo‘llar yarim egilgan holda, pastdan yuqoriga ko‘tariladi.

Olmani otdim. (O‘zbek xalq kuyi)

Tayyorlov guruhi uchun

O‘rtacha tez

Tayyorlov guruhi uchun

1- holat: bosh uchun.

Oyoqlar yelka kengligida, qo‘llar yonga uzatilib, bosh muqom qilib uchiriladi.

2- holat: yelka uchun.

Oyoqlar yelka kengligida, qo‘llar belda yelka uchiriladi.

3- holat: qo‘l uchun.

Qo‘llar navbatma-navbat pastdan yuqoriga ko‘tarilib, so‘ng pastga tushiriladi.

4- holat: bel uchun.

Oyoqlar yelka kengligida, qo‘llar belda, o‘ng va chap tomonga belni ikki marta aylantiriladi.

5- holat: tizza uchun.

Qo‘llar pastdan «shamol qilib», o‘tirib turiladi. (4 marta)

6- holat: oyoq uchun.

4 qadam oldinga, 4 qadam orqaga yuriladi.

7- holat: yarim egilib, qo'llarni avval o'ng tomonga silkitib, keyin chap tomonga silkitiladi va qomat rostlanadi (4 marta).

8- holat: nafas uchun.

Qo'llar yondan yuqoriga ko'tarilib, oldinga yengil tashlanadi.

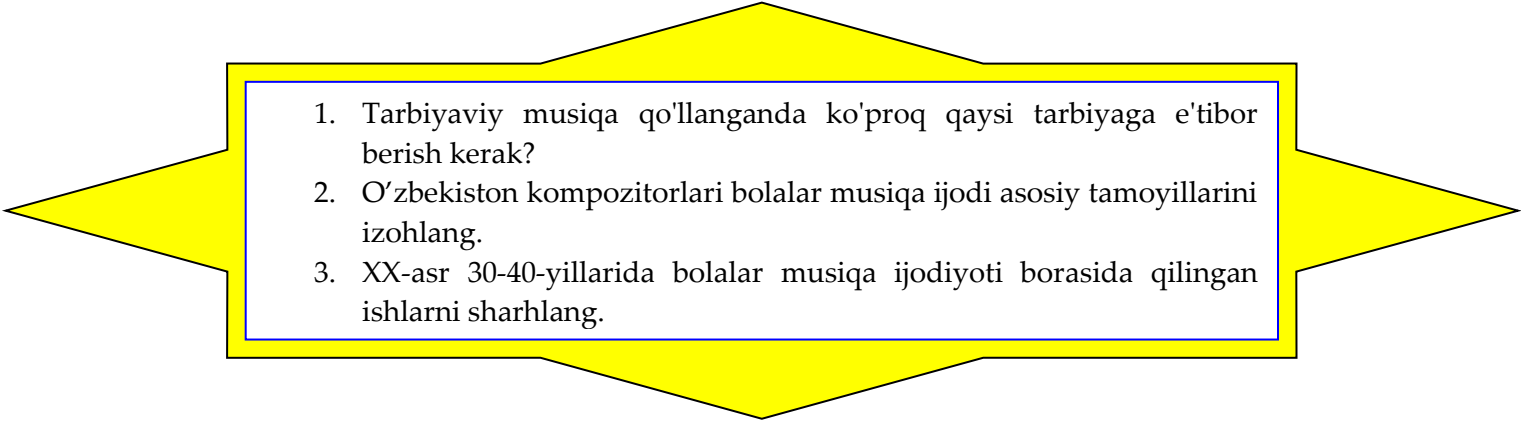
TARQATMA MATERIALLAR

1. Oilada va bog'chada ashula aytishning asosiy vazifalari nimadan iborat?
2. Oilada musiqa savodini olib borishda tarbiyaning o'rni qanday?
3. Oilada va bolalar bog'chasida musiqa savodining o'rni va ahamiyati qanday?

1. Musiqa mashg'ulotining ish rejasi bolalar hayotida qanday roli bor?
2. Bolalar ijodida musiqa faoliyatining vazifasi qanday?
3. Mashg'ulotning shakllanish turlari qanday?

1. Ashula aytishda qanday nafas olinadi va nafas chiqariladi?
2. Nafas olish va nafas chiqarishning inson organizimidagi o'rni va ahamiyati qanday?
3. Musiqa mashg'ulotlarining ish rejasini tartib bilan ko'rsatib bering ?

1. Bolalar bog'chasida qanday musiqaviy o'yin turlaridan foydalaniladi?
2. Musiqa ostida o'tiladigan jismoniy tarbiyaning qanday turlarmi bilasiz?
3. MTM da ta'lim-tarbiya berishda tarbiyaning musiqiy faoliyati qanday?

-
1. Tarbiyaviy musiqa qo'llanganda ko'proq qaysi tarbiyaga e'tibor berish kerak?
 2. O'zbekiston kompozitorlari bolalar musiqa ijodi asosiy tamoyillarini izohlang.
 3. XX-asr 30-40-yillarida bolalar musiqa ijodiyoti borasida qilingan ishlarni sharhlang.

MTMgacha ta'lim muassasalaridagi ta'lim-tarbiyada ota-onalar bilan hamkorlik

1. *MTMda ota-onalar bilan hamkorlik faoliyati.*
2. *Oilada va bolalar bog'chasida olib boriladigan musiqaviy faoliyatni tashkil etish vazifalari*
3. *Bayram ertaliklarini tashkil etish.*

Bolalar musiqasi ularning dunyoviy his-tuyg'usidir. Dunyo eshigini ochish uchun uning iste'dodini rivojlantirish kerak. Buning uchun: 1. Birinchi navbatda musiqaviy nutqini o'stirish. 2. Hissiyotini o'stirish lozim. «Aks holda, musiqa tarbiyaviy vazifani bajarmaydi» N.A.Vetlugina. Musiqiy tarbiya kattalar va bolalar o'rtasidagi eng chiroyli, yoqimli, qulay muloqotdir. Har bir inson ham bolalar dunyosi bilan doimo hamnafas yashay olmaydi, bu imkoniyat faqat tarbiyachilardagina mavjuddir. Tarbiyachilar bolalar bilan birga orzu qilib, ertaklar olamiga, musiqa dunyosiga kirib boradilar, ular bilan birgalikda o'ynab, rasm chizib, ijod qiladilar. Bolalar o'z tarbiyachisiga ishonib, ularni do'st ko'rib, ularga orzulari, his tuyg'ulari, sirlari haqida gapirib berishadi. Bolalar bog'chasida musiqaviy faoliyatni amalga oshirishda barcha tarbiya o'zaro

bog‘lab olib boriladi. Bolalar yoshiga xos musiqa asarlari kichkintoylarga unutilmas ta’surot qoldiradi. Musiqaviy faoliyat bilan o‘yinlarni qo‘shib olib borilsa bolalarning obrazli fikrlashi va obrazli xotirlash harakat, malaka ko‘nikmalarini yaxshi rivojlantiradi. Bu har ikkala psixologik-parallel rivojlanish uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Bolalarning o‘yin dunyosi xilma-xildir. O‘yin bobida ular ijodkordir. Ammo musiqaviy faoliyatning o‘yin bilan birga bog‘lab olib borish ancha qiyinchilik tug‘diradi. Bunda tarbiyachi dasturga tayangan bolalarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda, ish ko‘rishi lozim. Bola musiqa va o‘yin jarayonida o‘zining ehtiyoj va qiziqishlarini aks ettiradi. Oilada va bolalar bog‘chasida olib boriladigan musiqaviy faoliyatni tashkil etish vazifalari quydagilardan iborat:

1. Bolalarning musiqa qiziqishini oshirish va uni sevimli qilish.
2. Musiqa asarlari bilan tanishtirish jarayonida bolalarda emotsional his-tuyg‘ular hosil qilish yoli bilan ularning musiqa haqidagi tasavvurini boyitib borish.

3. Bolalarni oddiy musiqa tushunchalari bilan tanishtirish, tinglash, ashula aytish, musiqa bilan harakat qilish, raqsga tushish va bolalarda oddiy musiqa asboblari kuy chalish ko‘nikmalarini hosil qilish va ijodiy qobiliyatlarini o‘stirib borish. Bolalarning yoshi va xususiyatlarini hisobga olgan holda, oila tarbiyachisi xonani jihozlar bilan to‘g‘ri ta’minlashi lozim. Albatta xonada musiqaviy asboblari, turli xildagi musiqaviy adabiyotlar bo‘lishi kerak, chunki bola har bir musiqa asbobining tarixi, uning kelib chiqishi hamda adabiyotdagi tovushlarning yo‘nalishlarini bilishi kerak. Oilada musiqaviy faoliyatni tashkil etishda musiqaviy repertuarlar tanlashi, xalq o‘yinlaridan o‘rinli foydalanish katta ahamiyatga ega. Xalq o‘yinlari oila hayotida eng muhim va tarkibiy qismiga aylangan bo‘lib, tantanavorlik, xursandlik va shodlik holatini vujudga keltiradi. Bolalarni badiiy didini tarbiyalaydi. Oilada tashkil etilgan bayram ertaklari umumxalq bayramlarining bir parchasi bo‘lishi kerak. Bunda bolalarning yoshi va rivojlanish xususiyatlarini hisobga olgan holda xalq o‘yinlaridan foydalanamiz Musiqa inson ruhiyatiga ta’sir qilishining tugallanmas imkoniyatlari haqida qadimdan musiqashunoslar, mutafakkirlar va olimlar diqqatini o‘ziga tortgan. Faylasuflar, psixologlar, pedagoglar va jamoat arboblari san’atlar ichida musiqa san’atining insonni shaxs sifatida shakllanishiga ta’sir qiladigan xususiyatlari haqida aniqlashga uringanlar. Qadim zamonlardan musiqa, ayniqsa, uning komponentlari – ritm va kuyning inson kayfiyatiga ta’siri, uning ichki dunyosini o‘zgartirishi haqida fikrlar mavjud bo‘lgan. Musiqa san’ati estetik tarbiyaning muhim omili sifatida shaxs shakllanishiga kuchli ta’sir etadi. Oilada, bog‘chada, MTMda musiqa mashg‘ulotlarini maqsadga muvofiq tarzda uyushtirish, yosh avlodning ichki dunyosini boyitish va san’atni to‘g‘ri tushunishdagi samarali yo‘ldir. Musiqa inson his-tuyg‘ularini, orzu-umidlarini, xohish-istaklarini o‘ziga xos badiiy tilda ifoda etadi va kishining his-tuyg‘ulariga faol ta’sir etadi. Musiqa ham fan, ham san’atdir. U fizika va matematikaga asoslanadi, bu fanlar musiqani fanga aylantiradi. Lekin musiqa asariga shu fanning turg‘un tushunchasi sifatida qarab

bo‘lmaydi. Chunki musiqa har doim rivojlanib turuvchi jonli san’atdir. Musiqa san’ati inson hayotining ilk yillaridanoq uning hamrohiga aylanib, umumiy madaniy rivojlanishiga salmoqli hissa qo‘shadi. Musiqa inson umrining doimiy yo‘ldoshi.

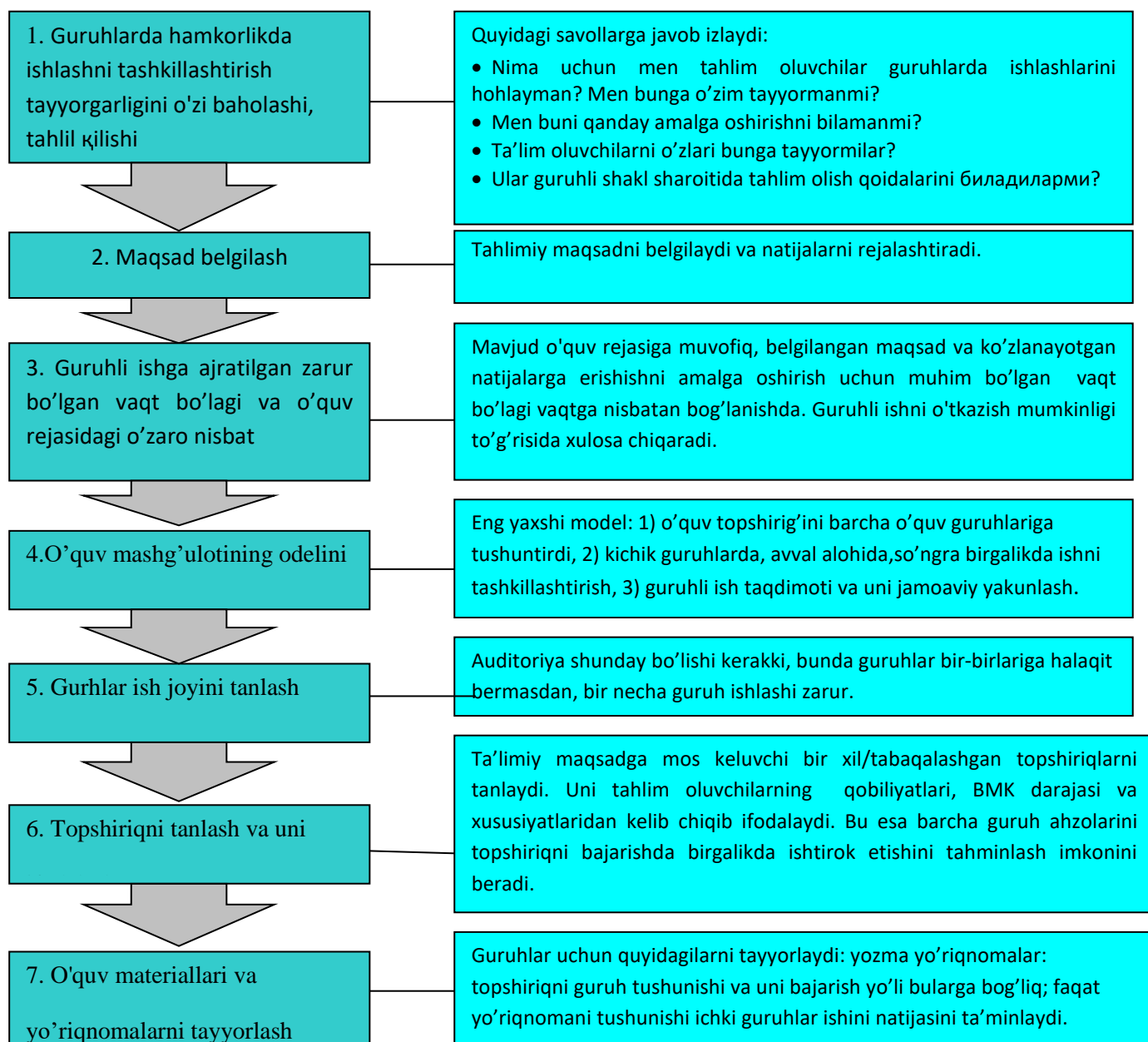
Stendalning aytishiga ko‘ra, musiqa san’at turlari ichida insonning yuragiga chuqur kirib, uning ichki kechinmalarini aks ettirishga qodirdir. «Musiqa san’atning ifodali turi tizimiga kiradi. Musiqa ham voqea-hodisalarni ifodali aks ettiradi. Ammo u me’morchilikdagi kabi fazo va moddiy ashyo o‘lchovlari bilan belgilanmaydi. Musiqa ko‘rish orqali emas, balki eshitish vositasida idrok qilinadi. Musiqa mavzui o‘z xususiyatiga ega bo‘lib, inson va voqelikdagi barcha tomonlarni qamrab ololmaganligi uchun, eng avvalo, inson ichki ma’naviy dunyosini, uning tuyg‘u va kayfiyatini ifodalaydi... musiqa voqelikning his-tuyg‘uli qiyofasini yaratadi.»

GURUHLARDA HAMKORLIKDA ISHLASHNI TASHKILLASHTIRISH TEXNOLOGIYASI

I. Tashkiliv bosaich

Texnologik ishlar

Ta’lim beruvchi faoliyati

Musiqa kayfiyat holatini ifodalashda keng imkoniyatga ega. Inson kayfiyati murakkab hissiyot bo‘lib, u hech narsa bilan bog‘lanmagan. Kayfiyat umumlashgan xususiyatga ega bo‘lib, undan ikkilamchi tomonlar chiqarib tashlanadi va insonning voqelikka bo‘lgan tuyg‘u munosabatini belgilaydigan eng muhim tomonlari ajratib olinadi. Musiqaning kuch-qudrati shundaki, u shodlanish, qayg‘urish, hayol surish, bardamlik, jasurlik, tushkunlik va shunga o‘xshash inson ruhiy holatlarini xususiy va umumiy tarzda o‘zaro bog‘liqlikda, bir-biriga singib ketishida namoyish qila oladi. Musiqa «til»i barcha qismlarning uzviy birligini, asar shaklini ifodalaydi. Shakl – musiqa mazmunining moddiy ifodasidir. Bastakor fikri, tuyg‘ulari, tasavvurlari eshituvchilarga musiqiy shakl orqali yetib boradi. Shu bois musiqa «til»ini egallashga, uning mazmun-mohiyatini anglashga, musiqadagi fikrlar, tuyg‘ular, kechinmalar boyligini o‘zlashtirishga keng yo‘l ochadi. O‘sib kelayotgan avlod uchun musiqiy tarbiyaning ahamiyatini nihoyatda buyuk ekanligini qadimiy mutafakkirlar alohida urg‘u bilan ta’kidlashgan.

Kelajak jamiyat a’zosining insoniy va ijobiy fazilatlari aynan bolalikdan boshlab shakllana boradi. Aynan shu davrda musiqa ijobiy sifatlarni shakllantiruvchi vosita hisoblangan.

Bolalarning tibbiy, pedagogik, jismoniy rivojlanishida musiqa rahbarining roli

Reja:

- 1. Bolalar tarbiyasida musiqaning o‘rni.*
- 2. Musiqa ostida harakat va o‘yinlarni tashkil etish.*
- 3. Bolalarning jismoniy va aqliy jihatdan rivojlanishida musiqa rahbarining roli.*

Musiqaning aqliy estetik va jismoniy rivojida raqs, musiqali o‘yin va musiqa bilan harakat katta ahamiyatga ega. Musiqa faoliyatining bu turlari bolaning har tomonlama o‘shiga katta yordam beradi. 1. Uning musiqa uquvi, ayniqsa tuyg‘usi va musiqa xotirasi yaxshi rivojlanadi, chunki har qanday harakat turi musiqa ritmi va taktlar ostida bajariladi hamda harakat bilan bog‘liq bo‘lgan musiqa ohanglari bola xotirasida turg‘un saqlanadi.

2. Raqs va musiqali harakatlar bolada harakatchanlik, chaqqonlikni rivojlantirib, badanni chiniqtiradi qomatning to‘g‘ri o‘shiga katta yordam beradi. 3. Musiqa asarlari bilan turlicha emotsional hislar uyg‘onadi, turlicha kayfiyatlar hosil etib, uning ongida o‘ziga xos obrazlar yaratadiki, bular bolaga harakat sxemalarini badiiy ishoralar bilan ifodalashga yordam beradi. Demak musiqa bilan harakat bolaning aqliy va estetik qobiliyatini hamda irodasini rivojlantirishda ham alohida ahamiyatga ega. Masalan, marsh musiqalari bolaga g‘ayrat va tetiklikni bag‘ishlaydi. Marsh musiqalarisiz bayram ertaliklari, hatto bog‘chaning oddiy bir kunlik hayotini ham tasavvur qilish qiyin. Raqs kuylari esa bolada ajoyib ichki his-tuyg‘ular, kechinmalar hosil etib, beixtiyor raqsga tushushga undaydi. Musiqa ostida harakat va o‘yinlar kichik yoshli bolalarga tez ta’sir etadi. Shuning uchun quvnoq, qiziqarli musiqali o‘yinlar bog‘cha yoshidagi har bir bolaning e’tiborini o‘ziga tortadi. Musiqa ostida harakat va o‘yinlarning turlari quyidagilardan iborat.

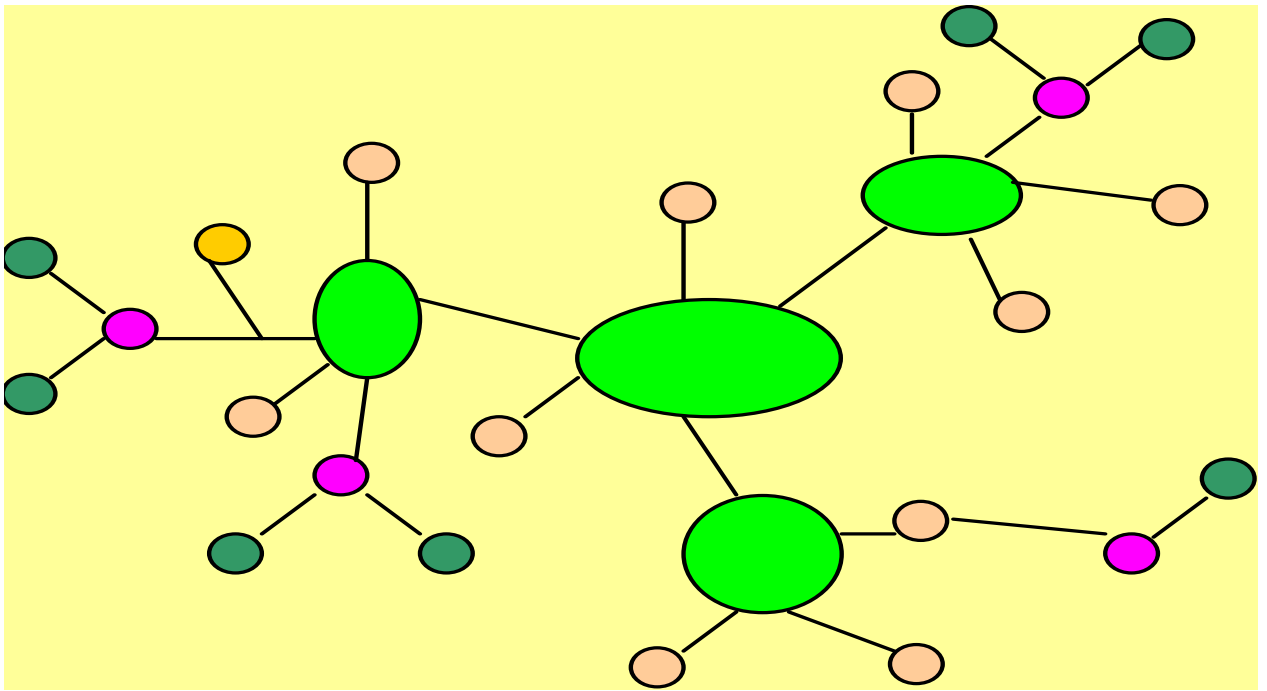
1. Jismoniy tarbiya mashg‘ulotlari – asosan tartibli qadam bosib yurush, chopish, sakrash kabi harakat turlari. 2. Bolalarning sahnalashtirilgan sujetli o‘yinlaridan, kattalarning bajaradigan turli maishiy ishlaridan olgan ta’surotlari (mashinani boshqarish, qurilish ishlari, paxta terish, ro‘zg‘or ishlari va hokazo) asosida bajaradigan harakatlari, turli hayvonlarning harakatlari tovushlarini ifodalash.

3. Turli raqslar ta’sirida vujudga keladigan bolalarga mos oddiy harakatlar. Bu harakatlarning har uchala turi ham bog‘chada musiqa bilan bajariladigan barcha harakatlarning asosini tashkil etadi va ularning asosiy ifodali harakat elementlari hisoblanadi. Bu harakat elementlari, musiqa ostida bajariladigan barcha o‘yinlar turlicha ifodalanadi. O‘yin bog‘cha yoshidagi bolalar ijodiy faoliyatini eng faol shaklidir. O‘yinlarga mo‘ljallangan musiqa asarlarining badiiy mazmuni xarakteri va ifoda vositalari o‘yinining sujetiga mos tushishi shart. O‘yinining syujeti esa bog‘cha hayotidan olingan bo‘lishi lozim. Unda bolaning ijtimoiy hayot va tabiat bilan munosabati o‘z aksini topishi kerak,

ayniqsa xalq bolalar o'yinlari katta ahamiyatga ega. Shunday qilib musiqali o'yinlar o'z maqsadi, vazifalari jihatidan didaktik o'yinlarga mansub bo'lib, ular asosan harakat vositasida ijro etilishi bilan xarakterlanadi. Jismoniy tarbiya–sog'lom avlod, sog'lom oila, sog'lom jamiyat uchun bolalikdan qilinadigan amaliy harakatdir. Jismoniy musiqiy harakat, o'yinlar, sport bilan shug'ullanish iroda, chidam, intizom tuyg'ularini shakllantiradi. Bola o'z kuch-quvvati, sog'lomligi, qaddi qomatining ixchamligi, nafas harakatlarining tog'riligini sezib turadi va bu bilan faxrlanadi. Bu sifatlar sezilmagan holda didni tarbiyalay boradi, bolani go'zallik dunyosiga yetaklaydi. Sportchining har tomonlama uyg'un rivojlangan qaddi-qomati haqiqatdan ham go'zaldir. Jismoniy tarbiya aslida musiqa tarbiyasi bilan uzviy bog'liqdir.

Bolalarning jismoniy rivojlanishi va takomillashuvining vositalaridan biri hisoblanadi. O'z imkoni darajasidagi huzur bag'ishlovchi musiqa bolada insoniy qadriyatlar tushunchasini o'stiradi. Masalan, ota-onasi yonida ish o'rganib, ularga yordam berayotgan bolakay va qizaloqning o'z harakatidan nechog'lik mamnun bo'layotganiga e'tibor berganmisiz? Ha, huzurbaxsh musiqa bolaga insoniy olamni tushuntira boradi. Bunday musiqani og'ir, toliqtiruvchi, nafrat uyg'otuvchi musiqadan farqlash lozim. Jamiyatimiz bolalarining sog'lom, baquvvat, mehnatsevar yoki nimjon, chidamsiz, og'irroq ishga yaramaydigan bo'lib o'sishlariga befarq bo'la olmaydi. Mana shuning uchun ham bolalar tarbiyasi faqat ota-onalarning shaxsiy ishi, vazifasi emas, balki avvalo, bu ularning jamiyat oldidagi burchidir. Ota-onalar bolalarning jismoniy va aqliy jihatdan rivojlanishlari uchun javobgardirlar. Ular bolalarga harakat – uzoq yashash, jismoniy tarbiya va sport, musiqa esa sog'lik, chiniqish manbayi ekanligini bola ongiga singdirishlari kerak. Ilmiy mashqlar: Tongi badan tarbiyani o'tkazish vaqtida bolalarda harakatlanuvchi malakalar mustahkamlanadi, yaxshilanadi va tiklanadi. Yugurish, sakrash, gimnastik harakatlar oddiy va tezlik bilan bajariladi. Tongi badan tarbiya mashg'ulotlarida shunday mashqlar bajariladi. (Unda qo'llarimizni tepaga ko'targan holda, tepaga, yonga, to'g'riga bukiladi). Shunday mashqlar borki, bu mashqlarni oldindan o'rganib olish kerak (to'liq o'tirish, sakrash, buyum bilan, bayroqchalar, cho'p bilan mashq) bunday mashg'ulotlarni kundalik rejaga kiritish shart. Tarbiyaviy mashqlar: Tongi badan tarbiya yordamida biz bolalarni tartibli bo'lishga chaqiramiz. Ularda ijobiy ko'nikmalar hosil bo'ladi. Tongi badan tarbiya xotirani mustahkamlaydi. Diqqat bilan tinglash, tekshirish va yakka holda mashqlarni bajarish, tongi badan tarbiya estetik tarbiyani ham mustahkamlaydi.

KLASTER

Klasterni tuzish qoidasi

1. Aqlingizga nima kelsa, barchasini yozing. G'oyalari sifatini muvokama qilmang faqat ularni yozing.
2. Xatni to'xtatadigan imlo xatolariga va boshqa omillarga ehtibor bermang.
3. Ajratilgan vaqt tugaguncha yozishni to'xtatmang. Agarda aqlingizda g'ovalar kelishi birdan to'xtasa, u xolda Oachonki vanei g'ovalar kelmaguncha ooe

Toifali sharxlashni tuzish qoidasi bilan tanishadilar. Aqliy xujum / klaster tuzish/ yangi o'quv materiali bilan tanishishdan so'ng, kichik guruxlarda, olingan ma'lumot lavxalarini birlashtirish imkonini beradigan toifalarni izlaydilar.

TOIFALASH JADVALI

Toifa-xususiyat va munosabatlarni muhimligini namoyon qiluvchi (umumiy) alomat.

Ajratilgan alomatlar asosida olingan ma'lumotlarni birlashtirishni tahminlaydi.

Tizimli fikrlash, ma'lumotlarni tuzilmaga keltirish, tizimlashtirish k'ynikmalarini rivojlantiradi.

Toifalarni jadval ko'rinishida rasmiylashtiradilar. Foyalarni / ma'lumotlarni toifaga mos ravishda bo'ladi. Ish jarayonida toifalarning ayrim nomlari o'zgarishi mumkin. Yangilari paydo bo'lishi mumkin.

Ish natijalarining taqdimoti

1. O'zbekistonda 50-60-yillar bolalar musiqa ijodi sohasida qanday ishlar qilindi.
2. 70-80-90-yillarda bolalar uchun yaratilgan musiqiy asarlar va ularning barkamol avlod tarbiyasidagi roli.
3. XX-asr bolalar qo'shiqchiligi.

1. Yosh avlod badiiy-estetik tarbiyasida bolalar **musiqa** folklorlarining rolini ko'rsating?
2. Bolalar musiqa folklori guruhlari, janrlari, formalari qanday bo'ladi?
3. O'zbekistonda bolalar musiqa folklorini to'plash va o'rganish holatini izohlang?

1. O'zbek kompozitorlarining o'z ijodida bolalar musiqa folkloriga murojaat qilishi boisini izohlang.
2. Bolalar musiqa folklori maktab dasturiga tadbiiq etilishi.
3. XX-asr G'arb kompozitorlarining bolalar uchun musiqa ijodi o'ziga xos tomonlarini izohlang?

1. XX-asr G'arb kompozitorlari dramatik sahna asarlari va ularning bolalar badiiy-estetik tarbiyasidagi roli.
2. Venger kompozitorlari bolalar uchun ijodini ta'riflang.
3. Nemis kompozitorlari ijodini ta'riflang.

1. Ingliz kompozitorlari ijodi.
2. Braziliya kompozitorlari ijodi.
3. 19-20-asr rus kompozitorlari bolalar ijodiyotining qanday xarakterli qirralari mavjud?

1. 19-asr rus kompozitorlari ijodida qaysi janrlar ustuvor edi?
2. P.I.Haykovskiy asarlarining badiiy-estetik qiymati nimada?
3. M.P.Musorgskiy asarlari badiiy qiymatini izohlang?

MTMgacha ta'lim muassasalari musiqiy tarbiya ishini tashkil qilishda, diagnostik tahlil va baholashning reyting tizimi

- 1. MTMda musiqiy tarbiya ishini tashkil etish.*
- 2. MTMda diagnostik tahlil.*
- 3. MTMda ta'lim-tarbiyani tashkil etish.*

MTMgacha ta'lim muassasalarida musiqa ta'limi va tarbiyasining **asosiy maqsadi** bog'cha yoshidan boshlab bolalarning dunyoqarashini shakllantirish hamda musiqiy didini o'stirib, bolalarga musiqani o'rgatish jarayonida unda hayot o'z aksini topishini anglatishdir. Shuni qayd etish lozimki, musiqa mashg'ulotlari oldiga qo'yilgan pedagogik maqsad va vazifalarni amalga oshirish uchun, avvalo, bolalarning musiqiy uquvi va qobiliyatlarini muntazam ravishda o'stirib borish lozim. Kichkintoylarning musiqiy uquv va qobiliyatlari quyidagi faoliyatlardan iborat:

- musiqiy uquvi (musiqiy tovushlar baland-pastligini his etish qobiliyati);
- tembr uquvi (musiqiy tovushlarni bir-biridan farq qilish);
- ritm tuyg'usi (musiqaga mos harakat bajarish, qadam tashlab, chapak chalib musiqani xotirada saqlab, his etish va ifodalash).

Bolalarning musiqiy qobiliyatlari musiqiy mashg'ulotlarning barcha elementlarini amalga oshirish jarayonida muntazam ravishda rivojlanib boradi. Bolalar bog'chalarida olib boriladigan musiqa ta'lim-tarbiyasining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- kichkintoylarning musiqaga bo'lgan qiziqishlarini o'stirish;
- musiqiy asarlar bilan tanishtirish jarayonida bolalarda emotsional his-tuyg'ularni hosil qilish yo'li bilan ularning musiqa haqidagi tasavvurlarini boyitish;
- bolalarni musiqa tinglash, qo'shiq kuylash, musiqa ostida ritmik harakatlarni bajarish, bolalar cholg'u asboblari jo'r bo'lish faoliyatlari yordamida ijodiy qobiliyatlarini shakllantirib borish;
- bolalar ovozi asrab tarbiyalash, qo'shiqlarni sodda, ravon, erkin, tabiiy va ifodali kuylashga o'rgatish va odatlantirish;
- musiqiy asarlardan zavq olishni, shu asosda musiqiy did va badiiy fikr yuritishni rivojlantirish;
- musiqa mashg'ulotlari jarayonida musiqiy asardagi badiiy obrazlarni o'yin va raqs shaklida ifoda etishga o'rgatish;
- musiqa mashg'ulotlarida bolalarni milliy qadriyatlarimiz bilan tanishtirish, milliy cholg'u sozlarimiz jo'rligida milliy musiqiy-ritmik harakatlarni bajarishga o'rgatish;
- musiqa mashg'ulotlari mazmunini bog'cha hayoti bilan bog'lash, bog'chada o'tkaziladigan tadbirlarda o'rganilgan kuy va qo'shiqlar bilan ishtirok etish. Turli ertaliklar, konsertlar tashkil etish.

Musiqqa mashg'ulotlarida bola hayotni, tevarak-atrofnii musiqiy obrazlar orqali idrok etib boradi. Bog'chada musiqiy tarbiya ishlari badiiy adabiyot va tasviriy san'at bilan uzviy ravishda bog'langan holda amalga oshiriladi. Turli metodlardan foydalanib o'tkaziladigan har bir musiqqa mashg'uloti kichkintoylarda badiiy-estetik zavq uyg'otadi, ularning his-tuyg'ularini shakllantiradi, ijodiy fikrlash qobiliyati va nutqini o'stiradi. Bundan tashqari musiqiy o'yinlar va raqslar bolalarda ritm tuyg'usi, chaqqonlik va harakatchanlik malakalarini shakllantirib, qomatning to'g'ri o'sishiga yordam beradi. Bu bolaning aqliy va jismoniy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. MTMgacha ta'lim muassasalarida olib boriladigan barcha musiqiy ta'limiy, tarbiyaviy ishlar yosh avlodda olijanob fazilatlarni bog'cha yoshidan shakllantirishda nafosat tarbiyasining tarkibiy qismi bo'lib hisoblanadi. Qo'shiq har tomonlama bolani kamolga yetaklaydi. Bolalardagi musiqiy qobiliyatni rivojlantirishga hamda bolaning barkamol yetuk avlod kishisi sifatida o'sishiga yordam beradi. Bolalar bog'chasida o'rgatiladigan har bir qo'shiq mazmuni va xarakterini ongli tushunishga o'rgatish kerak bo'ladi. Avvalambor, tarbiyachi biror bir she'rni yod olishni dasturdan foydalangan holda o'rgatadi. Har bir tanlangan she'r bolaning qiziqishlari, bolaning ishlari, guruhlari hamda fasllarga qarab bayramlarning turlariga qarab o'rgatiladi. Qo'shiq bolaning hayotida muhim rol o'ynaydi. Qo'shiq inson tafakkurini va ongini rivojlantiradi. Biz qo'shiqni bolalarga o'rgatayotganda avval qo'shiq kuyini, keyin she'rini misrama-misra o'rgatamiz. Qo'shiq kuyini o'rgatganda to'rt xil musiqqa asboblari orqali chalib yoki bo'lmasa, biror-bir jonivorning ovozlari berib, o'rgatishimiz mumkin. She'rni esa bo'g'inlarga ajratib yoki chapaklar orqali yod oldiradi. Bolalar she'rlarni tezroq yod olishlari uchun she'r matnlarini takror aytishimiz kerak. Agar bolaning xayoli bir joyda bo'lmasa, musiqqa tovushlarini va she'rni tez yod olishlari murakkab bo'ladi. MTM yoshidagi bolalarning ongi hali rivojlanmagan bo'ladi. Shuning uchun ular kuyni sekin va uzoq muddatda yod olishadi. Bolalarga musiqqa tovushlarini tushuntirib o'rgatish zarur.

Bolalar tarbiyasida qo'shiqning roli katta. Qo'shiq lirikaning eng qadimgi turlaridan bo'lib, kuylashga mo'ljallangan bir necha modeli she'rdir. Qo'shiqlar kuy va ohang bilan aytiladi. Ba'zan qo'shiq o'yin bilan birga ijro etiladi. Demak, qo'shiq uchun she'r va kuy kerak. Qo'shiq xalq og'zaki ijodining eng ko'p tarqalgan va ommalashib ketgan janrlaridan biridir. Qo'shiqlar xalq turmushi va mehnatning ijodiy mahsuli bo'lib, unda xalqning orzu-tilaklari, qalb sadolari, turli-tuman hayotiy tuyg'ulari ifodalangan. Qo'shiqlar o'quvchilarning nafosatini o'rgatishga, ularni hayot va mehnatga, muhabbat, vatanparvarlik, do'stlik, qahramonlik, baynalmilallik, insonparvarlik kabi olijanob fazilatlar ruhida tarbiyalashga yordam beradi.

Musiqalar mavzu jihatidan mehnat, ishqiy, lirik qahramonlik qo'shiqlariga va shu kabi boshqa turlarga bo'lishimiz mumkin. Hayot tajribalariga asoslangan rang-barang qo'shiqlar orqali xalqning g'am-hasrat, dushmanga nisbatan g'azab va nafrat kabi his-tuyg'ulari izhor etiladi.

Qo'shiq bolani erkalatadi, o'yinga boshlaydi, uning his qilish qobiliyatini o'stiradi, fikrlashga o'rgatadi.

Bola tugʻilgan kunidanoq onaning mehr toʻla allasini tinglaydi. Bunda onaning bolaga boʻlgan samimiy chuqur muhabbati bilan birga, farzandning jamiyatga mos, yaxshi farzandlar egasi boʻlib tarbiyalanishini taʼsirli, ohangdor qoʻshiq orqali ifodalaydi:

Alla, bolam, alla,
Jonim bolam, alla.
Ikki koʻzim, alla,
Shirin soʻzim, alla.
Alla bolam, baxti bor,
Har narsaning vaqti bor.
Jonim bolam, alla,
Shirin soʻzim, alla.
Ikki koʻzim, alla,
Jonim bolam, alla,

Allada yaxshi tarbiya koʻrgan bola jamoa oʻrtasida, toʻy tomoshalarda, ota-onaning obroʻsi, uning shuhrati sifatida taʼriflanadi. Alla bolani chaqaloqlik davridanoq ohanglar vositasida ezgulikka chorlaydi. Musiqani tinglay bilish va undan estetik zavqlana olish ham katta sanʼat hisoblanadi. Kishida musiqa tinglash madaniyati yoshligidan rivojlana boshlaydi. Bogʻchada amalga oshiriladigan musiqa tinglash esa uning poydevoridir. Zotan bola musiqa mashgʻulotlarining barcha elementlari jarayonida ham musiqa tinglab, uni idrok etadi. Ammo mashgʻulotning musiqa tinglash qismi oldida oʻziga xos jiddiy vazifalar turadi. Avvalo shuni eslatish lozimki, kishining kuylash imkoniyatidan koʻra tinglash imkoniyati ancha keng boʻladi. Masalan: orkestr, xor, yakka cholgʻu ijrosidagi asarlarni kuylab emas, balki faqat tinglab, idrok etish mumkin, xolos. Shuning uchun olimlar musiqaviy tarbiya jarayonida musiqa tinglashga alohida eʼtibor qaratishadi. Chunki kishi musiqa madaniyatining shakllanishi va rivojlanishida musiqa tinglash, malaka, koʻnikmalari katta rol oʻynaydi. Musiqa tinglashda bolalarning badiiy idroki yaxshi rivojlanib boradi. Mashgʻulotning musiqa tinglash qismi oldida quyidagi vazifalar turadi:

1) bolalarni oʻz idrokiga mos xalq klassik va zamonaviy musiqa namunalari bilan tanishtirib borish;

2) bolalarning musiqani idrok qilish qobiliyatlarini rivojlantirib borish.

Musiqa haqida boshlangʻich maʼlumotlar berishni oʻrgatadigan asarlar nomlarini eslashga, ularning mazmuni, xarakteri va ifoda vositalarining farqiga borishga hamda tinglagan asarlariga maʼlum miqdorda badiiy baho bera olishga oʻrgatish. Kichik guruh bolalarning diqqati uncha barqaror boʻlmaganligi tufayli ular yorqin yangraydigan kichik-kichik musiqa asarlarini idrok etishga qodir boʻladilar. Ular ayniqsa, kichik qoʻshiqlarni yaxshi idrok etadilar. Chunki soʻz va ohang birligi musiqa mazmunini oson idrok etishga yordam beradi. Xususan, tarbiyachi ashula aytganda uning tanish ovozi va ifodalash intonatsiya mimikasi va ishoralari bolalarni maftun etadi. Shu vaqtda bolalarda hosil boʻladigan zavqlanish, ajablanish, quvonish holatlarini kuzatish mumkin. Ammo bu holatlar tez uygʻonib, tez soʻnadi.

4-5 yoshli bolalarda diqqat-e'tiborning bir muncha emotsional turg'unligi vujudga keladi. Ular raqs tipidagi kuylarni jonli, ba'zan jo'shqin holatda idrok etadilar. Yengil, kuychan musiqalarni birmuncha xotirjam idrok etadilar. Bu yoshdagi bolalarda musiqa mazmuni va xarakterini bilishga ayniqsa, unda nima haqida hikoya etilishini bilishga qiziqish paydo bo'ladi. Shuning uchun ularda musiqa xotirasi ancha faol rivojlana borib, tinglagan musiqa haqida o'z ta'surotlarini hikoya qilib berish ishtiyoqi paydo bo'ladi.

5-6 yoshli bolalarda esa erkin, ixtiyoriy tarzdagi diqqat-e'tibor shakllanib, musiqani diqqatni yig'ib tinglash, uning ayrim detallarini anglab olish qobiliyati rivojlangan bo'ladi. Ularda musiqaga qiziqish ko'proq sevimli asarlarni takror-takror tinglash jarayonini yaxshi rivojlanadi. Ular musiqadagi umumiy kayfiyatni yaxshi sezib, asarda badiiy obrazning rivojlanib borishini kuzatishni o'rganib boradilar. Yangi asar bilan ilk bor tanishtirishga tarbiyachining qisqa va qiziqarli tushuntiruv so'zi katta rol o'ynaydi. Cholg'u kuylari xakteri va badiiy mazmuni haqida bolalarga tushuncha berilsa, ular asarni yaxshi idrok etadilar. Asarni 2-3 mashg'ulot davomida takroran tinglash shart. Chunki har bir tinglashda bola uchun asarning yangi-yangi qirralari namoyon bo'ladi va asarga nisbatan ularning muhabbati oshib boradi. Bog'channing tayyorlov guruhlarida bola o'z yoshiga muvofiq musiqa asarini to'la idrok etishga qodir bo'ladi. Bog'chada olingan bilim zaxirasida malaka va ko'nikmasi, musiqa turlari va uning xakteri farqiga borishga yordam beradi. Shunday qilib, dasturda ko'zda tutilgan va bolaning musiqa madaniyati rivojlanishida kelajakda asosiy rol o'ynaydigan uch faktor amalga oshadi.

1. Musiqaga qiziqish, musiqa asarlarini ishtiyoq bilan tinglash va ularni eslash, olingan ta'surotlarni o'ylash.

2. Musiqa tinglashga turg'un diqqat-e'tibor va tinglash madaniyati boshlang'ich elementlarining shakllanishi.

3. Musiqiy didning shakllanishi, musiqa asarlariga badiiy baho bera olish.

Turli guruhlarda musiqa tinglashning nazariy uslubiy vazifalari:

1. Musiqa tinglash orqali bolalarda his-tuyg'ularini rivojlantirish.

2. Boshlang'ich musiqa tinglash tushunchalarini rivojlantirish. Musiqa tinglash alohida metodlar orqali o'tkaziladi:

-musiqa orqali bog'lash;

-musiqa jarayonini mustahkamlash;

-musiqa orqali kayfiyat oshirish;

-musiqiy his-tuyg'ularni rivojlantirish.

Musiqa madaniyati darslarida bu faoliyat turi eng qiziqarli mashg'ulotdir. Bolalar cholg'u asboblari jonli tovushli o'yinchoqlar sifatida har bir o'quvchini qiziqtiradi. Chapak va bolalar cholg'u asboblarida ritmik jo'r bo'lish, musiqaning xakteri va obrazlarni chuqurroq his etishda, ularga xos emotsional tuyg'ular hosil etish, ayniqsa bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ma'ruza matnlari yuzasidan test savollari:

1. "Uchinchi ming yillikning bolasi" tayanch Dasturida ta'lim tarbiya mazmuni necha yo'nalish va necha bosqichda amaliyotga tavsiya etilgan?

A. 3 yo'nalish, 6 bosqichdan.

B. 6 yo'nalish, 4 bosqichdan.

C. 3 yo'nalish 2 bosqichdan.

D. 3 yo'nalish 2 bosqichdan.

2. Dasturda bolalarni rivojlantirish va maktabga tayyorlash davri shartli ravishda qanday bosqichlarga bo'linadi?

A. Go'daklik (1 yosh)

Ilk yosh (1-2 yosh) Ilk yosh (2-3 yosh)

Kichik yosh (3-4 yosh)

O'rta yosh (4-5 yosh)

Katta yosh (5-6 yosh)

Maktabga tayyorgarlik (6-7)

B. Go'daklik (0-1 yosh)

Ilk yosh (1,5-2 yosh) Ilk yosh (2-3, yosh)

Kichik yosh (2-4 yosh)

O'rta yosh (3-5 yosh)

Katta yosh (4-5 yosh)

Maktabga tayyorgarlik (5-7)

C. Go'daklik (1-1,5 yosh)

Ilk yosh (2-2,5 yosh) Ilk yosh (3-3,5 yosh)

Kichik yosh (3,5-4 yosh)

O'rta yosh (3,5-4 yosh)

Katta yosh (4-5 yosh)

Maktabga tayyorgarlik (6-7)

D. Go'daklik (1 yosh)

Ilk yosh (1-3 yosh) Ilk yosh (3-3,5 yosh)

Kichik yosh (3-3,5 yosh)

O'rta yosh (3,5-5 yosh)

Katta yosh (5-6 yosh)

Maktabga tayyorgarlik (6-7)

3. Qo'yidagi o'quv-metodik manbalardan qaysida ta'lim mazmuni ko'proq yoritiladi?

A. o'quv dasturi;

V. o'quv rejasi;

S. DTS;

D. o'quv kulanmasi;

4. Musiqa mashg'ulotini o'rganish va maxoratda qaysi qismga ko'proq e'tibor bergan ma'kul?

A. Tashkiliy;

- V.Asosiy kism;
- S.Dars bayoni;
- D.Yakuniy;

5.Musiqa to'garagi rahbari pedagogik maxorati kuprok nimalarda namoyon buladi?

- A.barchasida;
- V.bilimida;
- S.kunikmalarida;
- D.Malakalarida, faoliyatida;

6. Musiqa to'garagi rahbari kasbiy maxoratida eng muxim bug'in qaysi xisoblanadi?

- A.amaliy, nazariy ish maxorati;
- V.ogzaki nutk soffligi;
- S.yozma nutk adabiyotliligi;
- D.chizmachilik maxorati

7.“Kasallikni oldini olish badan tarbiya va harakatli o'yinlar bilan shug'ullanuvchi kishi kasal bo'lishdan holidir” bu so'zlar qaysi allomaga tegishli.

- A. Abu Ali Ibn Sino
- B. A.Navoiy
- C. M.Beg'budiy
- D. M. O'lug'bek

8.“Bolajon” tayanch dasturining muqaddima qismida qanday maqsadlar yoritilgan?

- A.Ta'lim, tarbiya bola shaxsini jismonan rivojlanishi,nutq va tafakkurni o'stirish va ularni maktabga tayyorlash.
- B.Mustaqil hayotga tayyorlash,jismonan sog'lom va baquvvat avlod qilib tarbiyalash,umumiy sog'lomlashtirish.
- C.Davlat talablari asosida ta'lim tarbiya berish, aqliy va jismonan sog'lomlashtirish.
- D.Ularni maktabga tayyorlash,aqliy qobiliyatlarini rivojlantirish,nutq madaniyatini oshirish.

9.Yangi takomillashgan dasturning maqsadi nimalardan iborat?

- A.Bolalarda milliy o'zlikni anglash tuyg'usini shakllantirish va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ehtiromni kuchaytirish.
- B.Bolalarni har tomonlama yetuk inson qilib tarbiyalash,aql va tafakkurini rivojlantirish milliy ruhda tarbiyalash.
- C.Ma'naviy dunyoqarashini shakllantirish, urf odatlarga bo'lgan muhabbatini oshirish va milliy g'ururni shakllantirish.

D.Ularda ilk bora milliy qadriyatlarga nisbatan bo'lgan mehr muhabbatini tarkib toptirish va rivojlantirish.

10.Dasturga qanday me'yoriy hujjatlar kiritilgan?

A.“O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim to'g'risida”gi ,”O'zbekiston Respublikasida Davlatga qarashli bo'lmagan maktabgacha bolalar muassasasi to'g'risida”gi Nizomlar,” “Maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim tarbiyasiga qo'yiladigan Davlat talablari”.

B.“Ta'lim to'g'risida”gi Qonun,”Kadrlar tayyorlash milliydasturi”,
“ Maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim tarbiyasiga qo'yiladigan Davlat talablari”,

“ O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim to'g'risida”gi Nizomlar.

C.O'zbekiston Respublikasida Davlatga qarashli bo'lmagan maktabgacha bolalar muassasasi to'g'risida”gi “Ta'lim to'g'risida”gi Qonun,”Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”.

D.Maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim tarbiyasiga qo'yiladigan Davlat talablari”.

,”Kadrlar tayyorlash milliydasturi”, “O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim to'g'risida”gi ,”O'zbekiston Respublikasida Davlatga qarashli bo'lmagan maktabgacha bolalar muassasasi to'g'risida”gi Nizomlar”.

11.Dastur qanday hajmda nashr etilgan?

A.5 ta bosma taboq hajmida nashr etilgan.

B.3 ta bosma taboq hajmida nashr etilgan.

C.7 ta bosma taboq hajmida nashr etilgan.

D.4 ta bosma taboq hajmida nashr etilgan.

24. Kontata nima?

A. 1 va 2 javoblar to'g'ri.

V.Italyanacha ashula aytmoq – yakka xonandalar, xor va orkestr uchun yozilgan yirik vokal-simfonik musiqa janri.

S. Kontata hozirgi turmushning muhim voqyealarini yoki tarixiy davrni xor, ariya, ansambl va cholg'u musiqalarida tasvirlab beradi.

D. Musiqa jo'rligida melodramatik xarakterda bo'ladigan badiiy o'qish.

25. Kapella nima?

A.1 va 2 javoblar to'g'ri.

V. Italyanacha – kichik butxona – professional xor kollektivi.

S. Kapella simfonik, xalq cholg'u asboblari orkestri yoki fortepiano jo'rligida musiqa asarlarini ijro etadi jamoa.

D. Maqom yo'llarini ijro etuvchi sozanda va xonandalar to'dasi.

26. Kamerton nima?

A. Barcha javoblar to'g'ri.

V. Nemischa – uy, xona va ton – tovush. Ma'lum balandlikka ega bo'lgan va aniq tovush beruvchi kichik bir asbob.

S. Ijrochilik amaliyotida cholg'u sozlarini sozlash uchun ishlatiladi.

D. A kapella ijrochiligida xor rahbari asarning uchtovushligini kamerton yordamida aniqlab, xordagilarga sekin eshittiradi, ya'ni xor ovozini sozlaydi.
27. Kant nima?

A. Javoblarning barchasi to'g'ri.

V. Lotincha ashula, qo'shiq.

S. 17-18 asrlarda cholg'u asboblari jo'risiz ashulachilar ansambli, xor ijro etgan polyak, rus va ukrain qo'shiqlari.

D. Asosan uch ovozli tuzilishda, kuplet shaklida bo'lgan qo'shiq.

28. Jorj Bizet qayerda va qachon tug'ilgan?

A. 1838 yil Parijda

V. 1813 yilda Italiyada.

S. 1786 yilda Golshdin Etinda.

D. 1685 yil Eyzenaxeda.

29. Baxshilik san'atida muhim o'rin tutgan cholg'u asbobi qaysi?

A. Do'mbira

V. Chanqobuz.

S. Bo'lamon.

D. Dutor

30. Tovushlarning ko'chishi necha xil yo'l bilan bo'lishi mumkin?

A. Ikki yo'l bilan - pastki tovushni bir oktava yuqoriga ko'chirish, interval cho'qqisini bir oktava pastga ko'chirish.

V. Bir yo'l bilan - sof intervallarning sof intervallarga aylanishi.

S. Uch yo'l bilan - kattalari kichikka kamaytirilganlarga orttirilganlariga, orttirilganlari kamaytirilganlariga.

D. To'rt yo'l bilan, sof intervallar - sofga, kichik intervallar - kattaga, katta intervallar - kichikka, orttirilgan intervallar - kamaytirilganlariga

31. Ohangdosh intervallarga qaysilari kiradi?

A. Sof prima, sof oktava, sof kvarta.

V. Kichik tersiya, katta tersiya.

S. Kichik seksta, katta seksta.

D. Kichik sekunda, katta sekunda, orttirilgan kvarta.

32. Tonika deb nimaga aytiladi?

A. Bir tovushning boshqalariga qaraganda keskin ajralib turishi va asosiy tayanch rolini bajarilishi.

V. Turg'un tovushlarga.

S. Turg'un tovushlarga nisbatan ancha kuchsiz bo'lib eshitilgan.

D. Musiqa tovushlari balandlik munosabatini tartibga keltirish.

33. Major ladi nima deyiladi?

A. Turg'un tovushlari uchta tovushdan iborat bo'lib, major yoki katta uchtovushlilikni - akkordni hosil qilganlarga aytiladi.

V. Turg'un tovushlari uchta tovushdan iborat bo'lib, major yoki kichik uchtovushlilikni hosil qilgan ladi ga aytiladi.

S. Tayanch tovushlar.

D.Turg'un tovushlardan birortasining boshqalariga qaraganda keskin ajralib turishi.

34.X-asrda qaysi san`at turi paydo bo'lgan

A.Teatr.

V.Raqs.

S.Xor.

D.Opera.

35.Xor san`ati necha yo'nalishda rivojlanib kelgan

A.2 yo'nalishda.

V.1 yo'nalishda.

S.5 yo'nalishda.

D.3 yo'nalishda

36.O'zbekiston televideniye va radiosini qoshida 1961-yilda qanday jamoa tashkil topgan

A.Xor jamoasi.

V.Raqs jamoasi.

S.Dutorchi qizlar jamoasi.

D.Maqomchilar jamoasi

37.O'zbekistonda xor san`ati nechanchi asrda kirib kelgan

A.20-asrda.

V.19-asrda.

S.17-asrda.

D.16-asrda.

38.Maktabda musiqa darsining asosi qilib qaysi jarayon olingan

A.Xor bilan kuylash.

V.Musiqa tinglash.

S.Musiqa savodi.

D.Raqs harakatlari

39.O'zbekistonda 1952-yilda musiqaning qaysi janri tashkil topgan

A.Xor.

V.Raqs.

S.Orkestr.

D.Opera.

40.Botir Umidjonovning "O'zganча" asari qanday xor uchun yozilgan

A.Jo'rsiz xor.

V.Aralash xor.

S.Bolalar xori.

D.Jo'rli xor.

41.Mutal Burhonov

A.Kompozitor

V.Sozanda.

S.Shoir.

D.Aktyor.

41.Tovush hosil qilish apparati nechta qismdan iborat?

A.3 ta qismdan.

V.6 ta qismdan.

S.1 ta qismdan.

D.4 ta qismdan.

42.Bolalar ovozi musiqiy tilda qanday nomlanadi?

A.Diskant.

V.Tenor.

S.Bas.

D.Bariton.

43.Xor ovozlari necha guruhga bo'linadi?

3 guruhga.

4 guruhga.

6 guruhga.

2 guruhga

44.Bolalarning soprano ovozi qanday partiya?

A.Eng yuqori ovoz.

V.O'rta ovoz.

S.Pastki ovoz.

D.Yug'on ovoz.

45.Bolalar ovozidagi o'zgarish musiqiy tilda nima deyiladi?

A.Mutasiya.

V.Soprano.

S.Rasta.

D.Klavir.

46.1 oktava Do –dan 2 oktava mi –fa qaysi ovozlar diapozoniga xos

A.Bolalar.

V.Erkaklar.

S.Ayollar.

V.Bolalar va ayollar.

47.Alt va soprano kimlarga xos ovoz.

A.Ayollar.

V.Erkaklar va bolalar.

S.Bolalar.
D.Erkaklar.

48.Diapazon nima?

A.Tovush hajmi.
V.Tovush kuchi
S.Tovush balandligi.
D.Tembr.

49.Diskant bolalarning qanday ovozi?

A.Yuqori ovozi.
V.Pastki ovozi.
S.Kichik ovozi.
D.O'rtta ovozi.

50.Aralash xorning asosiy partiyasi nechta?

A.4 ta.
V.3 ta.
S.6 ta.
D.5 ta.

51.4 partiyadan iborat xor qanday xor?

A.Aralash xor.
V.Kamer xori.
S.Bolalar xori.
D.Erkaklar xori.

52.Aralash xorni asosan qaysi ovozlardan tashkil qiladi?

S+A+T+B.
T+B.
S+A.
T+B+B.

53.A+S+T – qanday ovozlardan tashkil topgan xor qanday xor?

A.To'liqsiz xor.
V.Aralash xor.
S.Ayollar xori.
D.Bolalar xori.

54.Tarkibida 12 xil ovoz partiyasi bo'lgan xor qanday xor?

A.To'liq aralash xor.
V.Kamer xori.
S.To'liqsiz aralash xor.
D.Bolalar xori

55.Aralash xorlar tarkibi jihatidan qanday bo'ladi?

A.Kichik, o'rta, katta.
V.Kichik.
S.Katta-o'rta.
D.Kichik-katta.

56.Pomir xalq qo'shig'i qaysi bastakor qalamiga mansub
A.B.Umidjonov.
V.M.Burxonov.
S.I.Akbarov.
D.Sh.Yormatov.

57.Ushbu xor partiyalar to'g'ri joylashgan bandni aniqlang
A.Tenor-bas. Soprano-alt.
V.Bas-tenor.Alt-soprano.
S.Tenor-bas. Alt-soprano.
D.Alt-soprano. Tenor-bas.

58.O'lchov nima
A.Kuchli va kuchsiz hissalarining ritmik almashinuvi
V.Ifoda hosil qilish.
S.Kuyning hajmi.
D.Ovoz balandligi.

59.Harakat tezligi musiqiy atamada qanday nomlanadi?
A.Temr.
V.O'lchov.
S.Alterasiya.
D.Pauza.

60.Fermato belgisi qanday vazifani bajaradi?
A.Tovush cho'zimini oshiradi.
V.Tovushni tushiradi.
S.Tovushni ko'taradi.
D.Tovush cho'zimini qisqartiradi.

61.Dubl diyoz qanday vazifani bajaradi?
A.Tovushni bir ton ko'taradi.
V.Tovushni tushiradi.
S.Tovushni o'z holiga qaytaradi.
D.Tovushni ko'taradi.

62.inamika so'zining ma'nosi qanday?
A.Tovush kuchi.
V.Tovush yangrashi.
S.Tovush balandligi.
D.Tovush cho'zimi.

63.Tenor va bariton ovozlari kimlarga xos?

A.Erkaklarga.

V.Bolalarga.

S.Ayollarga.

D.Ayollar va bolalarga.

64.Og'ir-sust sur`at musiqada qanday ataladi?

Adajio.

Andante.

Forte.

Piano.

65.Vokal so'ziga qaysi bandda to'g'ri javob ko'rsatilgan?

A.Qo'shiq aytish.

V.Valsga tushish.

S.Raqsga tushish.

D.Kuy chalish.

66.Largo tempi qanday ijro etiladi?

A.Sekin cho'zib.

V.Tez.

S.O'rtacha.

D.Juda tez.

67.f belgisining vazifasi?

A.Baland ijro.

V.Past ijro.

S.Juda baland ijro.

D.Juda past ijro.

68.Jim turish belgisi musiqada qanday ataladi?

A.Pauza.

V.Piano.

S.Dinamika.

D.Temp.

69.Tovushning qattiq chiqishi musiqada qanday nomlanadi?

A.Ataka.

V.Piano.

S.Falset.

D.Messo piano.

70.Musiqada "sohta ijro" qanday ataladi?

A.Falset.

V.Intonasiya.

S.Diksiya.

D.Temp.

71.Diksiya nima?

A.Nutq-talaffuz

V.Mayin ijro.

S.Ovoz pardasi.

D.Musiqiy janr.

72.Bir xil ovozda kuylash qanday nomlanadi?

A.Unison.

V.Vokal.

S.Jo'rsiz.

D.Interval.

73.Xorda kuylash jarayonida qanday nafas olinadi?

A.Zanjirband nafas.

V.So'zlar orasida nafas olish.

S.Uzib nafas olish.

D.To'xtab nafas olish.

74.Nutq-talaffuz qilish musiqiy atamada qanday nomlanadi?

A.Diksiya.

V.Falset.

S.Unison.

D.Vokal.

75.Soprano qaysi ovoz partiyasiga xos?

A.Ayollarga.

V.Bolalarga.

S.Erkaklar va bolalarga.

D.Erkaklarga.

76.B.Umidjonov kim?

A.Dirijyor xormeystr.

V.Cholg'uchi.

S.Skripkachi.

D.Musiqashunos.

77.Musiqiy tovush qaysi bandda to'g'ri ko'rsatilgan?

A.Aniq balandlikka ega bo'lgan tovush.

V.2 ta yarim tondan tuzilgan.

S.Tovush qatorda joylashgan tovush.

D.Tovushlar cho'zimi.

78.Alt ovozi nechta turga bo'linadi?

- A.2 ta turga.
- V.4 ta turga.
- S.3 ta turga.
- D.Bo'linmaydi.

79.Erkaklarning tenor ovozi diapazoni nechta oktavani o'z ichiga oladi?

- A.2 oktava.
- V.Pastki registrda.
- S.1 yarim oktava.
- D.Do –re1 –si –do2.

80.Erkaklarning tenor ovozi diapazoni nechta oktavani o'z ichiga oladi?

- A.2 oktava.
- V.Pastki registrda.
- S.1 yarim oktava.
- D.Do –re1 –si –do2.

81.Ikki yoki bir nechta nota yo'lidagi ijroni ko'rsatuvchi belgi qanday?
nomlanadi

- A.Akkolado
- V.Lira.
- S.Kalit.
- D.Dinamika.

82.Jo'rsiz xor ijrosi qanday nomlanadi?

- A.A kapella.
- V.Kamer xori.
- S.Professional xor.
- D.Aralash xor.

83.Xor ijrosida biror musiqa asbobini qo'shilishi qanday nomlanadi?

- A.Akkomponent.
- V.Birgalikdagi ijro.
- S.Vals tushish.
- D.Dinamika.

84.Tovushni ta`kidlab, qattiq ijro etilishi musiqiy tilda qanday nomlanadi?

- A.Aksent.
- V.Dinamika.
- S.Vol ta.
- D.Repriza.

85.Musiqiy tilda badiiy ifoda vositasi qanday nomlanadi?

- A.Nyu ans.
- V.Pauza.

S.Temp.
D.Alterasiya.

86.Musiqada asosiy ifoda va shakl hosil qilish nima deb yuritiladi?

A.Ritm.
V.Temp.
S.Pauza.
D.Auftakt.

87.Kuyni qayta ishlash musiqiy tilda nima deyiladi?

A.Aranjirovka.
V.Vol ta.
S.Transpozisiya
D.Modulyasiya.

88.Transpozisiya nima?

A.Asarni 1-tonallikdan 2-tonallikga ko'chirish.
V.Xor ijrochiligi.
S.Ansambl ijrosi.
D.Jonli ijro.

89.Tovush tusi musiqiy tilda nima deyiladi?

A.Tembr.
V.Liga.
S.Vol ta.
D.Temp.

90.Kamer xori qanday xor?

A.Kichik xor.
V.Aratoriya.
S.Aralash xor.
D.Kontata.

91.Uvertyura nima?

A.Kichik hamjli asar.
V.Pe sa.
S.Raqs.
D.Qo'shiq.

92.Tembr so'zining ma'nosi nima?

A.Tovush tusi.
V.Ovoz balandligi.
S.Tovush balandligi.
D.Ovoz hajmi.

93. Bas va tenor ovozlari orasida qanday ovoz bor?

- A. Bariton.
- V. Soprano.
- S. Alt.
- D. Kontral t.

94. Keng tarqalgan musiqiy janr qaysi?

- A. Qo'shiq.
- V. O'lan.
- S. Doston.
- D. Dinamik belgi

95. Bekar qanday belgi?

- A. Tovushni asl holiga qaytarish belgisi.
- V. Pauza.
- S. Dinamika.
- D. Liga.

96. Bosh tonallik nima?

- A. Musiqa asari boshlanadigan va tugallanadigan asosiy tonallik.
- V. Kadensiya.
- S. Gamma.
- D. Akkord.

97. Bemolning vazifasi nima?

- A. Tovushni yarim pardaga pasaytirish.
- V. Tovushni bekor qilish.
- S. Ko'taradi.
- D. Tezlashtiradi.

98. Bir turdagi xor ovozlari qaysi?

- A. Faqat ayollar ovozi bo'lsa.
- V. Aralash bo'lsa.
- S. Erkaklar va ayollar.
- D. Bolalar va ayollar ovozi.

99. Musiqa asari boshlanadigan va o'sha tonallikda tugashi nima deyiladi?

- A. Bosh tonallik.
- V. Minor gammasi.
- S. Akkord.
- D. Kadensiya.

100. Musiqa yozuvi qanday nomlanadi?

- A. Nota.
- V. Al terasiya.

S.Lad.
D.Kalit.

101.Xorda kuylashda ovozni to'ldirish qanday nomlanadi?

A.Vibrasiya.
V.Legato.
S.Stokatto.
D.Dinamika.

102.Oktavadan kam bo'lmagan tovushqatorning bir tekis ko'tarilishi yoki pasayishi qanday nomlanadi?

A.Gamma.
V.Garmoniya.
S.Kuyni tahlil qilish.
D.Temp.

103.Bir tondan ikkinchi tonga o'tish qanday nomlanadi?

A.Diatonika.
V.Gamma.
S.Uchtovushlik.
D.Interval.

104.Xorda sozlanmagan tovush qanday nomlanadi?

A.Dissonans.
V.Kadensiya.
S.Akkord.
D.Lad.

105.Xotin-qizlarning eng yuqori o'ynoqi ovozi qanday nomlanadi?

A.Koloratura soprano
V.Tenor.
S.Alto.
D.Bariton.

106.Musiqa asarining eng yuqori nuqtasi nima deyiladi?

A.Kulminatsiya.
V.Volta.
S.Akkord.
D.Fermato.

107.Xor dirijori musiqiy tilda qanday nomlanadi?

A.Xormeystr.
V.Aranjirovkachi.
S.Solist.
D.Bastakor.

108.Kul minasiya so'zining ma'nosi nima?

A.Musiqa asarining eng yuqori nuqtasi.

V.Qo'shiqni cho'zib turish.

S.To'g'ri talaffuz.

D.Tez ijro.

109.Taktning kuchli aksentli hissasi nima deyiladi?

A.Kuchli hissa.

V.Ijro tusi.

S.Akkolada.

D.Vol ta.

110.Maktabda xor jamoasi tuzishda yosh xususiyatlariga qarab necha guruhga bo'linadi?

A.3 guruhga.

V.2 guruhga.

S.1 guruhga.

D.2 guruhga.

111.Intonasiya nima?

A.Talaffuz qilish.

V.Tovushtusi.

S.Tovushni cho'zib ijro etish.

D.Ton berish.

112.Ansambl nima?

A.Hamohanglik.

V.Orkestr ijrosi.

S.Vokal ijrosi.

D.Duyet.

113.Ataka deb nimaga aytiladi?

A.Nafas olish tugab tovushning boshlanishiga

V.Zanjirband nafasga.

S.Tovush cho'zimiga.

D.Asarning hamohangligiga.

114.Katta-kichik pauzalarni nima deb atash mumkin?

A.Sezura.

V.Vol ta.

S.Akkord.

D.Temp.

115.Tovush hosil qilish musiqiy tilda qanday aytiladi?

A.Fonasiya.

V.Diksiya.

S.Akkord.

D.Talaffuz.

116.“V” qanday belgi?

A.Musiqada nafas olish.

V.Tovush cho'zimi.

S.Musiqada pauza.

D.Baland ijro.

117.Badiiy ifoda vositasi nima?

A.Asarning mazmunini ochish formasi.

V.Yakka ijro.

S.Musiqqa shakli.

D.Tovush kuchi.

118.Kuyni turlicha qisqa tovushlar bilan bezatuvchi belgilar nima deyiladi?

A.Melizm.

V.Diksiya.

K.Kreshchendo.

D.Akkolado.

119.Tovush kuchini asta-sekin kuchayib borishi qanday nomlanadi?

A.Kreshchendo

V.Akkord.

S.Vol ta

D.Diminuyendo.

120.Sekinroq ijro musiqada qanday nomlanadi?

A.Messopiano.

V.Forte.

D.Deminuyendo.

S.Subito forte.

121.Musiqqa asarining juda past ijrosi qanday nomlanadi?

A.Pianissimo

V.Vol ta.

S.Forte.

D.Kreshchendo.

122.Tovushni asta-sekin pastlatish qanday nomlanadi?

A.Deminuyendo

V.Forte.

S.Piano.

D.Kreshchendo.

123.Tovushlarni bir-biridan pauzalar bilan ajratib ijro etish qanday nomlanadi?

A.Stakatto.

V.Bog'lab chalish.

S.Tembr.

D.Temp.

124.Ashulaning bir necha bor qaytariladigan qismi nima deyiladi?

A.Naqorat.

V.Vol ta.

S.Pauza.

D.Akkord.

125.Repriza qanday belgi?

A.Qaytarish.

V.Cho'zib ijro qilish.

S.Dam olish.

D.Sekin ijro.

126.Birinchi professional xor kapellasi qachon tashkil etilgan?

A.1959-yilda.

V.1950-yilda.

S.1948-yilda.

D.1953-yilda.

127.Akkord so'zining ma'nosi?

A.Bir vaqtda qo'shilib eshitilgan uch va undan ortiq tovushlar.

V.Bir vaqtda eshitilgan tovushlar.

S.Uch tovushlik.

D.Intervallar.

128.Uchtovushlik nima?

A.Uchtovushdan iborat tersiya bo'yicha joylashgan akkord.

V.Interval.

S.Akkord.

D.To'rtovozli akkord.

129.Major uchtovushligi nima?

A.Kichik uchtovushlik.

V.Katta uchtovushlik.

S.Minor uchtovushligi.

D.Kamaytirilgan uchtovushlik.

130.Qaysi uchtovushlik ohangdosh uchtovushliklariga kiradi?

A.Major va minor uchtovushliklari.

- V.Faqat orttirilgan uchtovushlik.
- S.Faqat kamaytirilgan uchtovushlik.
- D.Orttirilgan va kamaytirilgan uchtovushlik.

131.Qaysi uchtovushlik noohangdosh uchtovushliklarga kiradi?

- A.Orttirilgan va kamaytirilgan uchtovushliklar.
- V.Minor uchtovushligi.
- S.Major va minor uchtovushligi.
- D.Major uchtovushligi.

132.Uchtovushliklarning asosiy, o'rta va yuqori tovushi qanday ataladi?

- A.Prima, tersiya, kvinta.
- V.Prima, oktava, tersiya.
- S.Prima, sekunda, seksta.
- D.Tersiya, kvinta, oktava.

133.Uchtovushlik akkordning nechta aylanmasi bor?

- A.Ikkita.
- V.To'rtta.
- S.Oltita.
- D.Uchta.

134.Uchtovushlikning birinchi aylanmasi qanday ataladi?

- A.Sekstakkord.
- V.Kvinsekstakkord.
- S.Kvarsekstakkord.
- D.Sekundakkord.

135.Uchtovushlikning ikkinchi aylanmasi qanday ataladi?

- A.Kvarsekstakkord.
- V.Sekundakkord.
- S.Nonakkord.
- D.Kvinsekstakkord.

136.Asosiy uchtovushliklarni nomini aniqlang?

- A.Tonika, subdominanta, dominanta.
- V.Tonika, medianta, submedianta.
- S.Dominanta, tonika, medianta.
- D.Tonika, subdominanta, submedianta.

137.Majorning 6-pog'onasi pasaytirilgan qaysi uchtovushlik hosil bo'ladi?

- A.Minor subdominanta uchtovushligi.
- V.Major uchtovushligi.
- S.Dominanta uchtovushligi.

D.Major dominanta uchtovushligi.

138.Septakkord nechta tovushdan iborat?

A.To'rt tovushdan.

V.Beshta tovushdan.

S.Ettita tovushdan.

D.Uchta tovushdan.

139.Yetakchi septakkord nechanchi pog'onada tuziladi?

A.Gammada 7 pog'onada.

V.Gammada 3 pog'onada.

S.Gammada 5 pog'onada.

D.Gammada 4 pog'onada.

140.Yetakchi septakkordlar nechta aylanmasi bor?

A.Uchta.

V.Beshta.

S.Yettita.

D.Bitta.

141.Xromatizm nimani bildiradi?

A.Laddagi asosiy pog'ona ko'tarish yoki pasaytirish.

V.Laddagi asosiy pog'onalarni faqat pasaytirish.

S.Laddagi pog'onalarni ko'tarish.

D.Laddagi istalgan pog'onani xromatik tarzda o'zgartirish.

142.Transpozisiya nimani bildiradi?

A.Kuyning bir tonallikdan boshqa tonallikka ko'chirilishi.

V.Akkord tuzilishi.

S.Interval tuzilishi.

D.Kalitni o'zlashtirilishi.

143.Kuyning eng yuqori nuqtasi nima deb ataladi?

A.Kul menasiya.

VA.Kadensiya.

S.Sekvensiya.

D.Transpozisiya.

144.Diapozon nima?

A.Balandlik jihatdan farq qiladigan tovushlar orqalig'iga.

V.Intirval.

S.Akkord.

D.Uchtovushlik.

145.Modul yasiya deb nimaga aytiladi

A.Asar qismining biror yangi tonallikka o'tishi va shu tonallikda tugashi.
V.Og'ishmaga.
S.Akkord tuzilishiga.
D.Transpozitsiyaga.

146.Og'ishma deb nimaga aytiladi?

A.Asarning yangi tonallikka o'tishi va yana dastlabki tonallikka qaytishiga.
V.Transpozitsiya.
S.Modulyasiya.
D.Pentatonikaga.

147.Diatonik belgilar nimani bildiradi?

A.Eshitish kuchining turli darajalari.
V.Eshitishni balandligi.
S.Eshitishni pasayishi.
D.Kuyning rivojlanishi.

148.Fortissimo G'G' dinamik belgisi qanday ijro etiladi?

A.Juda kuchli.
V.Juda past.
S.O'rtacha kuchli.
D.Kuchli.

149.PianissimoRR qanday ijro etiladi?

A.Juda past.
V.O'rtacha past.
S.Past ijro.
D.O'rtacha kuchli.

150.Kreshchendo belgisi nima?

A.Kuchaytirish belgisi.
V.Tina boshlash.
S.Pasayaborish belgisi.
D.Pasaytirish belgisi.

151.Diminuyendo belgisi nima?

A.Pasaya borish belgisi.
V.Kuchayish belgisi.
S.Tina boshlash belgisi.
D.asta tina boshlash

152.Musiqqa bezaklari nima?

A.Kuyning ayrim tovushlarini bezatuvchi ohanglar.
V.O'lchov.
S.Nota.
D.Ritm.

153. Musiqa bezaklari qanday hosil bo'ladi?
A. Musiqa bezagini yordamchi tovushlar hosil qiladi.

V. Al terasiya belgilari orqali.
S. Dinamik belgilar orqali.
D. Asosiy notalar orqali.

154. Musiqa bezaklarining qaysi shakllari qo'llaniladi?
A. Forshlag, mordent, gruppetto, trel .
V. Diminuyendo, kreshchendo.
S. Forte, piano, pianissimo.
D. Diyez, bemol, bekar.

155. Ligato uslubining gammasi qanday bo'ladi?
A. Tovushlarni bir-biriga bog'langan holda ijro etish.
V. Tovushlarni alohida-alohida ijro etish.
S. Tovushlarni sirg'anish holda ijro etish.
D. Tovushlarni qisqa ijro etish.

156. Stakkato uslubining gammasi?
A. Tovushlarni qisqa, chertib ijro etish.
V. Tovushlarni bir-biriga bog'lagan holda ijro etish.
S. Tovushlarni cho'zib ijro etish.
D. Tovushlarni sirg'anish orqali ijro etish.

157. Koda nimani bildiradi?
A. Asarning umumiy yakuni.
V. Asarning qismi.
S. Asarni boshlang'ich qismi.
D. Asarning o'rta qismi.

158. Ladni birinchi pog'onalari qanday nomlanadi?
A. Tonika, subdominanta, dominanta.
V. Submedianta, dominanta, medianta.
S. Dominanta, tonika, subliantanta.
D. Tonika, medianta, dominanta.

159. Major so'zining ma'nosi nima
A. Katta..
V. Akkord.
S. Kichikroq
D. Orttilgan.

160. Fermato nimani bildiradi?

- A.Vaqt bilan cheklanmagan uzayishini ko'rsatuvchi belgi.
- V.Tovush cho'zimini qisqartirish.
- S.Cho'zimni to'xtatib turish.
- D.Uzayish belgisi.

161.Akkord tovushlarni to'g'ri nomlanishi

- A.Prima, tersiya, kvinta.
- V.Prima, kvarta, oktava.
- S.Prima, sekunda, tersiya.
- D.Sekunda, seksta, septima.

162.Major va minor 1 pog'ona uchtovushligi qanday nomlanadi?

- A.Tonika uchtovushligi.
- V.Midianta uchtovushligi.
- S.Subdominantanta uchtovushligi.
- D.Dominanta uchtovushligi.

163.Yarim ton deb nimaga aytiladi?

- A.Ikki tovushning eng yaqin oralig'iga.
- V.Diyez qo'shilgan tovushga.
- S.Ikkita yonma-yon tovushga.
- D.Bemol qo'yilgan tovushga.

164.Nota degani nima?

- A.Belgi.
- V.Bemol .
- S.Diyez.
- D.Bekar .

165.Aksent nimani bildiradi?

- A.Tovushni zarb bilan ijro etishni.
- V.Tovushni sekin ijrosi.
- S.Tovushni baland ijrosi.
- D.Bemol quyilgan tovushga.

166.Temp deb nimaga aytiladi?

- A.Musiqiy asarni ijro tezligiga.
- V.Musiqiy asarni yozuviga.
- S.Musiqqa asarini ijro belgisiga.
- D.Musiqiy asarni ijro vositasiga.

167.Tovushlar necha turga bo'linadi?

- A.2

- B.4
- C.3
- D.6

168.Sol notasi qaysi chiziqda joylashgan?

- A.Yordamchi chiziqda joylashgan
- B. 1-chiziq pastida.
- C.1- chiziqda.
- D.2- chiziqda.

169.Yordamchi chiziqda joylashgan nota.

- A.Do
- B.re
- C.Mi
- D.fa

170.Birinchi notadan keyin xuddi shu notagacha bo'lgan oraliqlar.

- A. Oktava.
- B.Tovush
- C.Diapazon
- D.Registr

171. Musiqa asboblarning eng pastki nuqtasidan eng yuqori nuqtasigacha bo'lgan masofa.

- A.Diapazon
- B.Nota yozuvi.
- C.Takt
- D.Ritm.

172.Registr necha guruhga bo'linadi?

- A.3 ta, pastki registr, o'rta, yuqori.
- B.2 ta, tenor ,bas
- C.5 ta minor, zarb, ritm, sopr
- D.4 ta, ritm, alt, bas, takt

173.Vokal, xor malakalari berilgan qatorni toping.?

- A.Barcha javoblar to'g'ri.
- B.Ansambl, talaffuz.
- C.Ovoz hosil qilish, sozlanish.
- D.Darsda qo'shiq kuylash holati, ashulachilik nafasi.

174. Ritm bu -

- A.Usul.
- B.Tovushlar o'lchami.
- C.Musiqiy qobiliyat.
- D.Tovushlarni miyoriga qo'yib chalish.

175. Tovushlar o'lchami –

- A. Takt.
- B. Tovush cho'zimplari
- C. Minor.
- D. Tovush.

176. Tovushlarni nima yordamida miyoriga qo'yib chalinadi?

- A. Tovush cho'zimplari.
- V. Zarb.
- S. Sol kaliti.
- D. Takt.

177. Musiqali tovushlar

- A. Cholg'u asboblarning tovushlari.
- B. Barcha javoblar to'g'ri.
- C. Balandlikga ega bo'lgan tovush.
- D. Minor.

178. Notalar ketma-ketligi to'g'ri ko'rsatilgan javobni ko'rsating.?

- A. Do, re, mi, fa, sol, si, la.
- B. Do, re, mi, fa, sol, la, si.
- C. si, re, la, mi, sol, fa.
- D. Do, re, si, mi, fa, sol, la.

179. Musiqa san'atning bir turi bo'lib, bu...

- A. insonni kechinmalari, hissiyotlari orqali birlashtiradi.
- B. insonga madaniy hordiq bag'ishlab, dam oldiradi.
- C. Musiqiy bilim beradi, yestetik tarbiyani rivojlantiradi
- D. Ma'naviy dunyoqarashini shakllantirib, yezgulikka yetaklaydi.

180. "Musiqa – bu ham san'at, ham fan, ham til ham o'yin" deb kim aytgan?

- A. B. Asafyev
- B. Farobiy
- C. Ibn Sino
- D. Xorazmiy

181. Musiqiy tarbiyaning vazifalari nimalardan iborat?

- A. Bolalar musiqiy tajribasini boyitish, yemosional hisni shakllantirish, musiqiy did va ijodkorlikni o'stirish.
- B. Bolalarning musiqiy qobiliyatlarini o'stirib, musiqiy bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlantiradi.
- C. Milliy musiqamizning kelib chiqish tarixini o'rgatadi, musiqiy tushunchalarini kengaytiradi.

D.Bolalarning musiqiy bilimini oshiradi,ijodkorlikni o'stiradi,yemosional hisni shakllantiradi.

182.1 yil davomida bolalar nechta qo'shiq o'rganishlari lozim?

- A.10-12 ta
- B.8-10 ta
- C.12-14 ta
- D.6-8 ta

183.Bolalarda musiqiy jarayon rivojlanishi qanday bosqichlardan iborat?

- A.Hissiy munosabat,musiqani eshitish qobiliyati,ijrochilikning ilk shakllanishi.
- B.Musiqqa tinglashi,uni kuylashi,ijro usulini o'rganishi.
- C.Qo'shiq so'zlarini o'rganishi,nutq ravonligini ta'minlashi.
- D.Musiqiy qobiliyatlarni aniqlashi, ,nutq va tafakkurini rivojlantirilishi.

184.“Musiqiy tarbiya bu-musiqachi emas, inson tarbiyasidir” deb kim aytgan?

- A.V.A.Suxomlinskiy.
- B.I.A.Karimov
- C.Farobiy
- D.A.Navoiy

185.Musiqqa mashg'ulotlari rejasi qanday ketma-ketlikda tuziladi?

- A.Musiqqa savodi, musiqqa tinglash,jamoa bo'lib kuylash,ritmik harakat.
- B.Qo'shiq o'rgatish, Ritmik harakat, jamoa bo'lib kuylash.
- C.Jamoa bo'lib kuylash, musiqqa tinglash,musiqiy bilimlarini mustahkamlash.
- D.Musiqqa savodi,ritmik harakat,jamoa bo'lib kuylash.

186.Bolalarning musiqaga oid egallashi shart bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalari nimalardan iborat?

- A.Kuylash va tinglash madaniyatiga ega bo'lish
- B.Biror cholg'u asbobida mukammal ijro uslubiga ega bo'lish
- C.Fortepiano asbobida chalishni o'rganish
- D.Kuy bastalashni o'rganish

187.Jamoa bo'lib kuylash jarayonida o'quvchida qanday ko'nikma hosil bo'ladi?

- A.O'z ovoz ijrosini boshqarish, jo'r bo'lib kuylash
- B.Ritmik va raqs harakatlarini bajarish
- C.Jo'rnavoqlik qilish
- D.Dirijyorlik qilish

188.Musiqqa madaniyati darsida barcha faoliyatlar o'zaro qanday bog'lanadi?

- A.Mavzu asosida mantiqan bog'lanadi
- B.Har bir faoliyat turi mustaqil tarzda
- C.O'zaro bog'liq yo'q

D.Ketma-ketlik tarzda

199.Dasturga kiritilmagan yangi asarlardan foydalanishda asarning qaysi jihatlariga e'tiborni qaratish lozim?

- A.Badiiy jihatdan yuksak va tarbiyaviy jihatdan muhim
- B.Barcha yangi chiqqan qo'shiqlardan foydalanish mumkin
- C.Estrada yo'nalishidagi barcha yangi qo'shiqlar
- D.Muhim sanalarga muvofiq ravishda tanlanadi

200.O'zbekiston Respublikasida musiqa ta'limi Konsepsiyasi necha bo'limdan iborat?

- A.Besh bo'limdan
- B.yetti bo'limdan
- C.to'rt bo'limdan
- D.o'n bo'limdan

201.Jamoa bo'lib kuylash faoliyati qay tarzda tashkil etiladi?

- A.Asar tinglanadi, qo'shiq mazmuni va muallifi haqida tushuncha beriladi, so'ng o'rganishga kirishiladi
- B.Asar sinf jamoasi ijrosida kuylanadi, qo'shiq mazmuni va muallifi haqida tushuncha beriladi
- C.Qo'shiq o'rganiladi, so'ng kuy tavsiflari anglab olinadi
- D.Avval o'qituvchi ijrosida tinglanadi, so'ng raqs harakatlari orqali ijro etiladi

202.Ilkl marotaba musiqa savodidan qanday bilim, ko'nikma va malakaga ega bo'lish ko'zda tutilgan?

- A.Yetti tovush nomi, ketma-ketligi, nota chizig'ida joylashuvi
- B.Major va minor tonalliklarida uchtovushlikni kuylash
- C.Alterasiya belgilari (diyez, bemol, bekar)ni bilish
- D.Asosiy uchtovushliklar va interval-larning aylanishini bilis

203.MTMda musiqiy mashg'ulotlar qanday reja asosida tuziladi?

- A.Maxsus reja
- B.Yillik reja
- C.Taqvim reja
- D.Haftalik reja.

204.MTMda musiqa mashg'ulotlari haftasiga necha marta o'tkaziladi?

- A.2 marta
- B.3.marta
- C.6.marta
- D.4.marta

205.MTMda haftasiga necha marotaba ko'ngil ochar o'yinlar tashkil etiladi?

- A.1 marta
- B.2 marta
- C.4 marta
- D.3 marta

206.Insonning nafas olish a'zosi bu...

- A.O'pka
- B.Og'iz
- C.Burun
- D.Tomoq yo'li

207.MTM larda olib boriladigan tarbiyaviy ishlar qayerdan boshlanadi?

- A.Bog'chadan.
- B.Uydan.
- C.Maktabdan
- D.mahalladan

208.Musiqaviy tovushlar va ularning xususiyati.

- A.Shovqinli, musiqali, tovushli
- B.Tovushli, musiqali, shovqinli.
- C.Musiqali va shovqinli.
- D.musiqali

209.Registrllar necha turdan iborat?

- A.Pastki, o'rta, yuqori.
- B.Pastki, o'rta, ingichka
- C.Yo'g'on, orta, ingichka
- D. o'rta, ingichka

210.Nota chizig'i nechta chiziqdan iborat?

- A.5 ta.
- B.6 ta.
- C.7 ta.
- D.3ta

211.Qanday intervallar bor?

- A.Garmonik va melodik.
- B.Kvarta, kvinta.
- C.Prima, sekunda.
- D.kvinta

212.Zamonaviy o'zbek musiqa pedagogikasi rivojiga ulkan hissa qo'shgan allomalar

- A.H.Abdulaziz Yu. Rajabiy, F.Sodikov, H.Ibodov

- B.Kavkabiyl, Changiy, Urmaviyl
- C.Marog'iy, Forobiy, Abu Ali ibn Sino
- D.Jomiy, Navoiyl, Bobur

213.Al-Forobiy o'z davri musiqasini necha turga bo'ladi?

- A.3 turga
- B.2 turga
- C.4 turga
- D.5 turga

214.Musiqal ijodkorligi faoliyati bolalarda nimani o'stiradi?

- A.Musiqiy tafakkur, izlanish va ijodkorlik malakasini
- B.Ritmik harakatlarni o'zlashtirishini o'stiradi
- C.Asar badiyatini ifodalash malakasini
- D.Musiqal shakllari va janrlari haqidagi tushunchasini o'stiradi

215.Musiqaning ulkan manbai nima?

- A.qobiliyat
- B.roda
- C.xotira
- D.tafakkur

216.O'zbekiston Respublikasi madhiyasining musiqasini va so'zini kimlar yozgan?

- A.M.Burhonov va A.Oripov.
- B.Sh.Yormatov va A.Oripov.
- C.P.Mo'min va A.Oripov.
- D.A.Oripov.R.Abdullayev

217.Musiqal mashg'ulotining asosiy elementi.

- A.Tinglash
- B.Ashula
- C.Raqs.
- D.Kuylash

218.6 va 7 yoshli bolalar ovoz diapazoni oralig'i.

- A.Re-do-re ikkinchi oktava
- B.Re-si.
- C.Mi-re ikkinchi oktava.
- D.Do- si

219.Diksiyaning aniqligi nimada?

- A.Tovushda.
- B.Talaffuzda.
- C.Nutqda.

D.Kuylashda

220.Kuylash faoliyatini amalga oshirish chog'ida o'qituvchi tomonidan musiqiy asarning tonalligini o'zgartirishiga sabab nima?

A.O'quvchilarning ovoz imkoniyatlarini hisobga olgan holda

B.O'qituvchining ijodkorligini belgilash uchun

C.O'qituvchining izlanuvchanligini namoyon qilish uchun

D.O'quvchilarning talablari asosida

221.Qo'shiq kuylashda nimalarga e'tiborni qaratish lozim?

A.To'g'ri nafas olish, to'g'ri talaffuz qilish, dinamik belgilarga rioya qilish

B.Alterasiya belgilarini bilish, kalit oldi belgilariga rioya qilish

C.Kuyini tavsiflab bera olish, asar muallifi haqida so'zlab berish

D.Staccato va legatoda kuylay olish

222.Tinglash madaniyati asosan nimalardan iborat

A.Cholg'u asboblari tovush tembridan farqlash

B.Major va minor ladlarini ifodali kuylash

C.So'zlarni to'g'ri talaffuz qilish

D.Dinamik belgilarga rioya qilish

223.Ijro madaniyati deb nimani tushunamiz?

A.Qo'shiqlarning so'z ma'nolarini jarangdor va ifodali kuylash

B.Xalq va ustozona musiqani shakl va mazmuniga qarab ajratish

C.Jiddiy va yengil musiqaning ifoda vositalarini ajratish

D.Ta'sis etilgan ko'rik-tanlovlarni farqini anglash

224. «Bastakor» qanday so'zdan olinib iste'molga kiritilgan?

A.Forscha so'z;

B.Tojikcha so'z

C.Arabcha so'z;

D.O'zbekcha so'z;

225. «Xor» so'zi qanday so'zdan olinib, qanday ma'noni anglatadi?

A. Grekcha «Xoros» dan olinib, yig'ilish degani;

B. Inglizchadan olinib, kuylayman degani;

C.Grekcha «Xoros» dan olinib, ajralish degani;

D.Arabchadan olinib, qo'shiq aytish degani;

226. O'zbek xalq musiqalarini birinchi notaga olgan musiqashunos kim?

A.A.Uspenskiy;

B.H.Xamza;

C.T.Jalilov;

D.M.Mirzayev.

227. Birinchi o'zbek operasi «Bo'ron» ning muallifi kim?

- A. S.Yudakov;
- B.T.Jalilov;
- C.M.Ashrafiy, Vaselenko;
- D.M.Leviyev.

228.1 ta butun nota nechta sakkiztalik notaga teng.

- A.4 ta
- B.6 ta
- C.8 ta
- D.2ta

229.Nota yozuvida tovushlarni yuqori yoki pastki o'zgartiruvchi belgini aytib bering?

- A.Alterasiya belgilari
- B.Pauzalar
- C.Forshlag
- D.Repriza

230. Diyez belgisi qanday vazifani bajaradi?

- A.Tovushni yarim ton kutaradi
- B.Tovushni 1 ton pasaytiradi
- C.Tovushni yarim ton pasaytiradi
- D.Tovushni 15,ton kutaradi

231.Nota yozuvlari qanday yozuv?

- A.butun dunyoda bir xil yozuv
- B.yeski yozuv;
- C.arabcha yozuv;
- D.fors yozuv

232.Bolalar uchun juda ko'p qo'shiqlar ijod qilgan kompozitor kim?

- A.F.Nazarov, Sh.Yormatov
- B.M.Burhonov, R.Abdullayev;
- C.M.Muxamedov
- D.M.Bafoyev.

233..Taniqli raqkosa M.Turg'unboyeva qaysi ijodiy dastani tashkil qilgan?

- A.Bahor
- B.Shodlik;
- D.Qizlar.

234.Xor tarkibi va vazifasiga ko'ra eng kichik xor jamoasi necha kishidan iborat bo'ladi?

- A.12 kishidan;
- B.24 kishidan;
- C.6 kishidan;
- D. 10 kishidan;

235.Ansambl nima?

- A. hamma baravariga uyg'un kulash va chalish;
- B.musobaqa qilib kuylash;
- C.yakka-yakka chalish;
- D. navbatlashib chalish.

236.O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A. Karimovning "Bolalar musiqa va san'at maktablarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va ularning faoliyatini yanada yaxshilash bo'yicha 2009-2014 yillarga mo'ljallangan Davlat dasturini tayyorlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi F-2908 sonli Farmoyishi qachon qabul qilindi?

- A.2008 yil 7-yanvar
- B.2008 yil 9-yanvar
- C.2009 yil 7-iyul
- D.2008 yil 16-yanvar

237.Musiqa asari qanday faoliyatlar uyg'unligida o'rganiladi?

- A.Barcha javoblar to'g'ri.
- B Tinglash.
- C .Kuylash
- D.Musiqa savodi.

238.Davlat ta'lim standartlari qanday talablarni belgilaydi?

- A.Ta'lim mazmuniga hamda sifatiga qo'yiladigan minimal talablarni belgilaydi
- B.Fuqarolarning bilim olishdan iborat konstitusiyaviy huquqini ta'minlaydi
- C.Bilim va ko'nikmalarni chuqurlashtirish va yangilashni belgilaydi
- D.Ta'lim sifatiga qo'yiladigan maksimal talablarni belgilaydi

239..Hozirgi zamon musiqa o'qituvchisiga qo'yilgan talablar

- A.O'qitishning ilg'or shakl va uslublarini bilishi
- B.An'anaviy usulda dars o'tishi
- C.Aralash tarzda dars o'ta olishi
- D.Og'zaki usuldan foydalanib dars o'tishi

240.Musiqa ta'limining asosiy vazifasi qaysilar?

- A.Milliy musiqiy merosimizga vorislik qila oladigan, umumbashariy musiqa boyligini idrok eta oladigan madaniyatli insonni voyaga yetkazish
- B.Huquqiy bilimlarni puxta egallagan yoshlarni tarbiyalash

241. Pedagogik texnologiya kaysi yul bilan ta'lim samaradorligini yukori darajaga ko'tarishi mumkin?
- A. Loyixalash orkali
 - B. Taxminlash orkali
 - C. Baholash orkali
 - D. Ukuvchilarni ragbatlantirish orkali
242. Dasturlashgan ta'lim uz ichiga nimalarni kamrab olgan?
- A. Ta'lim maksadlari
 - B. Tarbiya usullari
 - C. Ta'lim metodlari
 - D. Ta'lim mazmuni
243. Pedagogik texnologiyada muayyan maksadni amalga oshirish uchun nima asos bula oladi?
- A. Ketma-ketlik
 - B. Ukuv rejasi
 - C. Kurgazmali kurollar
 - D. Ukuv dasturi
244. Ukuv jarayonini loyixalashga boskichlar nima bilan ifodalanadi?
- A. Ukituvchi xarakatlarining muntazam takrorlanuvchi ketma-ketligida
 - B. Vakt bilan
 - C. Muddat bilan
 - D. Baxolash mezoni bilan
245. Ushbu satrlardan pedagogik texnologiyaga kuyiladigan talabni aniklang.
- A. Didaktik jarayonning mantikiy, qismlar orasidagi o'zaro aloqa, bir butunlik saklanishi kerak
 - B. Boshka pedagog ushbu usulni qullasa, usha samarani bermasligi
 - C. Ta'lim jarayoni rejalashtirilgan bulish lozim
 - D. Tuzatish kiritish mumkin emas
246. Milliy dasturning pedagogik texnologiyalarni joriy kilishga doir ko'rsatmasi kaysi javobga keltirilgan?
- A. Ilg'or pedagogik texnologiyalar bilan ta'minlanadi to'lik ta'minlanadi.
 - B. Yangi pedagogik texnologiyalar joriy yetiladi,
 - C. Pedagogik texnologiyalarga o'tish,
 - D. Yangi pedagogik texnologiyalar bilan to'lik ta'minlash,
247. Pedagogik texnologiya usulining ilmiy-metodik asoslari.
- A. Pedagogik tizim nazariyasi, tizimli, texnologik yondashuv
 - B. Bixevioristik ta'limot
 - C. Ishlab chikarish texnologiyasi

D. Ta'lim-tarbiya konuniyatlari

248. Pedagogik tizim nima?

- A. Individni shaxs, mutaxassis sifatida shakllantiruvchi xarakterdagi ijtimoiy – pedagogik xodisa tuzilma.
- B. Ta'lim-tarbiya tizimi,
- C. Bo'laklardan tuzilgan ijtimoiy birlik,
- D. Hamma javoblar to'g'ri.

249. «Texnologiya» so'zining lugaviy ma'nosi?

- A. Texne – maxorat, san'at, logos – tushuncha, ta'limot
- B. Texnologiya – ishlab chikarish usuli
- C. Texne – texnika, logos - ta'limot
- D. Buyumni tayyorlash jarayoni

250. «Texnologiya» tushunchasining ta'rifi?

- A. Texnologiya – tayyor maxsulot olish uchun ishlab chikarish jarayonlarida ko'llaniladigan usul va metodlar majmui
- B. Texnologiya – tayyor maxsulot olish jarayoni,
- C. Texnologiya – buyumni tayyorlash metodlari majmui,
- D. Texnologiya – ishlab chikarish jarayoni

251. Pedagogik texnologiyalarda ukuv jarayoni kandy boskich bilan yakunlanadi?

- A. Yakuniy nazorat
- B. Davlat imtixonlari
- C. Diplom va sertifikat olish
- D. Davlat attestatsiyasi

252. Bola muammo bilan tushanganda kandy kunikmalar shakllantirilgan bulishi lozim?

- A. Takkoslash, taxlil kilish, umumlashtirish, aniklik tizimiga sola bilish
- B Muammodan chikish yulini bilish
- C Uni yechish yullarini aniklash
- D Muammoni xal yetish usulini bilish

253. Pedagogik tizim nazariyasi kaysi tushunchalarni kamrab oladi.

- A. Didaktik masalalar va pedagogik texnologiya
- B. Nazariya va amaliyot
- C. Metodologiya va metodika
- D. Ukuvchi va ta'lim mazmuni

254. Kuyidagi satrlardan pedagogik texnologiyaning tamoyillarini toping.

- A. Kafolatlangan yakuniy natija
- B. Ta'lim maksadini anik shakllanmaganligi

- C. Yevristik xarakterdagi darajaning yukligi
- D. Teskari alokaning yukligi

255. Pedagogik tizimning tarkibiy kismalarini toping.

- A. Ukuvchi, maksad, mazmun, didaktik jarayon, tashkiliy shakllar, pedagog
- B. Ukitish metodlari, ukitishning texnik vositalari
- C. Ta'lim mazmuni, shakllari, metodlari
- D. Tarbiya metodi, ukitish metodlari

256. Didaktik jarayon tizimi:

- A. Motivli boskich, ukuv-bilim faoliyati va boshkaruvdan iborat
- B. Ukuvchi va ukituvchini birgalikdagi faoliyatidan iborat
- C. Ukuvchining xususiy urganuvchan faoliyatidan iborat
- D. Darsda, texnik vositalaridan foydalanishdan iborat

257. Pedagogik texnologiyalarda ukuv jarayoni kandy boskich bilan yakunlanadi?

- A. Yakuniy nazorat
- B. Davlat imtixon
- V. Diplom va sertifikat olish
- D. Davlat attestasiyasi

258. Yangi pedagogik texnologiyalarda ukuvchilar bilimni baxolashda kandy nazorat tizimidan foydalaniladi?

- A. 5 ballik
- B. 12 ballik
- V. Kup ballik
- D. 100 ballik

259. Eng kup samara keltiruvchi dars mashg'ulotlari turi nima deyiladi?

- A. Yangi bilimlarni uzlashtirish, nazariya
- B. Amaliy mashg'ulot
- V. Takrorlash, kompyuter
- D. Ishlab chikarish mashg'ulotlari

260. Takrorlanadigan ta'lim shakli kandy asosiy kislardan tuzilgan?

- A. Ta'lim maksadlarini umumiy belgilashdan
- B. Umumiy maksadni uta aniklashtirib (oydinlashtiri, ukuv maksadlariga aylantirishdan
- V. Ukuv amallari majmui (ta'lim jarayoni)dan
- D. Ta'lim natijasini baxolashdan

261. Bilimlarni uzlashtirish sifatini nazorat kiluvchi test usulining kamchiligi kaysi javobda tugri kursatilgan?

- A. Imtixon oluvchining ukuvchi bilan mulokotda bula olmasligi
- B. Baxolashdagi subyektizm

- V. Nazorat savollari tuzishdagi kiyinchilik
- D. Nazorat savollari tuzishda uzgartirishlar

262. Bilimlarni uzlashtirish sifatlarini nazorat kilishning an'anaviy usullaridagi kamchiliklar?

- A. Barcha javoblar tug'ri
- B. Baholashning qupol shkalasi
- V. Ukituvchilar vaktining kup sarflanishi
- D. Baxolashdagi subyektizm

263. Pedagogik tizim nima?

- A. Individni shaxs, mutaxassis sifatida shaklantiruvchi xarakatdagi ijtimoiy – pedagogik xodisa (tuzilma)
- B. Ta'lim-tarbiya tizimi,
- V. Bo'laklardan tuzilgan ijtimoiy birlik,
- D. Hamma javoblar to'g'ri.

264. «Texnologiya» so'zining lug'aviy ma'nosi?

- A. Texne – maxorat, san'at, logos – tushuncha, ta'limot
- B. Texnologiya – ishlab chikarish usuli
- V. Texne – texnika, logos - ta'limot
- D. Buyumni tayyorlash jarayoni

265. Pedagogik texnologiya tushunchasiga YuNESKOning ta'rifi?

- A. Pedagogik texnologiya-bu, ta'lim shakllarini ko'laylashtirish maksadida texnik vositalar, inson saloxiyati xamda ularning o'zaro ta'sirini inobatga olib, o'kitish va bilim o'zlashtirishning barcha jarayonlarini belgilash, yaratish va ko'llashning tizimli metodidir
- B. Pedagogik texnologiya – ta'lim-tarbiyadan ko'zlangan maksadga erishish uchun ko'llaniladigan vositalar, usullar majmuidir,
- V. Pedagogik texnologiya – oldindan belgilangan, loyixalashtirilgan o'kuv-tarbiya jarayonini izchil amalga oshirishdir,
- D. Pedagogik texnologiya – amaliyotga joriy etish mumkin bo'lgan ma'lum pedagogik tizimning loyixasidir

266. Pedagogik texnologiya monitoringini kursating.

- A. Urganish, esda saklash, tushunib yetish, taxlil kila olish, tadbik eta bilish, sintez, baxo olish, yangi bilimga utish
- B. Baxo kuyish, ukish, ta'lim-tarbiya, uzlashtirish, kayta ishlash, bilimlarni chukurlashtirish
- V. Yangi bilim berish, erkin ta'lim, ijod kilish, urganish, esda saklash, taxlil eta bilish, baxo olish
- D. Taxlil kilish, baxo olish, yangi bilimlarni uzlashtirish va chukurlashtirish

267.. Pedagogik texnologiyalarning markaziy muammosi

nimadan iborat?

- A. O'quvchi shaxsini rivojlantirish orqali ta'lim maqsadiga erishishni ta'minlash
- B. Jarayonlarni amalga oshirish usul va vositalari haqidagi bilimlar yig'indisi
- C. Faqat o'quv-tarbiya jarayonida qo'llanishi mumkin bo'lgan axborot texnologiyalari
- D. Hisoblash texnikasi hamda aloqa tizimlaridan foydalanish

268. Ta'limga texnologik yondashuv?

- A. O'quv materialini ta'lim maqsadiga mos holda maxsus fragmentlarga, fazalarga ajratish va bu bosqichlarni ketma-ket amalga oshirishni nazarda tutadi
- B. O'quv jarayonida texnik vositalardan muntazam foydalanishni nazarda tutadi
- C. Zamonaviy axborot texnologiyalarini ta'lim jarayoniga tatbiq qilishni taqozo etadi
- D. Dars jarayonini rejalashtirish

269. Pedagogik texnologiyalardagi asosiy tarkibiy elementlar?

- A. So'zlash, ko'rsatish, mashq
- B. Yozish, chizish, amallar bajarish
- C. Esse yozish, testlar tuzish
- D. Savol-javob tuzish, so'zlab berish

270. Muammoli o'qitish bu - ?

- A. Pedagog tomonidan muammoli vaziyatlar yuzaga keltirilishi va uning hal qilinishida ta'lim oluvchilar faol mustaqil harakat qilishi
- B. O'quvchilarning o'qituvchi bilan individual tarzdagi muloqoti
- C. Seminar shaklidagi dars mashg'uloti
- D. Suhbat, Blis-so'rov shakli

GLOSSARIY

Mashq –talab qilingan hatti–harakatlarni ko’p martalab qaytarish,ularni avtomatik bajarilish darajasiga yetkazilishdan iborat amaliy tarbiya metodi; biron hatti–harakatning (aqliy yoki amaliy) yaxshi o’zlashtirib olish maqsadida reja asosida tashkillashtirilgan qayta bajarilishi. U yoki bu ko’nikmalarni egallash asosida mashq yotadi. Turlari: *davriy mashqlar* (muayan hatti–harakatlarning izchil ketma–ketlikda uzluksiz qaytarish); *davriy bo’lmagan mashqlar* (takrorlanmaydigan hatti–harakatlar qatorini bajarish).

Musiqa – turli-tuman tovushlar bilan obraz yaratib beruvchi, g’oyaviy emosional mazmunga ega bo’lgan san’atning turi.

Musiqa **estetikasi**-musiq

Musiqa **tarixi** - musiq

Musiqa **asboblari**– musiq

Musiqa **zali**- musiq

plastinkalari bilan, rasmlar va illyustrasiyalar, bolalar musiqa asboblari to'plami, musiqali o'yinchoqlar, teatr pardasi, teatr qo'g'irchoqlari, teatrga tegishli narsalar va kostyumlar bo'ladi. Eshtishda kamchiligi bo'lgan bolalar uchun mo'ljallangan maxsus maktabgacha ta'lim muassasasidagi musiqa zali yuqoridagilardan tashqari yana tovushni kuchaytirib beruvchi apparatura uchun indukasiya ilgagi bilan ta'minlangan bo'lishi kerak.

Musiqa zinapoyasi- musiqali tovush qatorlariga ega bo'lgan sakkiz pillapoyali zinapoya, yog'och yoki plastmassa asosdan va metall plastinalar mahkamlangan olinadigan zinachilardan iborat. Metall plastinalarga bolg'acha bilan urilganda, ma'lum balandlikdagi tovush xosil bo'ladi. MTMda o'tqaziladigan didaktik musiqa o'yinlarida qo'llanadi.

Musiqa mashg'ulotlari- musiqiy nutq va musiqa tilining o'ziga xos xususiyatlariga bag'ishlangan mashg'ulotlar turi. Mavzulari: «Qattiq- sekin», «Baland-past», «Musiqaning uchta janri», «Musiqa nima haqda hikoya qiladi?» va h.q.

Musiqa rahbari- MTM jamoasi tarkibiga kiradigan pedagogik xodim, musiqa faoliyatining tashkil etishning turli shakllari va ko'rinishlaridan foydalanib, tarbiyalanuvchilarning musiqaga bo'lgan iqtidorlarini rivojlantirish, estetik ta'bini shakllantirish ishlari bilan shug'ullanadi. Musiqa rahbari bitta yoki bir nechta musiqa asboblarni chalishni bilishi, amalga oshiriladigan pedagogik faoliyat yo'nalishlarini tarbiyalanuvchilarning individual va yosh xususiyatlarini, ularning ijodiy qobiliyatlarini hisobga olgan holda belgilashi lozim.

Musiqa ritmini sezish- musiqadan chuqur ta'sirlanish va buning natijasida musiqaning ritmik ifodaligini his etish qobiliyati.

Musiqa tarbiyasi- estetik tarbiya sohalaridan biri; MTM va MTMlarda amalga oshiriladi. Bolada ijodkorlik qobiliyatini shakllantirish maqsadida uning musiqa madaniyatini tarbiyalash va musiqaviy mayllarini rivojlantirishga qaratilgan maxsus tashkil etilgan pedagogik jarayon. Musiqa tarbiyasining vazifalari: bolaga musiqani sevish va tushunishni o'rgatish, uning musiqani eshitish qobiliyatini va musiqaga havasini rivojlantirish, unga eng sodda ijrochilik ko'nikmalarini singdirish (kuylash, hirgoyi qilish).

Musiqa terapiyasi- psixoterapevtik metodlardan biri, musiqaning o'ziga xos xususiyatlaridan davolash vositasi sifatida foydalanishga asoslangan Musiqashunoslarning musiqa nazariyasi, musiqa tarixi, musiqa estetikasi, musiqa tanqidi, musiqa folg'klorshunosligi kabi sohalarining yutuqlariga tayanadi.

Musiqa tovushi- musiqa birligi, u o'zining ma'lum balandligi, qattiqligi, davomiyligi va tembri bilan ajralib turadi.

Musiqqa faoliyati- musiqqa vositasida rivojlatirish jarayonida musiqqa faoliyatining barcha turlarini qo'llash. Bolalar musiqqa faoliyati turlari: musiqani, uning harakati, o'ziga xos ohanglari, obrazlilik va betakror musiqqa san'tini «kuzatish», ya'ni idrok etish; musiqani tinglash, faol musiqqa amaliyoti (qo'shiq aytish, musiqqa asboblarni chalishdan foydalangan holda); musiqani yaratish, ya'ni musiqani tinglash va ijro etishdan bilan bog'liq bo'lgan bolalar ijodiyoti. MTMda musiqqa faoliyatini tashkil etish turlari: frontal musiqqa mashg'ulatlari (kompleks, mavzu bo'yicha, yetakchi (dominant), an'anaviy); guruxiy individual musiqqa mashg'ulotlari (ijodiy, musiqani eshtish iqtidori va ovozni rivojlantirish, raqs harakatlari ni o'zlashtirish, bolalarga musiqqa asboblarni chalishni o'rgatish); musiqqa zalidan tashqarida tashkil etilgan musiqqa muhiti (mustaqil musiqqa faoliyati, musiqqa sadolari ostida uyg'onish, musiqali xordiq, ertalabki badantarbiya, fizkultura mashg'ulotlari); bayram va ko'ngilxushliklar (mavsumiy, mavzuviy, folklor, o'yinga asoslangan).

Musiqqa shakli- 1) musiqqa asarida muayan g'oyaviy- badiiy mazmuni o'zida mujassamlashtirgan ifoda vositalari majmui. 2) Musiqqa asrining tuzilishi. Har bir asarda musiqqa shakli o'ziga xos, individual xarakteriga ega, biroq uning turli ko'lamdagi nisbatan turg'un mavjud- davr, oddiy va murakab ikki qisimli shakli, uch qisimli shakli, variatsiyalar shakli, rondo, sonata shakli va h.q.. Musiqqa shaklining mazmun va tuzilishi jihatidan eng kichik shakli bu ohangdir, bitta va undan ortiq ohanglar musiqaviy birikmani hosil qiladi, birikmalardan jumlar hosil bo'ladi, ikkita jumla ko'p hollarda darni (u odatda 8 yoki 12 taktdan iborat bo'ladi) tashkil qiladi. Davr shaklida odatda musiqqa asarining mavzusi bayon etiladi. Shunday qilib, musiqqa shaklining tarkibiy qisimlari o'zaro chambarchas bog'liq.

Musiqqaga bo'lgan qobiliyatni rivojlantirish- bolaning tabiiy qobiliyatiga tayangan holda. Unda musiqqa madaniyatining asoslarini, ijodiy faollikni shakllantirish orqali qobiliyatini rivojlantirish jarayoni.

Musiqqaga layoqatlilik- aynan musiqqa faoliyati bilan shug'ullanish uchun talab qilinadigan individual-psixologik xususiyatlar majmui. Musiqqaga layoqatlilikning bosh belgisi - musiqani xis qilish, undan ta'sirlanish, musiqqaga dilini ocha bilish, musiqqa ohangini nozik va chuqur idrok etish.

Musiqani eshtish qobiliyati- musiqqa tovushlarning ayrim sifatlarini idrok etish va ular o'rtasidagi funksional aloqalarni sezish qobiliyati. Musiqani eshtish qobiliyati baland va past tovushlarni idrok etish, musiqqa ohangini to'g'ri eslab qolish va qaytarish kabi xususiyatlarda namoyon bo'ladi. Musiqaning eshtish qobiliyati musiqadagi qobiliyatning tarkibiy qismidir.

Mustahkamlash- esda qoldirilgan muayan materialni turli usullar bilan ongimizda yanada mustahkamlashga qaratilgan xotira jarayoni.

Dinamika –tovushlarning qattiq-sekin ijro qilinishi.

Ohangdoshlik-bir necha tovushlarning bir yo'lga solib kuylanishi.

Cholg'uchi-musiqachi, sozanda cholg'uasboblarda ijro etuvchi.

Tafakkur – kishi ongining bilish obyektlari hisoblanmish narsa va hodisalar o'rtasida murakkab, har tomonlama aloqalarning bo'lishini tahminlovchi umumlashgan va mavhumlashgan aks ettirish shaklidir.

Sensor (*bilish*) – hissiy jihatdan bilishdir.

O'spirinlik davri – yosh davri bo'lib, yigitlarda 17-21 yosh, qizlarda esa 16-20 yoshlarga to'g'ri keladi.

Adoptasiya - (*optatio* - *xoxish, tanlov*), kishi tomonidan professional taraqqiyotning bosqichi tanlanishi.

Idrok - predmet va hodisalarning sezgi organlariga bevosita tahsir etishi jarayonidir.

Idrok konstantligi – olam biz tomonimizdan nisbatan doimiy, o'zgarmas sifatida idrok etiladi.

Mustahkamlash- esda qoldirilgan muayan materialni turli usullar bilan ongimizda yanada mustahkamlashga qaratilgan xotira jarayoni.

Dinamika –tovushlarning qattiq-sekin ijro qilinishi.

Ohangdoshlik-birnechatovushlarningbiryo'lgasolibkuylanishi.

Cholg'uchi-musiqachi.sozandacholg'uasboblardaijro etuvchi.

Akkord(it. *Accordo*, fr. *Accord* - birdamlik)– turli balandlikdagi uch va undan ortiq tovushlarning qo'shilib, yaxlit holda yangrashi. Akkord odatda tersiya intervali bo'yicha taqsimlanadigan tovushlardan hosil bo'ladi. To'rt tovushli akkord – septakkord, besh tovushli akkord – nonakkord, olti tovushli akkord – undesimakkord deyiladi.

Ansambl (fr. *Ensemble* - birgalikda)- 1. Vokal yoki cholg'u musiqa asarining bir necha ijrochi tomonidan ijro etilishi. 2. Bir to'da san'atkorlarning bir butun badiiy jamoa holda chiqishi. 3. U qadar katta bo'lmagan xonanda yoki sozandalar jamoasi uchun yaratilgan musiqa asari. Ijrochilar soniga qarab bu ansambllar turlicha ataladi. Ikki ijrochi – duet, uch ijrochi – trio yoki terset, to'rt ijrochi – kvartet, besh ijrochi – kvintet, olti ijrochi – sekstet, yetti ijrochi – septet, sakkiz ijrochi – oktet va h.k. Ba'zan ansambl so'zini orkestr yoki xor jamoasining kichraytirilgan turiga ham aytiladi.

Applikatura (nem. *Applicatur* - qo'ymoq, bosmoq) – musiqa cholg'u asboblarni ijro qilganda barmoqlarni to'g'ri qo'yish va almashtirish tartibi. Bu tartibning notalarda kaysatilishi ham applikatura deyiladi. Applikatura arab raqamlari bilan notalarning osti yoki ustiga qo'yiladi.

Diapazon (yun. Diapason – barcha (torlar) orqali)– xonandaning ovozi, cholg’u asbobining tovush majmua. Musiqiy matodagi eng pastki va eng yuqorigi tovush oralig’i.

Diatonika(yun. Diatonikos – bir tondan ikkinchi tonga o’tish) – ladning asosiy bosqichlari izchilligidan vujudga keladigan musiqiy tovushlar tizimi. Tabiiy mador, minor va o’rta asr lادلari uchun asos bo’lgan asosiy yetti pog’onadagi ton va yarim tonlar diatonikaga kiradi.

Diatonik gamma – laddagi asosiy tovushlarning birin-ketin izchilligi. To’liq diatonik gammada yettita tovush bo’ladi.

Dinamika (yun. Dinamikos - kuchli) – musiqiy tovushlarning qattiq-sekin ijro qilinishi. Dinamika tovushni turlicha ifodalash, ya’ni bir yo’la qattiq yoki sekin, asta-sekin kuchaytirish yoki sekinlashtirish, ayrim tovushlarni alohida ta’kidlab eshittirish v.b. bildiradi. Dinamikaning asosiy turlari: forte - qattiq, kuchli; piano – sekin; crescendo – tovushni asta-sekin kuchaytirish; diminuendo – tovushni asta-sekin pasaytirish.

Interval (lot. Intervallum – oraliq, masofa) – ikki musiqiy tovush o’rtasidagi oraliq. Bunda tovushlar bir vaqtda yangrasa garmonik interval, birin-ketin yangrasa – melodik interval deb ataladi. Asosiy intervallar – prima, sekunda, tersiya, kvarta, kvinta, seksta, septima, oktava.

Lad– turg’un va noturg’un musiqiy tovush pog’onalarning o’zaro bog’liqligiga asoslangan tovushlar tizimi. Zamonaviy musiqada yetti pog’onali major va minor lادلari asosiy ladlar hisoblanadi.

Orkestr (yun. Orchestra - qadimgi yunon teatri sahnasi oldidagi maydoncha) - turli cholg’u asboblarda chalib, ijrochilarning ushbu guruhi uchun yozilgan musiqa asarini birgalikda ijro etuvchi sozandalarning katta jamoasi. Cholg’u asboblarining tarkibiga ko’ra orkestrlarning turlari: simfonik – to’liq tarkibdan iborat, torli – kamonli cholg’ular, damli - yog’och va mis damli cholg’ular, shovqinli - urma-zarbli cholg’ular, yoki estrada-simfonik – yuqorida sanab o’tilgan cholularga elektr-cholgular, ya’ni gitaralar, sintezatorlar kabilarning qo’shilishi asnosida .

Partitura(it. partitura – bo’lingan, taqsimlangan) – ansambl, xor, orkestr uchun yozilgan ko’p ovoqli musiqiy asarning nota yozuvi. Unda barcha ovozlarning partiyalari jamlangan. Partiturada partiyalarning taqsimlanib kelishi yuqoridan quyi tomon turdosh cholg’u asboblari bo’yicha keladi. O’z navbatida, bir turdagi cholg’ularning eng yuqori registriga mansubi yuqorida, qolganlari registri bo’yicha pastki satriklarda yoziladi.

Partiya (musiqada)– 1. Ansambl qatnashchilaridan birining nota yozuvi.
2. Sonata shaklining ekspozitsiyasida asosiy mavzular bosh partiya, yordamchi partiya, yakunlovchi partiya sifatida keladi.

Registr (lot. Registrum – ro'yxat, yozib, qo'yish) – musiqiy matoning oshangini yuqori, o'rta va pastki qismlarga mansubligi bo'yicha ajratish.

Rekonstruksiya (lot. Re – «yangilanish» ma'nosini bildiruvchi so'z yasovchi qo'shimcha, va constructio - tuzilma) - qadimiy musiqiy cholg'ularni qayta tiklash. Ushbu atama zamonaviy musiqiy cholg'ushunoslikda xalq cholg'u asboblarni tiklash va orkestrga mansub turlari (pikkolo, alt, bas va b.)ni yaratish ma'nosida qo'llaniladi.

Soz– 1. Tovushlarning balandlik holati va munosabati. Cholg'u asboblardagi soz ularning tovushqatori tuzilishi va baland-pastligini aniqlaydi. Orkestr va ansambllar sozi shu jamoadagi cholg'u asboblarning bir-biriga bo'lgan balandlik munosabatlariga ko'ra sozlanadi. 2. Torli cholg'u asbob.

Tembr (fr. tembre - qo'ng'iroq, ajratish belgisi) – tovush tusi, har bir musiqiy cholg'u yoki xonanda ovozing o'ziga xos tovush xarakteri. Cholg'u asbobining tuzilishi va shakliga ko'ra uning tembri turlicha bo'ladi.

Temperasiya (lot. Temperatio – to'g'ri munosabatda, bir o'lchamda) – musiqiy pog'onalar oralig'idagi intervallar munosabatining tengligi. Oktava oralig'ining teng 12 yarim tonga bo'linishi bir tekis temperasiya bo'ladi.

Tovushqator – cholg'u asbobida chalinishi yoki kishi ovozida aytilishi mumkin bo'lgan tovushqator. U yuqori ko'tarilayotgan yoki quyi tushayotgan qator tovushlar tizmasida tuziladi.

Transpozisiya (lot. Transponere – joyini o'zgartmoq) – tovushlarni boshqa balandlikka ko'chirish. Transpozisiya turli sharoitda qilinadi: yozilgan musiqa asari xonanda ovoziganoqulay bo'lsa; bir cholg'u asbobdan ikkinchisiga ko'chirish zarurati bo'lsa; yozilgan notalar o'qish uchun noqulay bo'lsa. Mazkur hollarda musiqa asarini bir tonallikdan ikkinchi tonallikka transpozisiya qilinadi; bunda uning xarakteri, ritmi va boshqa unsurlari o'zgarmaydi.

Transpozisiyalanuvchi cholg'ular – kuy ijro etilganida nota yozuvida yozilganiga ko'ra past yoki baland tovush bilan yangraydigan cholg'ular. Masalan, qashqar rubobi, afg'on rubobi yangrashiga nisbatan bir oktava yuqori yoziladi. Nay pikkolo esa yangrashiga nisbatan bir oktava past yoziladi.

Unison (it. unisono – bir xil sado) – bir xil balandlikdagi ikki (yoki bir necha) tovushning bir vaqtda yangrashi.

Xromatizm (yun. Chroma -rang) – diatonik laddagi pog'onalarning yarim tondan o'zgarishi. Ular alterasiya belgilari – diyez yoki bemol bilan ko'rsatiladi.

Xromatik yarim ton bir pog'onadagi ikki turli tovushdan tuziladi. Masalan, «do» va «do-diyez».

Xromatik gamma – kuyning yarim tonlar bo'yicha baland-pastga izchil harakati. To'liq xromatik gamma 12 tovush (yarim ton)dan iborat. Gammadagi xromatik va diatonik yarim tonlarni tartibli almashinib kelishi lad tuzilishi (major va minor) va harakat yo'nalishi (yuqorilanishi yoki pasayishi)ga bog'liq. Xromatik gamma diatonik gammadagi butun ton pog'onalarini ko'tarish yoki pasaytirish yo'li bilan to'ldiriladi.

Ad libitum – xoxishga ko'ra, istalgancha

A2, A3 – ikkala, uchchala (cholg'u)

Archi – torli cholg'ular guruhining belgilanishi

Arco – kamon

Arpa – arfa

Attacca – keyingi asarni tanaffussiz chalish

Bachetta – tayoqcha (zarbli cholg'ularda chalish uchun)

Bassklarinette (nemischa) – bas-klarnet

Basso, bassi – bas, baslar; kontrabas

Batterie (fransuzcha) – zarbli cholg'ular guruhining belgilanishi

Becken (nemischa) – tarelkalar

Bratsche (nemischa) – alt

Campana – qo'ng'iroq

Campanelli – qo'ng'iroqchalar

Cassa – katta baraban

Castagnetti – kastanyettalar

Celesta – chelesta

Cello – violonchel

Cembalo – klavesin

Chitarra – gitara

Corno inglese – ingliz surnayi

Clarinetto – klarnet

Clavicembalo – klavesin

Cloche (fransuzcha) – qo'ng'iroq

Col – bilan

Col legno – kamoning taxta tomoni bilan chalish

Con – bilan

Con sordini – surd

ina bilan

Termin	O'zbek tilidagi sharhi	Ingliz tilidagi sharhi
Sozandalik	Ma'lum bir sozni (rubob, tanbur,	This is player of Uzbek national

	doyra, nay va x.k) mukammal egallagan, ham jo'rnavez, solist va jamoaviy ijrolarda qatnashib, mumtoz san'atni targ'ibotchisidir.	instruments like rubob, tanbur, doyra, nay and ets. He can play with solists, he solo player and play with other instruments.
An'anaviy ijrochilik	Milliy musiqalarimizni asosini o'rganuvchi soha	Traditional performing arts learning basic of nationale music of Uzbekistan.
Vohaga mansub janrlar	Katta ashula Farg'ona-Toshkent vohasi, Mavrigiy va Buxorcha Samarqand-Buxoro vohasi, Suvoriylar Xorazm vohasi. Bundan tashqari dostonchilik, jirovchilik, halfachilik, yallachilik, laparchilik va boshqalar.	Janrs from Fergana-Tashkent Katta ashula (Big song), from Samarkand and Bukhara Mavrigi and Bukhorcha, from Khorezm Suvoriy and also janrs like doston (play epos), jirov (play epos an another stile), khalfa (womans epos players), yalla (melodies for the dans), lapar (sing a song in competition) and ets.
Uch voha mumtoz musiqa i	Bular Xorazm mumtoz musiqa lari, Shashmumtoz musiqa va Farg'ona-Toshkent mumtoz musiqa yo'llaridir.	That is Khorezm's makom, Shashmakom and Fergana-Tashken's makom ways.
Ustoz-shogird tizimi	Ustoz shogird tizimi an'anaviy ijrochilik sohasida eng sermahsul dars berish uslubi.	From teacher to student systems effect way for learning traditionale performing arts.
Mukammal ijro	Barcha jihatlari to'liq, chiroyli, behato ijro mukammal hisoblanadi.	All parameters is full and beutefull plays is the original perform.
Nomukammal ijro	Kamchiliklari mavjud bo'lgan ijro nomukammal ijro deyiladi.	Perfom with the mistakes we call unoriginal perform.
Ijrochilik MTMlari	Ma'lum bir ustoz ijrochi tomonidan yaratilgan ijro MTMi deyiladi. Hozirgi kunda bunday MTMlarning juda ko'p namunalari mavjud.	Performing schools belded from one of masters. Now in our contry many of performing schools

Asosiy Qo'shimcha adabiyotlar adabiyotlar.

1. G.Sharipova” Musiqa va uni o`qitish metodikasi”T. 2006yil.
- 2 .D.Soipova “Musiqa o`qitish nazariyasi va metodikasi”
- 3..M Xujaeva “Umumta’lim MTMLarida musiqa o'qitish metodikasi” T 2008
- 5 .Nurmatov va boshqalar1-3 sinf «Musiqa» darsliklari. T., 2002 yil
- 6 .O. Ibroximov 4 sinf «Musiqa» darsliklari T., 2003yil
- 7 .A. Mansurov 5 sinf «Musiqa» darsliklari T., 2001yil
- 8 .D. Karimova 6 sinf «Musiqa» darsligi T., 2004 yil
- 9 .S. Begmatov, D. Tashbaeva Metodika prepodavanie muzyki i shkolnyy repertuar T., 2007 yil

Xorijiy adabiyotlar:

- 1.A. Zimina Osnova muzikalnogo vospitaniya i razvitiya ditye mladshogo vozrosta. M., 2000 g.
- 2.M.S.Osenneva”Teoriya i metodika muzikalnogo vospitaniya”:"Akademiya" Moskva. 2012 .
- 3.Gogoberidze A.G. “Teoriya i metodika muzikalnogo vospitaniya detey doshkolnogo vozrasta”:
- 4.I. Yu. Dyachenko. “Teoriya i metodika muzikalnogo vospitaniya”

Elektron ta’lim resurslari

1. www.tdpu.uz
2. www.pedagog.uz
3. www.ziyonet.uz
4. www.edu.uz
5. tdpu-intranet.Ped